

BŪTISKI SOCIĀLĀ JAUTĀJUMA ASPEKTI

PRIEKŠVĀRDS UN IEVADS

Tas, kas mūsdienu sociālās dzīves jautājumus uzskata par kaut kādu utopiju, neizbēgami pārprātīs tās uzdevumus. Balstoties uz noteiktiem uzskatiem un sajūtām, var ticēt, ka šādām vai tādām iekārtām, ko cilvēks izdomājis ideju līmenī, vajadzētu aplaimot cilvēci; šāda ticība var sasniegt milzu pārliecības spēku, un tomēr, izklāstot šādu ticību, var nemaz nepieskarties mūsdienu sociālā „jautājuma” būtībai.

Šodien šo apgalvojumu var novest līdz šķietamam absurdam un tomēr trāpīt pareizi, proti, var pieņemt, ka kādam būtu pilnīgs sociālā jautājuma risinājums, un tomēr viņš varētu ticēt kaut kam absolūti nepraktiskam, ja gribētu piedāvāt cilvēcei viņa izdomāto „risinājumu”. Mēs vairs nedzīvojam laikā, kad sabiedriskā dzīvē varētu darboties šādi, jo cilvēku dvēseles konstitūcija vairs nav tāda, ka viņi varētu teikt: lūk, tur ir kāds, kurš saprot, kāda sociālā iekārta mums ir vajadzīga; mēs gribam rīkoties tā, kā viņš teiks.

Cilvēki nebūt negrib pieņemt sociālās idejas šādā formā. Šis raksts, kas jau ir diezgan izplatīts, rēķinās ar šo faktu. Tie, kuri piedēvē tam utopijas raksturu, ir pilnībā pārpratuši tā pamatā esošo nodomu. Visvairāk maldās tie, kuri paši grib domāt tikai utopiski. Viņi redz citos tikai pašu domāšanas ieradumus.

Praktiski domājoša cilvēka sociālās dzīves pieredze liecina, ka ar utopiskām idejām, lai cik pārliecinoši tās izskatītos, itin neko nevar iesākt. Un tomēr daži jūtas aicināti uzrunāt līdzcivēkus ar šādām idejām, piemēram, attiecībā uz saimniecības jomu. Viņiem gan agri vai vēlu nākas pārliecināties, ka viņi runā velti, jo faktiski cilvēki neko nevar iesākt ar viņu priekšlikumiem.

Tas jāuztver kā pieredze, kas norāda uz kādu svarīgu mūsdienu sabiedriskās dzīves faktu, proti, ka tas, ko cilvēki domā, ir svešs tam, ko prasa, piemēram, reālā saimniecība. Vai var cerēt sakārtot jucekļīgu saimnieciskās dzīves stāvokli, ja tai pievēršas ar dzīvei svešu domāšanu?

Šis jautājums noteikti nav no patīkamākiem, jo tas pieprasa atzīt, ka cilvēku domas ir dzīvei svešas. Un tomēr bez šīs atziņas par „sociālo jautājumu” viņi tā arī paliks tai sveši. Tikai tad, ja ar šo jautājumu apiesies kā ar nopietnu visas pašreizējās civilizācijas lietu, varēs gūt skaidrību par to, kas sociālai dzīvei patiesi ir nepieciešams.

Šis jautājums norāda uz situāciju, kurā atrodas mūsdienu gara dzīve. Jaunāko laiku cilvēce ir attīstījusi tādu gara dzīvi, kas ir lielā mērā atkarīga no valsts institūcijām un no saimnieciskiem spēkiem. Cilvēks jau bērnībā tiek uzņemts valsts izglītības sistēmā. Viņš var tikt audzināts tikai tā, kā to pieļauj viņa vidē pastāvošās sociālās attiecības.

Varētu domāt, ka tieši tādēļ cilvēkam būtu jābūt labi pieskaņotam mūsdienu dzīves apstākļiem, jo valstij esot iespējams organizēt audzināšanas un apmācības iestādes un līdz ar to būtisku sabiedrības gara dzīves daļu tā, ka ar to tiek vislabāk kalpots cilvēku kopienai. Arī tam var ticēt, ka cilvēks izveidojas par vislabāko kopienas locekli, ja tiek izaudzināts saskaņā ar pastāvošām saimnieciskām attiecībām, kurās viņš ir izaudzis, un, ja viņš, pateicoties šai audzināšanai, tiek nostādīts dzīvē vietā, ko viņam ierāda šīs saimnieciskās iespējas.

Šī darba nodoms ir uzņemties šodien maz patīkamu uzdevumu parādīt, ka mūsu sabiedriskās dzīves jucekļīgums rodas no tā, ka gara dzīve ir atkarīga no valsts un saimniecības. Tam ir jāparāda, ka gara dzīves atbrīvošana no šīs atkarības veido vienu no ārkārtīgi būtiskiem sociālā jautājuma aspektiem.

Līdz ar to šis darbs vēršas pret ļoti izplatītiem maldiem. Tas apstāklis, ka valsts ir uzņēmusies atbildību par audzināšanu, kopš ilga laika tiek uzskatīts par veselīga progresa pazīmi. Sociālistiski domājoši cilvēki

diez vai var iedomāties citu situāciju, kā tādu, kad sabiedrība audzina atsevišķu cilvēku pēc savas mērauklas un savām vajadzībām.

Cilvēki negrib atzīt to, kas šajā jomā šodien ir nepieciešams, proti, ka cilvēces vēsturiskas attīstības gaitā tas, kas agrāk bija pareizs, vēlākā posmā var kļūt maldīgs. Veidojoties Jauno laiku attiecībām, visur pastāvēja nepieciešamība atsavināt audzināšanu un līdz ar to sabiedrības gara dzīvi aprindām, kuras pār to valdīja viduslaikos, un nodot to valsts pārziņā. Taču saglabāt šo stāvokli arī turpmāk būtu smaga sociāla kļūda.

To šis raksts grib parādīt pirmajā daļā. Valsts struktūras ietvaros gara dzīve ir nobriedusi brīvībai; tā nevar pareizi funkcionēt, ja nevar pilnīgi pārvaldīt pati sevi. Gara dzīve, kāda tā ir kļuvusi, pieprasa, lai tā veidotu pilnīgi patstāvīgu sociālo organisma locekli. Audzināšana un apmācība, no kā taču izaug visa gara dzīve, jānodod to cilvēku pārvaldē, kuri audzina un māca. Šajā pārvaldē nedrīkst iejaukties spēki, kas darbojas valstī vai saimniecībā. Katram skolotājam jāveltī mācīšanai tikai tik daudz laika, lai viņš varētu piedalīties arī savas jomas pārvaldīšanā. Tad viņš ar tādu pašu atdevi rūpēsies par pārvaldi, kā viņš rūpējas par audzināšanu un mācīšanu. Neviens, kurš vienlaicīgi pats nepiedalās audzināšanā un mācīšanā, nedrīkst izdot priekšrakstus. Neviens parlaments, neviena personība, kura varbūt kādreiz ir strādājusi par skolotāju, bet to vairs nedara, nedrīkst te iejaukties. Pārvaldē nepastarpināti jāieplūst tam, kas tiek piedzīvots tieši nodarbībās. Dabiski, ka tikai šādā gadījumā audzināšanā sasniedzams visaugstākais lietišķums un profesionalitāte.

Protams, var iebilst, ka arī šādā gara dzīves pašpārvaldē viss nebūs pilnīgs, taču reālajā dzīvē tas arī nebūs jāpieprasa. Var tīkties tikai pēc tā, lai sasniegtu pēc iespējas labāko. Spējas, kas attīstās cilvēkbērnā, patiešām nāks sabiedrībai par labu tikai tad, ja par to attīstību rūpēsies tie, kam ir garīgs pamats izteikt noteicošu spriedumu šai jautājumā. Spriedums par to, cik tālu kurš bērns ir jāved vienā vai citā virzienā, var izveidoties tikai garīgi brīvā kopienā. Un to, kam jānotiek, lai palīdzētu šādam spriedumam īstenoties, var noteikt tikai šāda brīva kopiena. No tās valsts un saimnieciskā dzīve var saņemt spēkus, kurus tā nevar dot sev pati, ja grib veidot gara dzīvi no sava redzespunkta.

Šī raksta ziņā var teikt, ka arī tās mācību iestādes un to saturu, kas kalpo valsts un saimniecības dzīvei, veidos tie cilvēki, kas piedalās brīvās gara dzīves pārvaldē. Juristu skolas, tirdzniecības skolas, lauksaimniecības un industrijas mācību iestādes saņems savu veidolu no brīvās gara dzīves. Šis raksts neizbēgami izraisīs daudz aizspriedumu radītu iebildumu, ja pēc tā tiks izdarīts šis – pareizais – secinājums. Tikai jājautā, no kurienes rodas šie aizspriedumi? To antisociālo garu varēs atpazīt, ja sapratīs, ka būtībā tie izriet no neapzinātas ticības, ka audzinātāji ir dzīvei sveši, nepraktiski cilvēki. Tādēļ no viņiem nevar gaidīt, ka viņi paši izveidos tādas iestādes, kas pareizi kalpos visām praktiskām dzīves jomām. Šādas iestādes esot jāveido tiem, kuri paši darbojas praktiskajā dzīvē, un audzinātājiem ir jādarbojas pēc vadlīnijām, kas viņiem tiek dotas.

Kurš tā domā, neredz, ka audzinātāji tikai tādēļ kļūst dzīvei sveši un nepraktiski, ka nedrīkst paši izstrādāt sev vadlīnijas no vissīkākajām līdz pat vislielākajām lietām. Viņiem var norādīt darbības principus šķietami ļoti praktiski cilvēki, taču viņi tomēr nevarētu izaudzināt labus dzīves praktiķus. Antisociāls stāvoklis tiek radīts ar to, ka sociālajā dzīvē neienāk cilvēki, kuriem būtu ieaudzinātas sociālas jūtas. Sociāli jūtoši cilvēki var rasties tikai pateicoties audzināšanai, ko vada un pārvalda sociāli jūtoši cilvēki. Sociālo jautājumu nekad nevarēs atrisināt, nenodarbojoties ar būtiskiem audzināšanas un gara jautājuma aspektiem. Antisociālais elements rodas ne tikai pašas saimnieciskās iekārtas dēļ, bet gan tādēļ, ka cilvēki, kuri darbojas šīs iekārtas radītājās iestādēs, izturas antisociāli. Tas ir antisociāli, ļaut audzināt un apmācīt jaunatni cilvēkiem, kuri tiek padarīti dzīvei sveši ar to, ka viņiem no ārpuses tiek ierādīts viņu darbības virziens un saturs.

Valsts izveido juridiskas mācību iestādes un pieprasa no šīm iestādēm, lai tajās tiktu mācīts tas jurisprudences saturs, ko tā ir noteikusi savā konstitūcijā un pārvaldē, proti, no sava redzespunkta. Iestādes, kuras radušās uz pilnīgi brīvas gara dzīves pamata, smelsies mācību saturu no šīs gara dzīves.

Valstij būs jāgaida, ko šī brīvā gara dzīve nodos tās atbildībā. Tā tiks apaugļota ar dzīvām idejām, kas var rasties vienīgi šādas gara dzīves apstākļos.

Šajā gara dzīvē darbosies cilvēki, kuri no sava redzespunkta iekļausies praktiskajā dzīvē. Šajā rakstā tiks vismaz iezīmēts, kādu formu iegūs atsevišķi gara dzīves pārvaldes elementi.

Utopiski noskaņotiem cilvēkiem par šo rakstu radīsies dažādi jautājumi. Norūpējušies mākslinieki un citi garīga darba darītāji teiks: vai talanti labāk plauks brīvas gara dzīves apstākļos nekā valsts un saimniecības sarūpētos? Šiem jautātājiem būtu jāņem vērā, ka šis raksts nebūt nav utopisks. Tādēļ tajā netiks teorētiski noteikts, kādam kam jābūt. Tas mudina veidot cilvēku kopienas, kuras, balstoties savā kopdzīvē, varēs panākt sociāli vēlamus apstākļus. Kurš spriež par dzīvi nevis pēc teorētiskiem aizspriedumiem, bet pēc pieredzes, tas sev teiks: cilvēkam, kurš darbojas brīvi, atbilstoši savām dotībām, būs izredzes saņemt pareizu spriedumu par savu darbu, ja pastāv garīgi brīvu cilvēku kopiena, kas var iejaukties dzīvē pilnībā no sava redzespunkta.

„Sociālais jautājums” nav kļuvis aktuāls tikai mūsdienās un to nevarēs atrisināt nedz pāris cilvēku, nedz arī parlamentu. Tas ir visas pēdējā laika civilizētas dzīves sastāvdaļa un, ja reiz tas ir radies, tad arī turpmāk paliks aktuāls. Tas būs jārisina arvien no jauna katrā vēsturiskas attīstības mirklī. Jo līdz ar Jaunajiem laikiem cilvēku dzīve ir nonākusi tādā stāvoklī, kas pastāvošā sociālā iekārtā arvien no jauna liek rasties antisociālam noskaņojumam. Ar to atkal un atkal būs jātiek galā, jāpārvar tas. Kā piesātinājies organisms pēc kāda laika atkal sajūt izsalkumu, tā sociālā organismā sakārtota situācija mijas ar nesakārtotu. Universāls līdzeklis sociālu attiecību kārtīšanai iespējams tikpat mazā mērā, cik uzturlīdzeklis, kas ļautu paēst uz visiem laikiem. Taču cilvēki var veidot tādas kopienas, kuru locekļiem sadarbojoties, esamībai arvien no jauna tiks piešķirts virziens uz sociālām attiecībām. Šāda kopiena ir pats sevi pārvaldošs garīgs sociālā organisma loceklis.

Tāpat kā, balstoties uz mūsu laika pieredzi attiecībā uz gara dzīvi, rodas sociāla prasība pēc brīvas pašpārvaldes, tā attiecībā uz saimniecisko dzīvi rodas prasība pēc asociatīvas darba organizācijas. Saimniecība modernas cilvēces dzīvē sastāv no preču ražošanas, to aprites un patērēšanas. Ar to tiek apmierinātas cilvēku vajadzības. Tajā cilvēki darbojas katrs pēc savām iespējām. To, kas kuram patiešām ir vajadzīgs, var zināt un izjust tikai viņš pats; kas viņam jā dara, par to viņš grib spriest, aplūkojot dzīves situāciju kopumā. Tā ne vienmēr ir bijis un arī šodien tā nav visur uz Zemes, taču mūsdienās civilizētā Zemes daļā būtībā tas tā ir.

Cilvēces attīstības gaitā saimnieciskie reģioni ir paplašinājušies. No noslēgtas mājsaimniecības ir attīstījusies pilsētas saimniecība, no tās valsts saimniecība. Šodien mēs atrodamies uz pasaules saimniecības sliekšņa. Lai arī jaunajā vēl turpina pastāvēt pamatīga deva vecā, tomēr vecajā iedīgļa veidā jau dzīvo daudz kas no jaunā. Bet cilvēces likteņi kļuvuši atkarīgi no tā, ka minētā attīstības posmu virkne zināmās dzīves situācijās ir kļuvusi noteicoša.

Ir aplami gribēt organizēt saimnieciskus spēkus kādā abstraktā pasaules kopienā. Atsevišķas saimniecības attīstības gaitā ir lielā mērā ieklūdušas valsts saimniecībās. Tomēr valsts kopienas ir radušās no citiem spēkiem nevis saimnieciskiem. Tas, ka tās gribēja pārveidot par saimnieciskām kopienām, izraisīja mūsu laika sociālo haosu. Saimnieciskā dzīve tiecas veidoties, balstoties uz savu dzīvi, neatkarīgi no valsts iestādēm un tajās valdošā domāšanas veida. Tā to varēs tikai tad, kad no gluži saimnieciskiem redzespunktiem izveidosies asociācijas, kas apvienos patērētājus, tirgotājus un ražotājus. Pati dzīve noteiks šādu asociāciju lielumu. Pārāk mazas asociācijas izmaksātu pārāk dārgi, savukārt pārāk lielas saimnieciskā ziņā būtu nepārredzamas. Katra asociācija atradīs ceļu pie sakārtotām attiecībām ar citām dzīves izvīzītām vajadzībām. Nav jāraizējas par to, ka cilvēks, kurš grib pavadīt savu dzīvi bieži pārceļoties no vienas vietas citā, tiks ierobežots ar šādām saistībām. Viņš viegli atradīs pāreju no vienas asociācijas citā, ja pāreju regulēs nevis valsts organizācijas, bet saimnieciskas intereses. Šādās asociācijās ir nepieciešamas iestādes, kas darbojas ar tādu pat vieglumu, kas piemīt naudas aprītei.

Pateicoties profesionalitātei un lietišķībai šādā organizācijā var valdīt interešu harmonija. Nevis likumi regulēs preču ražošanu, cirkulāciju un patēriņu, bet gan cilvēki, izejot no nepastarpinātas sapratnes un savas intereses. Piedaloties šādas asociācijas dzīvē, cilvēki varēs to saprast; pateicoties tam, ka dažādas intereses tiks izlīdzinātas ar līgumu starpniecību, prece cirkulēs atbilstoši savai vērtībai. Šāda apvienošanās uz saimnieciska pamata ir kaut kas cits, nekā, piemēram, modernās arodbiedrības. Tās darbojas saimnieciskajā dzīvē, taču nerodas no saimnieciska pamata. Tās tika izveidotas, atdarinot principus, kas pēdējā laikā radās valsts politikā. Tajās tiek debatēts. Cilvēki nevar vienoties pēc saimnieciskiem principiem par jautājumu, kas vienam ir jāpaveic priekš otra. Asociācijās būs nevis „algoti strādnieki”, kuri, pateicoties savai varai, pieprasa uzņēmējam un darba devējam iespējami lielu atalgojumu, bet tur pie viena galda sēdēs amatnieki kopā ar garīga darba veicējiem ražošanā un ar ieinteresētiem patērētājiem, lai, regulējot cenas, sasniegtu līdzsvaru starp sniegumu un pretsniegumu. Tas nevar notikt debatējot sapulcēs. Tām būtu jārada bažas, jo kurš tad strādās, ja neskaitāmiem cilvēkiem jāpavada laiks apspriedēs par darbu. Uz vienošanās pamata starp cilvēkiem un asociācijām viss notiks paralēli darbam. Tam ir nepieciešams tikai tas, lai apvienība atbilstu gan strādājošo, gan patērētāju sapratnei un interesēm.

Līdz ar to netiek raksturota kāda utopija, jo nebūt netiek teikts, kā tas konkrēti būtu jāiekārto; tiek norādīts tikai uz to, kā cilvēki paši var iekārtot savu dzīvi, darbojoties kopienās, kas atbilst viņu ieskatiem un interesēm.

Par to, lai viņi apvienotos šādās kopienās, rūpējas, no vienas puses, pati cilvēka daba, ja to netraucē valsts iejaukšanās, jo daba ir tā, kas rada vajadzības. No otras puses, par to var rūpēties brīvā gara dzīvē, jo tā sniedz atziņas, kurām ir jādarbojas kopienā. Tam, kurš domā balstoties pieredzē, ir jāatzīst, ka šādas asociatīvās kopienas var rasties jebkurā mirklī, ka tajās nav nekā utopiska. To rašanos neaizkavē nekas cits kā tas, ka mūsdienu cilvēks grib „organizēt” saimniecisko dzīvi no ārpuses tai ziņā, ka doma par „organizāciju” ir kļuvusi viņam par suģestiju. Pretī organizācijai, kas grib no ārpuses apvienot cilvēkus ražošanas nolūkos, kā prettēls stāv saimnieciska organizācija, kas balstās brīvajās asociācijās. Apvienojoties asociācijās cilvēki saistās savā starpā, un atsevišķu cilvēku prātos rodas visa veseluma attīstības plāns. Var jau teikt: ko tas līdz, ja tie, kam nav nekāda īpašuma, saistās ar tiem, kam tas ir? Varētu domāt, ka būtu labāk, ja visu ražošanu un patēriņu „regulētu” no ārpuses, taču šāda organizatoriska regulēšana sasaista atsevišķa cilvēka radošos spēkus un tādējādi atņem saimnieciskai dzīvei to, kas var rasties tikai no šī brīvā radošā spēka. Un ir vērts, neskatoties uz visiem aizspriedumiem, pamēģināt izveidot asociācijas tiem, kam šodien nav īpašuma, ar tiem, kam tas ir. Ja šeit neiejaucas citi spēki bez saimnieciskajiem, tad tam, kam pieder īpašums, neizbēgami būs jāatlīdzina nabagā (tā, kuram nav īpašuma) paveiktais darbs. Šodien par šīm lietām runā nevis vadoties pēc dzīvē valdošiem instinktiem, kas izriet no pieredzes, bet gan pēc noskaņojumiem, kas ir radušies nevis uz saimnieciskās dzīves pamata, bet gan no šķiru un citām interesēm. Tie varēja rasties tādēļ, ka pēdējā laikā, kad tieši saimnieciskā dzīve ir kļuvusi arvien sarežģītāka, cilvēki nevarēja tikt tai līdz ar gluži saimnieciskām idejām. Nebrīvā gara dzīve ir to aizkavējusi. Saimniekojošie cilvēki atrodas dzīves rutīnā. Viņi neredz saimniecībā esošos veidojošos spēkus. Viņi strādā neizprotot visu cilvēka dzīves kopumu. Asociācijās viņi cits no cita uzzinās to, kas viņiem šai ziņā noteikti jāzina. Tiks iegūta saimnieciska pieredze tādēļ, ka dažādu nozaru cilvēki, kam ir gan zināšanas, gan pieredze, spriedīs kopā.

Kā brīvajā gara dzīvē darbojas tikai tie spēki, kas izriet no pašas šīs gara dzīves, tā asociatīvi veidotajā saimniecības sistēmā – tikai saimnieciskās vērtības, kas veidojas ar asociāciju starpniecību. Kas katram atsevišķam cilvēkam jādara saimnieciskajā dzīvē, noskaidrojas viņam kopdzīvē ar citiem, ar ko viņš ir saistīts. Tādēļ viņš varēs ietekmēt vispārējo saimniecību tieši tik daudz, cik tas atbildīs viņa paveiktajam darbam. Šajā rakstā tiks izklāstīts arī tas, kā darba nespējīgie cilvēki iekļausies saimnieciskajā dzīvē. Aizsargāt vājo no stiprā var tikai tāda saimnieciska dzīve, kas veidota tikai ar pašas spēkiem.

Šajā grāmatā tiks parādīts, ka regulēt darba laiku un veidu ir šīs politiski tiesiskās valsts dzīves uzdevums. Tajā ikviens ir līdzīgs citam, jo tajā tiek izskatītas un pārvaldītas tikai tās dzīves jomas, kurās ikviens cilvēks ir vienādi spriest spējīgs. Šajā sociālā organisma locekļi tiek sakārtotas cilvēku tiesības un pienākumi.

Visa sociālā organisma veselums radīsies no patstāvīgas trīs tā locekļu attīstības. Tiks parādīts, kā, sadarbojoties šiem trim locekļiem, var organizēt kapitāla kustību, ražošanas līdzekļu un zemes

izmantošanu. Kurš grib „atrisināt” sociālo jautājumu ar izdomātu vai kaut kā citādi radušos saimniecības veidu, tas uzskatīs šo rakstu par nepraktisku. Kurš izejot no dzīves pieredzes grib rosināt cilvēkus veidot tāda veida apvienības, kurās viņi vislabāk iepazīs sociālos uzdevumus un varēs veltīt sevi to risināšanai, tas varbūt tomēr nenoliegs grāmatas autora tieksmi pēc patiesi praktiskas dzīves.

Pirmo reizi grāmata tika publicēta 1919. gada aprīlī. Papildinājumus toreiz uzrakstītajam esmu sniedzis rakstos, kas tika publicēti žurnālā „Sociālā organisma trīsdalīgums” un nupat apvienoti un publicēti kā atsevišķa grāmata izdevumā „Izklāsti par sociālā organisma trīsdalīgumu”.

Varēs redzēt, ka abos darbos mazāk tiek runāts par sociālās kustības mērķiem, nekā par ceļiem, kas būtu ejami sociālajai kustībai. Kurš domā praktiski, zina, ka atsevišķi mērķi var parādīties dažādos veidos. Tikai tam, kurš dzīvo abstraktās domās, viss parādās viennozīmīgās kontūrās. Tāds cilvēks bieži vien peļ praktiskas iniciatīvas, jo uzskata, ka tās tiek izklāstītas pārāk nenoteikti un nepietiekoši skaidri. Daudzi no tiem, kas iedomājas esam praktiķi, ir tieši šādi abstrakcionisti. Viņi nedomā par to, ka dzīve var pieņemt visdažādākās formas. Dzīve ir plūstošs elements, un kurš grib tikt tai līdz, tam savās domās un jūtās jāpielāgojas šai dzīvajai pamatplūsmai. Sociālie uzdevumi var tikt aptverti tikai ar šādu domāšanu.

Šajā darbā izklāstītās idejas tika izcīnītas vērojot dzīvi. Kā tādas tās arī gribētu tikt saprastas.

PIEZĪMES PAR ŠĪ DARBA MĒRĶI

Mūsdienu sociālā dzīve izvirza nopietnus un visaptverošus jautājumus. Priekšplānā iznāk prasības pēc jaunām institūcijām un rāda, ka šī uzdevuma izpildīšanai jāmeklē ceļi, par kuriem līdz šim netika domāts. Varbūt šodien faktiski notiekošais ļaus cilvēkiem beidzot saklausīt kādu, kas dzīves pieredzes mudināts jūtas spiests izveidot viedokli, ka šī nedomāšana par nepieciešamiem ceļiem ir izraisījusi pašreizējo sociālo jucekli. Šajā darbā izklāstītais izriet no šāda viedokļa. Te jārunā par to, kam būtu jānotiek, lai prasības, ko mūsdienās izvirza liela cilvēces daļa, balstītos uz sociālo gribu, kas apzinās savu mērķi. Veidojot šādu gribu, nebūtu jāvadās pēc tā, vai šīs prasības kādam patiek vai nepatiek. Tās pastāv, un ar tām ir jārēķinās kā ar sociālās dzīves faktiem. Tas būtu jāpārdomā tiem, kuri savas personīgās dzīves situācijas dēļ varbūt uzskata, ka šī darba autors savos izklāstījumos par proletāriešu prasībām runā viņiem nepatīkamas lietas, jo pēc viņu uzskatiem viņš pārāk vienpusīgi norāda uz šīm prasībām kā uz kaut ko tādu, ar ko būtu jārēķinās sociālai gribai. Īstenībā autors runā, ņemot vērā visu mūsdienu dzīves realitāti, ciktāl viņam to ļauj viņa zināšanas un pieredze. Viņš redz liktenīgi neizbēgamas sekas, kas draud cilvēcei, ja tā negribēs redzēt mūsdienu dzīves radītos faktus, ja tā neko negribēs zināt par sociālo gribu, kas rēķinās ar šādiem faktiem.

Autora iztirzājumi maz apmierinās arī tos cilvēkus, kas uzskata sevi par dzīves praktiķiem, kā tas šodien tiek saprasts dažu labu iemīlotu domāšanas ieradumu ietekmē par praktisko dzīvi. Viņi uzskatīs, ka šeit nerunā praktisks cilvēks. Autors gan domā, ka tieši šiem cilvēkiem būs krietni jākorrigē savas domas, jo, vērojot dažus **faktus**, ko cilvēcei mūsu laikā nācies piedzīvot, var nonākt pie secinājuma, ka tieši šis „praktiskums” neapšaubāmi bijis maldīgs. Tieši šis „praktiskums” ir novedis pie dziļām liktenīgām sekām. Viņiem būs jāatzīst par praktisku ko tādu, ko **viņi uzskatīja par** ietiepīgu ideālismu. Viņi uzskata, ka šī darba izejas punkts ir nepareizs tādēļ, ka tā pirmajā daļā runa ir mazāk par saimniecisko un vairāk par mūsdienu cilvēces gara dzīvi. Savukārt autors, balstoties savā izzināšanas pieredzē, jūtas spiests domāt, ka izdarītajām kļūdām neizbēgami pievienosies vēl neskaitāmas citas, ja cilvēki neizšķirsies pievērst atbilstošu uzmanību mūsdienu cilvēces gara dzīvei. Arī tiem, kuri vienmēr tikai kaisa visapkārt dažnedažādas frāzes par to, ka cilvēcei esot jāatbrīvojas no nodošanās gluži materiālām interesēm un jāpievēršas „garam”, „ideālismam”, tas, ko autors šajā rakstā saka, isti nepatiks. Viņš neuzskata, ka ir svarīgi vienkārši norādīt uz „garu” un runāt par kādu miglainu garīgu pasauli. Viņš atzīst tikai tādu garīgumu, kas var kļūt par cilvēka dzīves saturu. Jo tikai tāds gars var palīdzēt risināt gan praktiskas dzīves uzdevumus, gan veidot pasaules dzīves saturu. Uzskatu, kas apmierina dvēseles vajadzības. Svarīgi ir nevis vienkārši zināt, ka pastāv kāds garīgums vai ticēt tam; svarīgi ir tas, ka šis garīgums palīdz izprast praktiskās reālās dzīves uzdevumus.

Šāds garīgums nepavada reālo dzīvi tikai kā iekšējai dzīvei atvēlēta blakusplūsma. Tādēļ šajā rakstā izklāstītais var likties „garīgajiem” pārāk negarīgs, bet „praktiķiem” – dzīvei svešs. Autors gan uzskata, ka varēs kalpot mūsdienu dzīvei **tieši tādēļ**, ka atšķirībā no dažāda laba, kurš šodien uzskata sevi par praktiķi, nesliecas pēc atsvešinātības no dzīves un ka viņš nevar atzīt par attaisnotām tās runas par „garu”, kuras no vārdiem uzbūvē iluzoru dzīvi.

Šajā darbā „sociālais jautājums” tiek iztirzāts kā saimniecisks, tiesisks un garīgs jautājums. Autors uzskata, ka zina, ka patiesā šī jautājuma būtība izpaužas saimnieciskās, juridiskās un garīgās dzīves prasībās. Un tikai no šīs atziņas var nākt impulsi veselīgai šo trīs dzīves jomu organizēšanai sociālās iekārtas ietvaros. Senākos laikos sociālie institūti rūpējās par to, lai šīs trīs jomas toreizējo cilvēku dabai atbilstošā veidā būtu iekļautas sociālajā kopdzīvē kā tās locekļi. Mūsdienās pastāv nepieciešamība, lai savas sociālās gribas mudināts cilvēks mērķtiecīgi tiektos pēc šī iedalījuma. Starp tiem senajiem laikiem un mūsdienām zemēs, kas ir aplūkojamas vispirmām kārtām, ir darbojies haotisks vecu instinktu un Jauno laiku apziņas sajaukums, kas vairs neatbilst mūsdienu cilvēces vajadzībām. Dažās parādībās, ko parasti uzskata par mērķtiecīgu sociālu dzīvi, īstenībā turpina dzīvot un darboties vecie instinkti. Tas padara cilvēku domāšanu pārāk vāju iepretī faktiskām dzīves prasībām. Pamatīgāk, nekā dažs labs iedomājas, mūsdienu cilvēkam ir jātiecas vajā no tā, kas vairs nav dzīvotspējīgs. Kādu veidolu pieņems saimnieciskā, tiesiskā un garīgā dzīve atbilstoši mūsu laika pieprasītai veselīgai sociālai dzīvei, pēc autora viedokļa atklāsies tikai tam, kurš izrādīs labo gribu un atzīs tikko pateikto. To, ko autors uzskata par nepieciešamu pateikt par šādu nepieciešamo sociālās dzīves veidolu, viņš gribētu piedāvāt laikabiedru spriedumam šajā grāmatā. Viņš gribētu **mudināt** cilvēkus nostāties uz ceļa, kas ved pie sociāliem mērķiem, kas atbilst reālai mūsdienu dzīvei un tās vajadzībām, jo viņš domā, ka tikai tas var izvest cilvēci no fantāzijām un utopijām par sociālo dzīvi.

Ja kāds tomēr saskatīs šajā darbā kaut ko utopisku, tad autors gribētu lūgt viņu padomāt, cik spēcīgi pašreiz ar dažādiem priekšstatiem, kurus cilvēki sev veido par iespējamo sociālo attiecību attīstību, viņi attālinās no reālās dzīves un iekrīt fantāzijās. Tādēļ viņi redz utopiju tajā, kas ir aizgūts no patiesās realitātes un no dzīves pieredzes, kā to mēģināts izklāstīt šajā rakstā. Dažs labs saskatīs šajos izklāstījumos kaut ko „abstraktu” tādēļ, ka viņam pašam „konkrēts” ir tikai tas, ko viņš ir pieradis domāt, un konkrētais šķiet abstrakts, ja viņš nav pieradis to domāt.

Autors zina, ka partiju programmās iejūgtās galvas vispirms būs neapmierinātas ar viņa argumentiem. Taču viņš tic, ka daudzi partiju ļaudis visai drīz nonāks pie pārliecības, ka faktiskā attīstība ir tālu pāraugusi jebkādas partiju programmas un, ka pirmām kārtām ir nepieciešams **skaidrs spriedums** par tuvākiem sociālās gribas mērķiem.

1919. gada aprīļa sākums

Rūdolfs Šteiners

I

PATIESA SOCIĀLĀ JAUTĀJUMA BŪTĪBA MŪSDIENU CILVĒCES DZĪVES KONTEKSTĀ

Vai Pasaules kara rezultātā radusies sociālā kustība neatklāj faktu, cik nepilnvērtīgas bija domas, kuras gadu desmitiem tika uzskatītas par pamatu pareizai proletariāta sociālās gribas izpratnei?

Katrā ziņā tas, kas no agrāk apspiestajām proletariāta prasībām un saistībā ar tām pašlaik iznāk uz dzīves skatuves, liek uzdot šo jautājumu. Spēki, kas veikuši šo apspiešanu, ir daļēji iznīcināti. Attiekumi, kādu šie spēki ir izrādījuši pret lielas cilvēces daļas sociāliem impulsiem, var gribēt saglabāt tikai tas, kurš ir pilnīgā neziņā par to, cik neiznīdējami ir šādi impulsi cilvēka dabā.

Dažas personības, kurām viņu dzīves situācija ļāva ar vārdu vai padomu traucējot vai sekmējot ietekmēt Eiropas dzīves norises, kas 1914. gadā noveda pie kara katastrofas, atradās grandiozu ilūziju gūstā par šo impulsu patieso nozīmi. Viņas varēja ticēt, ka uzvara karā nomierinās sociālās vētras. Šīm personībām nācās pārliecināties, ka tieši viņu politikas rezultātā šīs sociālās dziņas tagad varēja pilnībā izpausties. Var pat teikt, ka pašreizējā cilvēces katastrofa kļuvis par vēsturisku notikumu, pateicoties kuram šīs dziņas varējušas pilnībā izpaust savu triecienspēku. Pēdējos liktenīgos gados valdošās personas un šķiras bijušas spiestas rēķināties ar to, kas dzīvoja sociālistiski noskaņotās aprindās. Valdošie slāņi bieži vien labprāt būtu rīkojušies citādi, ja būtu varējuši atstāt bez ievērības šo aprindu prasības. Pašreizējos notikumus turpina dzīvot šī noskaņojuma sekas.

Un tagad, kad tas, kas cilvēces attīstības gaitā briedis gadu desmitiem, ir iegājis izšķirošajā stadijā, par cilvēces mēroga traģēdiju kļūst fakts, ka domas, kas ir radušās pašreizējās situācijas tapšanas gaitā, izrādās nespējīgas izprast ar to saistītos faktus. Daudzas personības, kas izveidojušas savas domas atbilstoši šim tapšanas procesam, lai kalpotu tajā dzīvojošam sociālam mērķim, spēj šodien gaužām maz vai pat nespēj neko attiecībā uz liktenīgiem jautājumiem, kas izriet no šiem faktiem.

Dažas no šīm personībām gan vēl tic, ka tas, ko viņas tik ilgi uzskatījušas par nepieciešamu cilvēces sociālās dzīves atjaunošanai, īstenosies un izrādīsies pietiekami varens, lai piešķirtu notikumu attīstībai dzīvotspējīgu virzienu. Var neņemt vērā to cilvēku viedokli, kuri vēl tagad iedomājas, ka vecā sistēma var noturēties pret jaunajām lielas cilvēces daļas prasībām. Var pievērsties to gribai, kuri ir pārliecināti par nepieciešamību veidot dzīvi pa jaunam. Bet arī tad neatliks nekas cits, kā atzīt, ka mūsu vidū kā spriedumu mūmijas klejo partiju viedokļi, kurus faktiskā attīstība ir noraidījusi. Šie fakti prasa risinājumus, kuriem vecie partiju uzskati nav gatavi. Partijas gan ir attīstījušās līdz ar faktu attīstību, taču ar saviem domāšanas ieradumiem tās ir atpalikušas no tiem. Varbūt var neuzskatīt par pieticības trūkumu, ja uzskatām, ka mūsu vērtējums par pašlaik vēl valdošiem uzskatiem izriet no pasaules notikumu norises. No tā var secināt, ka tieši mūsdienās ir jābūt zināmai iejūtībai pret mēģinājumu atzīmēt mūsdienu cilvēces sociālajā dzīvē to, kas pēc savas īpašas būtības ir svešs sociāli orientēto personību un partiju domāšanas ieradumiem. Varētu taču būt, ka traģiskā bezspēcība, kas raksturo mēģinājumus atrisināt sociālo jautājumu, sakņojas tieši tajā faktā, ka patiesā proletariāta kustības būtība tiek pārprasta. To pārprot pat tie cilvēki, kuru uzskati ir izauguši proletariāta kustības ietvaros, jo cilvēks nebūt ne vienmēr pareizi saprot, ko viņš grib.

Tādēļ pamatoti ir uzdot jautājumu - ko patiesībā vēlas proletariāts? Vai šīs vēlmes atbilst tam, ko par to domā paši proletārieši un citu aprindu cilvēki? Vai tajā, ko daudzi domā par „sociālo jautājumu”, atklājas šī jautājuma **patiesais veidols**? Vai varbūt ir nepieciešama pavisam citāda domāšana? **Šim** jautājumam nevarēs bez aizspriedumiem tuvojies tas, kam liktenis nav ļāvis piedzīvot situāciju, kurā viņš varēja iejusties mūsdienu proletariāta dvēseles dzīvē, tieši tās proletariāta daļas dzīvē, kas visvairāk ir piedalījusies mūsdienu sociālās kustības izveidē.

Daudz runāts par modernās tehnikas un mūsdienu kapitālisma attīstību, par to, kā šīs attīstības gaitā radies mūsdienu proletariāts un, kā, attīstoties jaunām ekonomiskām attiecībām, ir radušās tā sociālās prasības. Visā, kas šajā virzienā ir izteikts, ir daudz pareizā, taču problēmas būtība palikusi neskarta un to var skaidri redzēt tas, kurš neļauj sevi hipnotizēt domai, ka ārējie apstākļi nosaka cilvēka dzīvi, uzspiežot tai savu zīmogu. Tas atklājas tam, kurš spēj bezaizspriedumaini ieskatīties dvēseles impulsos, kas darbojas no tās visintīmākajām dziļēm. Skaidrs, ka proletariāta prasības ir attīstījušās līdz ar modernās tehnikas un mūsdienu kapitālisma attīstību, taču šis fakts nekā neizskaidro, kādi **gluži cilvēciski** impulsi dzīvo šajās prasībās. Kamēr mēs neiedziļināsimies šo impulsu dzīvē, mēs nevarēsim tuvojies arī **patiesai „sociālā jautājuma” izpratnei**.

Uz to, kurš spēj ielūkoties dziļākos cilvēka gribas dzinējspēkos, spēcīgu iespaidu var atstāt jēdziens, ko bieži lieto proletārieši, proti: mūsdienu proletariātam ir pamodusies „šķiru apziņa”. Tas vairs neseko ārpus viņa pastāvošo šķiru impulsu noteiktā ziņā instinktīvi, neapzināti; viņš apzinās sevi piederīgu kādai īpašai šķirai un vēlas apliecināt šīs savas šķiras attieksmi pret citām sabiedrībā pastāvošām šķirām savām

interesēm atbilstošā veidā. Kurš spēj uztvert dziļākas dvēseliskas plūsmas, tam vārdi „šķiru apziņa” tajā kontekstā, kādā to lieto mūsdienu proletariāts, norāda uz svarīgiem faktiem to strādājošo šķiru sociālās dzīves izpratnē, kurām ir darīšana ar moderno tehniku un mūsdienu kapitālismu. Viņam vispirmām kārtām būs jāpievērš uzmanību tam, kā proletāriešu dvēseli pārņēma un aizdedzināja zinātniskas mācības par saimniecisko dzīvi un tās attiecībām ar cilvēku likteņiem. Līdz ar to tiek skarts tas fakts, par kuru daudzi no tiem, kuri var domāt tikai **par** proletariātu nevis **kopā ar** to, veido tikai ļoti izplūdušus un, ņemot vērā nopietnus mūsdienu notikumus, pat kaitīgus spriedumus. Ar viedokli, ka „neizglītotiem” proletāriešiem marksisms un tā sekotāji proletāriešu rakstnieku darbos sagrozījuši galvu, un ar to, ko šai virzienā vispār var dzirdēt, nevar nonākt pie pašlaik nepieciešamās vēsturiskās pasaules situācijas izpratnes, jo tas, kurš izsaka šādu viedokli, tikai parāda, ka negrib pievērst uzmanību būtiskiem mūsdienu sociālās kustības aspektiem, un būtiski ir, ka proletariāta apziņa piepildās ar jēdzieniem, kas ņemti no jaunākām **zinātniskām** atziņām. Šajā apziņā turpina darboties tas noskaņojums, kas ir dzīvojis Lasāla (*Lassalle*) runā „**Par zinātni un darbu**”. Dažam labam no tiem, kuri uzskata sevi par „praktiskiem cilvēkiem”, šīs lietas var likties nebūtiskas. Savukārt tam, kurš patiešām grib gūt auglīgu ieskatu mūsdienu strādnieku kustībā, tām jāpievērš nopietna uzmanība. Mēreno un radikālo proletāriešu prasībās dzīvo nevis cilvēciskos impulsos pārveidota saimnieciskā dzīve, kā to daži iedomājas, bet gan saimniecības zinātne, ar kuru ir pārņemta proletariāta apziņa. Tas skaidri izpaužas zinātniskā stilā sacerētājā un žurnālistu popularizētājā proletāriešu kustības literatūrā. To noliegt nozīmē aizvērt acis reālo faktu priekšā. Un fundamentāls mūsdienu sociālo situāciju noteicošs fakts ir tas, ka mūsdienu proletariāts ļauj noteikt savas šķiriskās apziņas saturu zinātniski noformulētiem jēdzieniem. Lai cik tālu pie mašīnas strādājošs cilvēks būtu no „zinātnes”, viņš gūst sava stāvokļa skaidrojumu no tiem, kuri smēlušī idejas no šīs „zinātnes”.

Visi strīdi par mūsdienu saimniecisko dzīvi, par tehnikas laikmetu, par kapitālismu var izskaidrot faktisko proletariāta kustības pamatu, taču tas, kas izšķiroši izskaidro pašreizējo sociālo situāciju, neizriet tieši no tā fakta, ka strādnieks ir ticis nolikts pie mašīnas, ka viņš ir ticis iejūgts kapitālistiskajā dzīves iekārtā. Tas izriet no cita fakta, proti, no tā, ka strādniekam pie darbapalga kapitālistiskās ražošanas ietekmē viņa šķiriskā apziņā veidojas pavisam noteiktas **domas**. Varētu būt, ka mūsdienās izplatītie domāšanas ieradumi traucē dažam labam pilnībā atzīt visu šīs faktiskās situācijas nozīmi un redzēt šī fakta pasvītrotānā dialektisku spēli ar jēdzieniem. Uz to ir jāsaka: tiem, kuri nav spējīgi ieraudzīt būtisko, ir niecīgas izredzes ieņemt auglīgu pozīciju attiecībā pret mūsdienu sociālo dzīvi. Kurš grib saprast mūsdienu proletariāta kustību, tam pirmām kārtām jāzina, kā proletārieši **domā**. Jo proletariāta kustību – sākot ar mērenām prasībām pēc reformām līdz pat postošām pārmērībām – neveido kādi „ārpuscilvēciski spēki” vai „saimnieciski impulsi”; to veido **cilvēki**, viņu priekšstati un gribas impulsi.

Ne jau tiešā veidā tehnika un kapitālisms ir iedēstījuši proletariāta apziņā idejas un gribas impulsus, kas noteica mūsdienu sociālās kustības raksturu. Šī kustība ir meklējusi savu domu avotu jaunākos zinātnes strāvījumos jo, tehnika un kapitālisms nevarēja dot proletariātam neko, kas varētu piepildīt viņa dvēseli ar cilvēka cienīgu saturu. Šādu saturu Viduslaiku amatnieks atrada savā arodā. Viņš jutās **cilvēciski** saistīts ar savu profesiju, un tas ļāva viņam izjust savu dzīvi cilvēku sabiedrībā kā zināmu vērtību. Viņš spēja uztvert savu darbu tā, ka varēja ticēt, ka to veicot realizējās kā „cilvēks”. Nostādīts kapitālistiskajā iekārtā pie mašīnas, cilvēks varēja balstīties tikai pats uz sevi, uz savu iekšējo dzīvi, meklējot pamatu, uz kura var izveidot apziņu nesošo uzskatu par to, kas viņš ir kā „cilvēks”. No tehnikas, no kapitālisma šādai apziņai netika nekas. Tādēļ notika tā, ka proletāriešu apziņa vērsās pie zinātniskām domām. Tā ir zaudējusi cilvēcisku saikni ar dzīvi. Tas notika laikā, kad cilvēces vadošās šķiras tiecās pēc zinātniskas domāšanas, laikā, kuram pašam vairs nebija garīga spēka, lai vestu cilvēku apziņu pie tās vajadzības apmierinoša satura. Vecie pasaules uzskati nostādīja cilvēku kā dvēseli garīgas esamības kopsakarībā. Jaunākai zinātnei viņš ir ne vairāk kā dabas būtne, kas iekļauta vienīgi dabas kārtībā. Šo zinātni cilvēks nepārdzīvo kā no garīgās pasaules plūstošu straumi, kas nes viņa dvēseli. Lai kā cilvēki spriestu par reliģiozo un tam radniecīgu impulsu attiecībām ar jaunāko laiku zinātnisko domāšanas veidu, tomēr, ja aplūko pasaules vēsturi bez aizspriedumiem, būs jāatzīst, ka zinātniskais domāšanas veids ir attīstījies no reliģiozā. Bet vecie, uz reliģiozā pamata balstītie uzskati nav spējuši nodot savu impulsu, kas kalpoja dvēselei kā balsts, jaunākai zinātniskai domāšanai. Vecie uzskati palika ārpus šīs domāšanas un dzīvoja tālāk ar apziņas saturu, kuram proletāriešu dvēseles nevarēja pievērsties. Vadošām šķirām šīs reliģiozais saturs vēl varēja nozīmēt zināmu vērtību. Tas šādā vai tādā veidā tomēr bija saistīts ar viņu dzīves situāciju. Šīs šķiras nemeklēja jaunu apziņas saturu, jo pati dzīve ļāva viņiem turēties pie vecā tradicionālā satura. Proletārietis tika izrauts no visām vecām dzīves kopsakarībām. Viņš ir cilvēks, kura dzīve norisinās uz pavisam cita pamata. Reizē ar veco dzīves apstākļu atņemšanu viņam bija zudusi iespēja

smelties no veciem garīgiem avotiem. Tie palika sfērās, no kurām viņš tika atsvešināts. Vienlaicīgi ar moderno tehniku un mūsdienu kapitālismu attīstījās – tai ziņā, kādā lielās pasaulvēsturiskās plūsmas var nosaukt par vienlaicīgām – modernā zinātne. Tai arī pievērsās modernais proletariāts ar savu ticību un cerību. Tajā viņš meklēja viņam nepieciešamo jauno saturu. Taču viņš tika nostādīts citās attiecībās ar šo zinātņi nekā vadošās šķiras. Tās nejuta vajadzību padarīt zinātnisku domāšanas veidu par savu dvēseli nesošu dzīves izpratni. Lai kā viņiem gribējās caurstrāvoties ar „zinātnisku priekšstatu”, ka dabas kārtībā tieša cēloņu un sekų kopsakarība ved no vizemākajiem dzīvniekiem pie cilvēka, tomēr šis priekšstats palika tikai teorētiska pārliecība. Tas neizraisīja viņos dziņu uztvert un sajūst dzīvi tā, kā tas pilnībā atbilst šai pārliecībai. Dabas pētnieks Fogts (*Vogt*), dabaszinātnes popularizētājs Bihners (*Büchner*) noteikti bija pārņēmti ar zinātniskiem priekšstatiem, taču blakus šai zinātniskajai domāšanai viņu dvēselēs darbojās vēl kaut kas cits, kas ļāva viņiem turēties pie dzīves kopsakarībām, kuru jēga bija attaisnota tikai pateicoties ticībai garīgajai pasaules iekārtai. Atliek tikai bez aizspriedumiem iztēloties, cik atšķirīgi zinātniskums iedarbojas uz to, kurš ar paša esamību ir noenkurots šādā dzīves kopsakarībā, un kā tas ietekmē mūsdienu proletārieti, kura priekšā nostājas aģitators un nedaudzajās ar darbu neaizpildītajās vakara stundās viņu uzrunā: “Zinātne jaunākajos laikos atradināja cilvēkus no domas, ka viņi ceļas no garīgajām pasaulēm. Viņi tika mācīti, ka pirmatnējos laikos viņi dzīvoja rāpodami pa kokiem, ka viņiem visiem ir vienāda, gluži dabiska izcelsme.” Mūsdienu proletārieti, meklēdams dvēseles saturu, kas ļautu viņam sajūst, kā viņš kā cilvēks stāv pasaules esamībā, ieraudzīja sevi nostādītu pretī zinātnei, kas orientējās pēc šādām domām. Viņš uztvēra šo zinātņi absolūti nopietni un izdarīja **savus** secinājumus. Viņu tehnikas un kapitālisma laikmets skāra citādāk, nekā valdošām šķirām piederīgos. Tie atradās tādā dzīves iekārtā, kas tika izveidota vēl ar dvēseli nesošiem impulsiem. Viņi bija visnotaļ ieinteresēti iekļaut jauno laiku sasniegumus šajā dzīves iekārtā. Proletārieti tika dvēseliski izrauts no šīs dzīves iekārtas. Viņā šī dzīves iekārta nevarēja modināt sajūtu, kas apgaismotu viņa dzīvi ar cilvēka cienīgu saturu. Ļaut sajūst, kas viņš ir kā cilvēks, varēja vienīgi tas, kas šķīta nākam no vecās dzīves iekārtas, apveltīts ar ticību modinošu spēku: zinātniskais domāšanas veids.

Iespējams, ka kādam šo izklāstījumu lasītājam gribas pasmaidīt, kad tiek norādīts uz proletāriešu domāšanas veida „zinātniskumu”. Kurš ar „zinātniskumu” saprot tikai to, ko cilvēks apgūst daudzus gadus nosēdējis „izglītības iestādēs”, un tad salīdzina to ar proletāriešu, kurš „neko nav mācījis”, apziņas saturu, tas lai smaida. Viņš smaida garām liktenīgi izšķirošiem faktiem mūsdienu dzīvē. Šie fakti liecina, ka dažs labs augsti izglītots cilvēks **dzīvo** nezinātniski, kamēr neizglītotais proletārieti savā dzīves nostājā orientējas pēc zinātnes, ko viņš varbūt nemaz nepazīst. Izglītotais ir uzņēmis zinātņi, tā atrodas kādā no viņa dvēseles atvilktnēm, taču viņš atrodas noteiktās dzīves kopsakarībās un orientējas pēc tām savās sajūtās, kas nav šīs zinātnes ietekmētas. Savukārt proletārieti ir nostādīts tādos dzīves apstākļos, kas liek viņam izprast esamību tā, kā tas atbilst šīs zinātnes **nostājai**. Tas, ko citas šķiras sauc par „zinātniskumu”, viņam var būt svešs, taču šīs zinātnes domāšanas virziens nosaka viņa dzīvi. Citām šķirām noteicošu dzīves pamatu veido reliģija, estētika, vispārējs garīgums, bet viņam noteicoša ir „zinātne”, kaut arī bieži vien tās atziņas savos pašos pēdējos formulējumos kļūst viņam par ticību. Dažs labs piederīgais vadošām šķirām jūtas „apgaismots”, „brīvi reliģiozs”. Protams, viņa priekšstats dzīvo zinātniska pārliecība, taču viņa sajūtās nemanītas pulsē kādas tradicionāli pārmantotas ticības atliekas.

Zinātniskais domāšanas veids nav saņēmis no vecās dzīves kārtības apziņu, ka tas kā garīgas dabas fenomens sakņojas garīgajā pasaulē. Vadošo šķiru pārstāvis varēja distancēties no šīs modernās zinātnes rakstura, jo viņa dzīve ir piepildīta ar vecām tradīcijām. Proletārieti to nevarēja, jo viņa jaunā dzīves situācija padzina vecās tradīcijas no viņa dvēseles. Viņš pārņēma zinātnisko domāšanu no valdošajām šķirām kā mantojumu. Šis mantojums kļuva par pamatu viņa apziņai par cilvēka būtību, bet šis „gara saturs” viņa dvēselē neprata pateikt viņam neko par viņa izcelsmi no patiesās gara dzīves. Tas, ko proletārieti vienīgi varēja pārņemt no valdošajām šķirām kā gara dzīvi, noliedza viņa garīgo izcelsmi.

Man nav nezināms, kā šīs domas skars neproletārieti un arī proletārieti, kas tic, ka pazīst praktisko dzīvi un uz šīs ticības pamata pieņems šeit teikto par dzīvei svešu uzskatu. Pašreizējā pasaules stāvokļa fakti arvien vairāk pierādīs, ka šī ticība ir neprāts. Kurš var redzēt šos faktus bezaizspriedumaini, tam atklājas, ka dzīves uzskatam, kas turas tikai pie ārējās šo faktu puses, galu galā būs pieejami tikai priekšstati, kuriem ar faktiem vairs nav nekā kopīga. Valdošās domas ir tik ilgi „praktiski” turējušās pie faktiem, kamēr zaudējušās jebkādu līdzību šiem faktiem. Šai ziņā pašreizējā pasaules katastrofa varētu būt daudziem laba mācība. Ko viņi domājuši par to, kas var notikt? Un kas ir noticis? Vai tāpat nebūs arī ar sociālo domāšanu?

Garā es jau dzirdu iebildumu, ko no savas dvēseles noskaņojuma izteiks kāds proletāriešu dzīves izpratnes piekritējs: 'Vēl viens, kurš grib novirzīt sociālā jautājuma kodolu uz sliedēm, pa kurām buržuāziski noskaņotajam šķiet ērti braukt.' Šis piekritējs neredz, ka viņa liktenis ir sagādājis viņam proletārieša dzīvi, ko viņš mēģina dzīvot ar domāšanu, ko ir mantojis no „valdošajām” šķirām. Viņš **dzīvo** kā proletārietis, bet **domā** kā buržuāzijas pārstāvis. Jaunais laiks pieprasa ne tikai no jauna iekārtot dzīvi, bet tas pieprasa arī atrast **jaunas domas**. Zinātniskais domāšanas veids varēs kļūt par dzīvi nesošu spēku tikai tad, ja sev piemērotā veidā parūpēsies par pilnīgi cilvēcisku dzīves saturu, kā to savā veidā ir darījuši vecie pasaules uzskati.

Līdz ar to ir iezīmēts ceļš, kas ļauj noteikt vienas no Jaunāko laiku proletāriešu kustības daļas patieso būtību. Šī ceļa galā no proletārieša dvēseles izskan pārliecība: 'Es tiecos pēc garīgas dzīves, bet šī garīgā dzīve ir **ideoloģija**, tā ir tas, kas no ārējiem pasaules procesiem atspoguļojas cilvēkā, kas neplūst no kādas īpašas garīgās pasaules.' To, kas pārejot pie Jaunākiem laikiem ir tapis no vecās gara dzīves, proletārietis izjūt kā ideoloģiju. Kurš grib saprast noskaņojumu proletārieša dvēselē, kas izpaužas mūsdienu sociālajās prasībās, tam jābūt spējīgam saprast, ko var paveikt uzskats, ka garīgā dzīve ir ideoloģija. Kāds var iebilst: ko gan vidusmēra proletārietis zina par šo uzskatu, kas maldinoši spokojas vairāk vai mazāk izglītoto vadoņu galvās? Kurš šādi runā, tas runā un arī darbojas garām reālai dzīvei. Viņš nezina, kas pēdējos gadu desmitos ir noticis proletāriešu dzīvē; viņš nezina, kā uzskats, ka garīgā dzīve ir ideoloģija, ietekmē, viņaprāt, vienkārši „neziņoša” radikāla sociālista prasības un darbus un arī to cilvēku darbus, kuri tumšo dzīves instinktu vadīti „taisa revolūciju”.

Šī ir traģiska mūsdienu sociālo prasību neizpratne, proti, daudzas sabiedrības aprindas neizrāda nekādu jūtīgumu iepretī tam, kas no plašo masu dvēseles noskaņojuma izraujas dzīves virspusē; cilvēki nav spējīgi pievērst uzmanību tam, kas **patiesi notiek** proletāriešu dvēselēs. Neproletārieši bailīgi ieklausās proletāriešu prasībās un dzird tos sakām: 'Tikai ar ražošanas līdzekļu nodošanu sabiedrības rokās var tikt sasniegta cilvēka cienīga eksistence priekš manis.' Taču viņš nevar izveidot sev nekādu priekšstatu par to, kā, pārejot no veciem laikiem jaunajos, viņa šķira sauca proletāriešus strādāt ar viņiem nepiederošiem ražošanas līdzekļiem, bet nav varējusi dot viņiem apmierinošu dvēseles saturu. Cilvēki, kuri iepriekš raksturotā veidā skatās un rīkojas dzīvei garām, var teikt: 'Bet proletariāts taču vienkārši grib sev tādu dzīves situāciju, kas būtu līdzīga valdošās šķiras situācijai; kādu lomu te vēl spēlē dvēseles saturs?' Pat pats proletariāts var apgalvot: 'Es nepieprasu no citām šķirām neko savai dvēselei; es tikai gribu, lai turpmāk viņi nevarētu mani ekspluatēt. Es gribu, lai pašlaik pastāvošās šķiru atšķirības tiktu atceltas.' Un tomēr šādas runas neskar sociālā jautājuma būtību. Tās neko neatklāj no šī jautājuma **patiesā rakstura**. Jo tāda apziņa strādnieku dvēselēs, kas būtu mantojusi no valdošajām šķirām patiesu gara saturu, izvirzītu sociālās prasības pavisam citādi, nekā to dara mūsdienu proletariāts, kas saņemtajā gara dzīvē var redzēt tikai ideoloģiju. Šis proletariāts ir pārliecināts par gara dzīves ideoloģisku raksturu, bet ar šo pārliecību viņš kļūst arvien nelaimīgāks. Un šīs viņa dvēseliskās nelaiemes sekas, kuras viņš apzināti nepazīst un tomēr intensīvi no tām cieš, pēc savas nozīmes mūsdienu sociālai situācijai stipri pārsniedz visas zināmā mērā arī attaisnotas prasības pēc ārējās dzīves stāvokļa uzlabošanas. Valdošās šķiras neuzskata, ka ir atbildīgas par proletariāta kareivīgo noskaņojumu. Un tomēr tās ir to izraisījušas, jo varēja atstāt proletariātam mantojumā tikai to, ko tas ir spiests uztvert kā ideoloģiju.

Ne jau tas, ka tiek pieprasīts izmainīt vienas šķiras dzīves apstākļus, ir mūsdienu sociālās kustības būtiska iezīme, lai arī tas šķiet dabiski, bet gan, kādas domas ir pamatā šīm prasībām. Atliek bez aizspriedumiem paskatīties uz faktiem no šī redzespunkta, lai ieraudzītu, ka personības, kuras grib domāt par proletariāta impulsiem, smaida, kad kāds saka, ka ar šādiem vai tādiem garīgiem centieniem gribot piedalīties sociālā jautājuma risināšanā. Viņi smaida par to, kā par **ideoloģiju**, kā par pelēku teoriju. Viņi uzskata, ka ar domām, vienkārši ar garīgu piepūli noteikti nevar atrisināt sasāpējušos mūsdienu sociālos jautājumus. Bet, ja ieskatās precīzāk, tad burtiski acīs lec tas, ka īstais proletāriešu kustības nervs, tās īstais pamatimpulss nav tajā, par ko šodien runā proletārieši, bet gan tieši **domās**.

Mūsdienu proletariāta kustība varbūt kā vēl neviena cita līdzīga pasaules kustība – ja ieskatās precīzāk, tas atklājas visai skaidri – ir no **domām** radusies kustība. Es to nesaku kā vienkārši pārdomās par sociālo kustību gūtu atklāsmi. Atļaujiet man iestarpināt vienu personisku piezīmi: Es esmu gadiem ilgi mācījis strādnieku izglītības skolā visdažādāko nozaru strādniekiem. Es domāju, ka šī darba gaitā esmu iepazinis

to, kas dzīvo mūsdienu proletāriskā strādnieka dvēselē, pēc kā viņš tiecas. Man bija iespēja izsekot arī to, kas notiek dažādu profesiju un profesionālo virzienu arodbiedrībās. Tātad, es nebalstos tikai uz teorētiskiem apsvērumiem, bet gan izsaku to, ko esmu sev izcīnījis īstas dzīves pieredzes ceļā.

Kurš ir iepazinis mūsdienu strādnieku kustību tur, kur to virza **strādnieki**, tas zina, cik nozīmīga parādība ir tas, ka noteikts domu **virziens** visintensīvākajā veidā ir pārņēmis daudzu cilvēku dvēseles. Grūti izteikt viedokli par sociālām mīklām, jo pastāv necīga šķiru savstarpējas sapratnes iespēja. Buržuāziskām šķirām ir grūti iejusties proletāriešu dvēselē, grūti saprast, kā proletāriešu nepieredzējušajā **inteligencē** varēja ienākt tik sarežģīts priekšstatu komplekss kā marksisms – par tā saturu var domāt visādi –, kas izvirza cilvēka domāšanai visaugstākās prasības.

Protams, Kārļa Marksa domu sistēmu ar vienādi labiem pamatojumiem vieni var pieņemt, citi noraidīt. To varēja revidēt cilvēki, kuri pēc Marksa un viņa drauga Engelsa nāves aplūkoja sociālo dzīvi no cita redzespunkta, nekā šie vadoņi. Tādēļ es nemaz negribu runāt par šīs sistēmas saturu. Man tas neliekas vissvarīgākais modernajā proletariāta kustībā. Vissvarīgāko es saskatu tajā **faktā**, ka strādnieku vidū kā spēcīgs impulss darbojas kāda domu sistēma. To var izteikt šādi: neviena praktiska kustība, tīra dzīves kustība ar visikdienišķākajām cilvēciskām prasībām vēl nekad nav balstījusies gandrīz pilnīgi un vienīgi uz tīra domu pamata, kā to dara šī modernā proletariāta kustība. Noteiktā ziņā tā ir pat pirmā tāda veida kustība pasaulē, kas ir nostājusies uz tīri zinātniska pamata. Šim faktam jāpiešķir pareiza nozīme. Ja aplūko visu, kas mūsdienu proletāriešiem ir sakāms par saviem viedokļiem, gribu un sajūtām, un, ja pavēro dzīvi nedaudz smalkāk, tad programmā izteiktais nemaz neizskatās tik ļoti svarīgs.

Patiešām svarīgs ir apstāklis, ka proletārietim kā cilvēkam ir kļuvis izšķirīgs tas, ko citu šķiru pārstāvji uzņēmuši tikai vienā savas dvēseles daļā, proti, **domas**; domas ir kļuvušas par pamatu visai viņa dzīves nostājai. To, kas tādējādi ir kļuvis proletārietim par iekšēju realitāti, viņš nevar apzināti atzīt. Viņam to neļāva atzīt tas fakts, ka domu dzīve tika viņam pasniegta kā ideoloģija. Īstenībā viņš būvē savu dzīvi uz domām, bet izjūt tās kā kaut ko neīstu, kā ideoloģiju. Nevar saprast proletariāta dzīves uzskatu un no tās izrietošo rīcību, pilnā mērā neizprotot visu **ši** fakta nozīmi cilvēces attīstībā.

Pēc tā, kā iepriekš tika attēlota mūsdienu proletariāta garīgā dzīve, var atpazīt, ka, runājot par šīs sociālās kustības patieso raksturu, šai gara dzīvei jāpiešķir pirmā vieta. Ir būtiski, ka proletārietis izjūt viņu neapmierinošas sociālas situācijas cēloņus tā, ka viņa sajūtas un tieksmes virza šo gara dzīvi. Un tomēr pašlaik viņš vēl nevar citādi, kā izsmejot vai dusmojoties noliegt viedokli, ka šajos garīgajos sociālās kustības pamatos ir kāds svarīgs dzinējspēks. Kā lai viņš piekrīt, ka gara dzīvei piemīt kāds spēks, ja viņš ir spiests izjust to kā ideoloģiju? No gara dzīves, kas tiek šādi izjusta, nevar gaidīt, ka tā atradīs izeju no sociālas situācijas, kas vairs nav ciešama. Zinātniskas domāšanas dēļ mūsdienu proletārietim ne tikai pati zinātne, bet arī māksla, reliģija, tikumi un tiesības ir kļuvušas par ideoloģijas sastāvdaļām. Viņš neredz šajās gara dzīves nozarēs valdošajā neko, kas reāli skartu viņa esamību, kas var kaut ko pievienot viņa materiālai dzīvei. Viņam tās ir tikai šīs materiālās dzīves atspulgs. Lai arī, reiz radušās, tās var apkārtceļā caur priekšstatiem vai, uzņemot tos gribas impulsos, atkal veidojoši iedarboties uz materiālo dzīvi, taču sākotnēji tās tomēr rodas no šīs dzīves kā ideoloģiski veidojumi. **Tās** nevar dot neko, kas novestu pie sociālo problēmu atcelšanas. Tikai no pašiem materiāliem faktiem var rasties kaut kas tāds, kas vedīs pie mērķa.

Pēdējā laikā proletariātam piederošā iedzīvotāju daļa ir saņēmusi no valdošām šķirām gara dzīvi pasniegtu tādā formā, kurai šo iedzīvotāju apziņā trūkst jebkāda reāla spēka. Domājot par spēkiem, kas varētu atrisināt sociālo jautājumu, pirmām kārtām, ir jāsaprot: ja tas tā paliktu arī turpmāk, tad cilvēces gara dzīvei būtu jātieks sodītai ar bezspēcību pret mūsdienu un nākotnes sociālām prasībām. Lielākā mūsdienu proletariāta daļa ir pārliecināta par šo bezspēcību, un šī pārliecība tiek izpausta ar marksistiskiem vai līdzīgiem ticības apliecinājumiem. Saka, ka modernas, t.i., kapitālistiskas saimnieciskās dzīves formas esot attīstījušās no savām vecākām formām, kas esot novedis proletariātu neciešamā stāvoklī attiecībā pret kapitālu. Attīstībai turpinoties, kapitālismu iznīcināšot spēki, kas tajā darbojas, un kapitālisma nāves sekas būs proletariāta atbrīvošanās. Jaunie sociālistiski domājošie cilvēki ir atbrīvojuši šo pārliecību no fatālisma rakstura, kādu tā ir guvusi noteiktās marksistu aprindās, taču arī viņi nesaskatīja būtisko, proti, ka tiem, kuri šodien grib domāt sociālistiski, **neienāk prātā**, ka, ja kaut kur parādīsies no laikmeta impulsiem

radusies garīgā dzīvē, kas sakņojas garīgajā īstenībā un kas spēj dot cilvēkam nepieciešamo garīgo pamatu, tad no tās varēs starot spēks, kas arī sociālai kustībai piešķirs pareizo ierosmi.

Tas, ka proletāriskos apstākļos dzīvot spiests mūsdienu cilvēks nevar neko gaidīt no pašreizējās gara dzīves, piešķir viņa dvēselei tās pamatnoskaņojumu. Viņam ir nepieciešama tāda gara dzīve, no kuras nāk spēks, kas piešķir viņa dvēselei cilvēciskas vērtības izjūtu. Jo, kad viņš tika iejūgts Jaunāko laiku kapitālistiskajā saimniecības iekārtā, viņam savu visdziļāko vajadzību apmierināšanai bija nepieciešama šāda gara dzīve. Bet tā gara dzīve, ko viņam pasniedza vadošās šķiras kā ideoloģiju, iztukšoja viņa dvēseli. Tas fakts, ka mūsdienu proletariāta prasībās dzīvo ilgas pēc citas kopsakarības ar gara dzīvi, nekā viņam var dot pašreizējā sabiedriskā iekārta, piešķir mūsdienu sociālai kustībai tās virzošo spēku. Bet šo faktu nesaprot nedz neproletāriskā cilvēces daļa, nedz arī proletāriskā. Jo neproletārietis necieš no modernās gara dzīves ideoloģiskā rakstura, ko viņš tai pats ir piešķīris. Proletārietis cieš no tā. Bet šis ideoloģiskais pārmantotās gara dzīves raksturs ir laupījis proletārietim ticību gara nesošam spēkam kā tādām. No pareizas šī fakta izpratnes ir atkarīgs, vai tiks atrasts ceļš, kas var izvest cilvēci no pašreizējās sociālās situācijas jucekļa. Sabiedriskās iekārtas dēļ, kas ir izveidojusies vadošo šķiru ietekmē līdz ar jauno saimniecības formu, pieeja šādam ceļam tika noslēgta. **Būs jāatrod spēks to atvērt.**

Šajā jomā būs jāmācās domāt citādi, nekā tas notiek šodien. Cilvēkiem būs jāiemācās pareizi izjust tā fakta nozīmi, ka sabiedrībai, kurā gara dzīve darbojas kā ideoloģija, trūkst viens no spēkiem, kas padara sociālo organismu dzīvotspējīgu. Pašreizējais sociālais organisms ir slims ar gara dzīves bezspēcīgumu. Un slimība vēl paasināsies, ja nevēlēsies atzīt, ka tā pastāv. Savukārt atzīstot to, tiks iegūts pamats, uz kura varēs attīstīties sociālai kustībai atbilstoša domāšana.

Pašlaik proletārietis domā, ka viņa dvēseles pamatspēku veido viņa **šķiru apziņa**. Taču patiesība ir tā, ka viņš, ticis iejūgts kapitālistiskajā saimniecības iekārtā, meklē gara dzīvi, kas varētu nest viņa dvēseli, kas dotu viņam apziņu par savu **cilvēcisko vērtību**, un ka gara dzīve, kas izjūta kā ideoloģija, nevar rosināt viņu šādu apziņu. Viņš ir meklējis šo apziņu un, nespējot atrast, aizvietojis ar saimnieciskās dzīves radīto **šķiru apziņu**.

Viņa uzmanība ar varenu suģestīvu spēku tika pievērsta tikai saimnieciskai dzīvei. Un tagad viņš vairs netic, ka kaut kur garīgajā vai dvēseliskajā pasaulē varētu atrasties stimulants tam, kam noteikti būtu jāizpaužas sociālajā kustībā. Viņš tic, ka tikai negarīga, nedvēseliska saimnieciskās dzīves attīstība var izraisīt to stāvokli, ko **viņš** izjūt kā cilvēcisku. Tā viņš tika virzīts meklēt savu labumu tikai saimnieciskās dzīves pārveidošanā. Viņam tika iestāstīts, ka līdz ar saimnieciskās dzīves pārveidošanu pazudīsot kaitējums, ko izraisa privāta uzņēmējdarbība, atsevišķa darba devēja egoisms, kas liedz viņam apmierināt taisnīgās strādnieku prasības pēc cilvēka cienīgas dzīves. Tā mūsdienu proletariāts nonāca pie pārliecības, ka vienīgais glābiņš sociālai sistēmai ir visa privāta īpašuma un ražošanas līdzekļu nodošana **sabiedrības rīcībā** un pat īpašumā. Šāds viedoklis ir radies tādējādi, ka uzmanība noteiktā mērā tika novērsta no visa dvēseliskā un garīgā un pievērsta **tikai** un vienīgi ekonomiskam procesam.

Tas viss noveda līdz tai pretrunai, kas raksturo mūsdienu proletariāta kustību. Proletārietis tic, ka no saimniecības, no pašas saimnieciskās dzīves jāattīstās visam, kas galu galā piešķirs viņam pilnīgas cilvēka tiesības. Par šīm pilnīgajām cilvēka tiesībām viņš arī cīnās. Taču viņa tieksmē parādās kaut kas tāds, kas tieši nekad nevar izrietēt no saimnieciskās dzīves. Tas ir svarīgs, daļrunīgs fakts, ka tieši dažādu sociālā jautājuma formu centrā saskaņā ar mūsdienu cilvēces dzīves nepieciešamību ir kaut kas, par ko cilvēki domā, ka tas izrietot no pašas saimnieciskās dzīves, bet kas nekad nevarēja rasties tikai no tās, kas drīzāk ir tieši tā turpinājums, kas caur veco velturību, caur feodālisma dzimtbūšanu ved pie mūsdienu proletariāta. Kā modernajā dzīvē ir izveidojusies preču un naudas aprīte, kapitāls, zemes īpašums utt., tā **šajā modernajā dzīvē** ir izveidojusies KAUT KAS tāds, kas netiek skaidri izteikts, arī mūsdienu proletārietis neizjūt to apzināti, bet kas tomēr veido sociālās gribas pamatimpulsu. Lieta tāda, ka kapitālistiskā saimniecības iekārta principā pazīst tikai **precī**. Tā pazīst šīs preces cenas veidošanos saimnieciskajā organismā. Un jaunāko laiku kapitālistiskajā organismā par **precī** ir kļuvis kaut kas tāds, par ko proletāriešiem ir sajūta, ka tas **nedrīkst** būt prece.

Kad cilvēki reiz sapratīs, cik spēcīgi kā visas proletariāta sociālās kustības pamatimpulss proletārieša zemapziņā dzīvo riebums pret to, ka viņam jāpārdod savs darbaspēks darba devējam tāpat, kā tirgū pārdod preci, ka darba tirgū atbilstoši pieprasījumam un piedāvājumam viņa darbaspēks spēlē savu lomu tāpat, kā prece tirgū; kad cilvēki atskārtīs, ko nozīmē šis riebums pret preci „darbaspēks” modernajā sociālajā kustībā, kad pilnīgi bezaizspriedumaini skatīsies uz to, ka tas, kas tur darbojas, netiek pietiekami radikāli izteikts sociālistiskajās teorijās, tad pie pirmā impulsa – ideoloģiski izjustās gara dzīves – būs atrasts otrs, par kuru var teikt, ka tas šodien padara sociālo jautājumu par neatliekamu, pat par degošu.

Senatnē bija vergi. Viss cilvēks tika pārdots kā prece. Nedaudz mazāka cilvēka daļa un tomēr viena daļa no paša cilvēka būtnes tika iekļauta saimnieciskajā procesā dzimtbūšanas laikos. Kapitālisms ir kļuvis par varu, kas vēl atlikušai cilvēka būtnei uzspiež preces raksturu, proti, viņa darbaspēkam. Es negribu teikt, ka šis fakts nav ticis ievērots. Tieši pretēji, tas tiek izjūts mūsdienu sociālajā dzīvē kā fundamentāls fakts. Tas tiek izjūts kā kaut kas tāds, kas ļoti spēcīgi darbojas mūsdienu sociālā kustībā. Taču, runājot par to, uzmanība tiek vērsta vienīgi uz saimniecisko dzīvi. Jautājumu par preces raksturu padara tikai par saimniecisku jautājumu. Cilvēki tic, ka no pašas saimnieciskās dzīves jānāk spēkiem, kas izraisīs tādu stāvokli, kad strādnieks vairs neizjutīs sava darba iesaistišanu sociālajā organismā kā sevis necienīgu. Cilvēki redz, kā mūsdienu saimniecības forma ir radusies cilvēces vēsturiskās attīstības gaitā. Viņi redz arī to, ka šī saimniecības forma ir uzspiedusi cilvēka darbaspēkam preces raksturu, bet viņi neredz, ka pašai saimnieciskajai dzīvei kā tādai piemīt tā īpatnība, ka viss tajā iekļautais **neizbēgami** kļūst par preci, un tā tam arī jābūt. Saimnieciskā dzīve pastāv preču ražošanā un to mērķtiecīgā patērēšanā. Cilvēka darbaspēkam nevar atņemt preces raksturu, ja neatrod iespēju izraut to no saimnieciskā procesa. Jātiecas nevis pārveidot saimniecisko procesu tā, lai cilvēka darbaspēks tiktu **tajā** pie savām tiesībām, bet gan jādomā par to, kā izņemt šo darbaspēku no saimnieciskā procesa, lai ļautu to noteikt sociāliem spēkiem, kas atņemtu tam preces raksturu. Proletārietis ilgojas pēc tādās saimnieciskās dzīves, kurā viņa darbaspēks ieņemtu viņam atbilstošu vietu. Viņš ilgojas pēc tā tādēļ, ka neredz, ka viņa darbaspēka preces raksturs rodas lielā mērā no tā, ka viņš ir pilnīgi iejūgts saimnieciskajā procesā. Tādēļ, ka viņam jāatdod šim procesam savs darbaspēks, viņš kā cilvēks tajā izšķīst, pazūd. Saimnieciskais process tam piemītošā rakstura dēļ tik ilgi tieksies izmantot darbaspēku visefektīvāk - tāpat, kā tajā tiek izmantota prece -, kamēr darbaspēka regulēšana tiks atstāta pašas saimnieciskās dzīves ziņā. Kā hipnotizēti ar jaunās saimnieciskās dzīves garu cilvēki vērs savu uzmanību tikai uz to, kas var darboties šajā saimnieciskajā dzīvē. Skatoties šajā virzienā, nekad neatradīs iespēju atbrīvot darbaspēku no preces rakstura, jo jebkura cita saimniecības forma tik un tā padarīs darbaspēku par preci, lai arī citā veidā. Nevar ieraudzīt darba jautājumu kā sociālās kustības sastāvdaļu tā patiesajā veidolā, kamēr nesaskata, ka saimnieciskajā dzīvē preču ražošana, preču apmaiņa un preču patēriņš notiek pēc likumiem, ko nosaka intereses, kuru varas sfēra nedrīkst izplatīties pār cilvēka darbaspēku.

Jauno laiku domāšana nav iemācījusies atšķirt pilnīgi dažādas lietas, proti, kā saimnieciskajā dzīvē iekļaujas, no vienas puses, darbaspēks, kas ir saistīts ar cilvēku, un, no otras puses, tas, kas pēc savas izcelsmes nesaistīts ar cilvēku iet ceļus, kas jāiet precei kopš tās izgatavošanas brīža līdz patērētājam. Ja šajā virzienā vērstā domāšana atklās, no vienas puses, pareizo darba jautājuma veidolu, tad, no otras puses, ar šādu domāšanu tiks pierādīts arī tas, kāda vieta jāieņem saimnieciskajai dzīvei veselīgā sociālā organismā.

Te jau var redzēt, ka sociālais jautājums iedalās trijās īpašās jomās. Pirmā ir veselīgas gara dzīves forma sociālajā organismā; otrā - kā darba attiecības pareizi iekļaujas sabiedrības dzīvē; un trešā - kā šajā dzīvē jādarbojas saimniecībai.

MĒĢINĀJUMI REĀLI ATRISINĀT SOCIĀLO JAUTĀJUMU UN APMIERINĀT SOCIĀLAS VAJADZĪBAS

Kā raksturīgu parādību, kas pēdējā laikā ir novedusi pie īpašas sociālā jautājuma formas, var minēt to, ka tehnikas balstītā saimnieciskā dzīve un modernais kapitālisms ir darbojušies ar noteiktu dabisku pašsaprotamību un ienesuši modernajā sabiedrībā zināmu iekšēju kārtību. Cilvēku uzmanību piesaistīja tas, ko ir atnesusi tehnika un kapitālisms, taču vienlaicīgi tā tika novērsta no citiem sociālā organisma atzariem, no citām tā jomām. Lai sociālais organisms būtu vesels, apzināti jāpanāk, lai arī šīs jomas darbotos pareizi.

Lai skaidri izteiktu to, ko es gribu raksturot kā impulsus, kas rosina aptverošus, vispusīgus vērojumus, izmantošu kādu salīdzinājumu. Taču lasītājam būs jāņem vērā, ka ar šo salīdzinājumu nav domāts nekas cits kā tieši un tikai salīdzinājums. Tas var palīdzēt saprast, kurā virzienā jāskatās, lai izveidotu sev priekšstatu par sociālā organisma atveseļošanās iespējām. Kas aplūko no šī redzespunkta vissarežģītāko no dabiskiem organismiem, proti, cilvēka organismu, tam jāpievērš uzmanība tam, ka šajā cilvēka organismā blakus cita citai darbojas trīs sistēmas, kurām piemīt zināma patstāvība. Šīs trīs cita citai blakus darbojošās sistēmas var aprakstīt sekojoši. Dabiskajā cilvēka organismā kā viena joma darbojas tā sistēma, kas ietver sevi **nervu un maņu** dzīvi. Pēc svarīgākā organisma locekļa, kurā noteiktā ziņā šī nervu un maņu dzīve ir centralizēta, šo jomu var nosaukt arī par **galvas organismu**.

Kā otrais cilvēka organizācijas loceklis, ja patiešām grib to saprast, jāatzīst tas, ko es gribētu nosaukt par ritmisku sistēmu. Tajā ietilpst elpošanas un asins cirkulācija, t.i., tas viss, kas izpaužas **ritmiskos** cilvēciskā organisma **procesos**.

Kā trešā sistēma jāatzīst viss, kas kā orgāni un to darbība ir saistīts ar pašu **vielmaiņu**. Šajās trīs sistēmās ir viss, kas veselīgā veidā uztur cilvēka organismā norisošo procesu kopumu.

Es esmu mēģinājis vispirms vismaz ieskicēt šo cilvēka dabiskā organisma trīsdalīgumu savā grāmatā „Par dvēseles mīklām”, un es esmu mēģinājis darīt to pilnīgā saskaņā ar visu to, ko šodien jau var pateikt dabaszinātniskie pētījumi. Man ir skaidrs, ka bioloģija, fizioloģija, visa dabaszinātne vistuvākajā laikā izrausies pie tāda skatījuma uz cilvēka organismu, kas ļaus saprast, kā šie trīs locekļi – galvas sistēma, cirkulācijas sistēma vai asins sistēma un vielmaiņas sistēma – uztur visus procesus cilvēka organismā pie dzīvības, pateicoties tam, ka darbojas ar zināmu patstāvību, ka nepastāv absolūtas cilvēka organisma centralizācijas, kā arī katrai no šīm sistēmām ir īpašas, pašas par sevi pastāvošas attiecības ar ārpasauli. Galvas sistēma komunicē ar ārpasauli caur maņām, cirkulācijas vai ritmiskā sistēma – caur elpošanu un vielmaiņas sistēma – caur gremošanas un kustības orgāniem.

Dabaszinātniskās metodes vēl nav tik tālu, lai to, ko es šeit esmu iezīmējis, ko es, smeļoties no garazinātniskiem avotiem, esmu mēģinājis izteikt dabaszinātnes valodā, novestu līdz vispārējam atzinumam arī pašās dabaszinātniskajās aprindās tādā mērā, kā tas var likties vēlams izziņas progresam. Bet tas nozīmē, ka mūsu domāšana ar saviem ieradumiem, viss mūsu priekšstatu veids par pasauli vēl nav pilnībā piemērots tam, lai saprastu, kā, piemēram, cilvēciskajā organismā darbojas daba. Tagad varētu teikt: dabaszinātne jau var gaidīt, kamēr sasniegs savus ideālus un gan jau kādreiz atzīs šo skatījumu par savējo, bet ar pareizo skatījumu uz sociālo organismu un tā darbību gaidīt nevar. Te ne tikai speciālistiem, bet ikviena cilvēka dvēselē – jo taču ikviens cilvēks piedalās sociālā organisma darbībā – jābūt vismaz kādai instinktīvai nojausmai par to, kas šim sociālajam organismam ir nepieciešams. Veselīga domāšana un veselīgas sajūtas, veselīga griba un vēlēšanās izveidot sociālo organismu var attīstīties tikai tad, ja cilvēks, lai arī vairāk vai mazāk instinktīvi, ir skaidrībā par to, ka šim sociālajam organismam, lai tas būtu vesels, ir jābūt trīsdalīgam tāpat, kā dabiskajam organismam.

Kopš Šefle (*Schäffle*) ir uzrakstījis savu grāmatu par sociālā organisma uzbūvi, tika mēģināts atrast analogijas starp kādas dabas būtnes, teiksim, cilvēka organizāciju un cilvēku sabiedrību kā tādu. Gribēja

noskaidrot, kas sociālajā organismā ir šūna, kas ir šūnu kombinācijas, kas ir audi utt.! Vēl nesēn ir iznākusi Mereja (*Merey*) grāmata „*Weltmutation*” (Pasaules mutācija), kurā noteikti dabaszinātniski fakti un likumi tiek vienkārši pārnesti – katrā ziņā tā tiek uzskatīts – uz cilvēku sabiedrības organismu. Jāsaka, ka tam, kas ir domāts manā grāmatā, nav absolūti nekā kopīga ar visām šīm analogijas spēlītēm. Kas domā, ka arī šajos apcerējumos tiek tamlīdzīgi spēlēts ar analogijām starp dabisko un sabiedrības organismu, tas ar to tikai pierāda, ka nav iedziļinājies šī darba garā, jo šeit netiek izsekots mērķis pārnest kādu dabaszinātniskiem faktiem atbilstošu patiesību uz sociālo organismu, bet gan pavisam kas cits, proti, lai, vērojot dabas radīto organismu, cilvēks mācītos domāt un just, kas par to ir domājams un tajā sajūtams, lai pēc tam varētu pielietot apgūto sajūtu veidu sociālajam organismam. Ja cilvēks vienkārši pārnes atziņas, ko pēc viņa domām ir apguvis studējot dabisko organismu, uz sociālo organismu, kā tas bieži vien notiek, tad viņš ar to tikai parāda, ka negrib aplūkot sociālo organismu kā tikpat patstāvīgu, tikpat pašu par sevi, pētīt tā paša likumus, kā tas ir nepieciešams, lai saprastu dabisko organismu. Mirkļi, kad cilvēks patiešām objektīvi kā dabas pētnieks iepretī dabas organismam, nostājas pretī patstāvīgajam sociālajam organismam, lai izjustu tā īpatnējos likumus, šajā mirklī apcerējums kļūst tik nopietns, ka beidzas jebkāda spēle ar analogijām.

Varētu arī domāt, ka šeit sniegto izklāstījumu pamatā ir ticība, ka sociālais organisms „jāuzbūvē” pēc kādas „pelēkas”, pēc dabaszinātnes parauga izgudrotas teorijas, taču tas, par ko šeit ir runa, ir no tā tik tālu, cik vien iespējams. Šeit tiek norādīts pavisam uz kaut ko citu. Pašreizējā vēsturiskā cilvēces krīze pieprasa, lai **katrā atsevišķā cilvēkā** rastos noteiktas **sajūtas**, lai rosinājums šādām sajūtām izrietētu no audzināšanas un izglītības tāpat, kā tā rosina iemācīties četras rēķināšanas darbības. Tas, kas līdz šim ir radījis vecas sociālā organisma formas, neticis apzināti uzņemt cilvēku dvēselēs, nākotnē vairs nedarbosies, tas vairs nebūs efektīvs. Pie attīstības impulsiem, kas sākot ar mūsu laiku grib ienākt cilvēku dzīvē, aprakstītās sajūtas tiks pieprasītas no atsevišķa cilvēka tāpat, kā kopš ilgiem laikiem tiek pieprasīta skolas izglītība. Sākot ar mūsdienām, no cilvēka tiks pieprasīts iemācīties veselīgi just, kādiem spēkiem un kā jādarbojas sociālajā organismā, lai tas būtu dzīvot spējīgs. Cilvēkam būs jāatzīst, ka ir neveselīgi, pat antisociāli dzīvot bez šādām sajūtām.

Šodien var dzirdēt, ka mūsu laiks pieprasot t.s. sabiedrības „socializēšanu”, bet šī socializēšana nebūs nekāds dziedinošs process, bet gan vienīgi tāds kā pūšļošanas process ap sociālo organismu, varbūt pat graušanas process, ja cilvēku sirdīs, cilvēku dvēselēs nepamodīsies vismaz **instinktīva** nojausma **parsociālā organisma trīsdalīguma** nepieciešamību. Šim sociālajam organismam, ja tas grib darboties veselīgi, ir likumsakarīgi jāizveido trīs locekļi.

Viens no šiem locekļiem ir saimnieciska dzīve. Ar to ir jāsāk mūsu apcerējums, jo šī dzīves joma, pateicoties modernai teknikai un modernam kapitālismam, acīmredzami ir guvusi virsroku pār visu pārējo cilvēku sabiedrības dzīvi. Šai ekonomiskajai dzīvei ir jābūt sociālajā organismā tikpat patstāvīgam loceklim pašam par sevi, cik cilvēka organismā ir patstāvīga nervu-maņu sistēma. Šai saimnieciskajai dzīvei ir darišana ar visu to, kas ietilpst preču ražošanas, preču apgrozības un preču patērēšanas procesos.

Kā otru sociālā organisma locekli jāaplūko sabiedrisko tiesību dzīve jeb pati politiskā dzīve. Pie tās pieder viss, ko vecās tiesiskās valsts ziņā varētu apzīmēt kā tieši valsts dzīvi. Kamēr saimnieciskai dzīvei ir darišana ar visu to, kas cilvēkam ir vajadzīgs no dabas un no viņa paša ražotās produkcijas, t.i., ar precēm, preču apgrozību un patērēšanu, tad šim otrajam sociālā organisma loceklim var būt darišana ar visu to, kas gluži cilvēciskā ziņā attiecas uz cilvēku savstarpējām attiecībām. Sociālā organisma locekļu sapratnei ir būtiski zināt, kāda atšķirība pastāv starp sabiedrisko tieslietu sistēmu, kurai var būt darišana tikai ar viena cilvēka attiecībām ar otru, un saimniecisko sistēmu, kurai ir darišana tikai ar preču ražošanu, cirkulāciju un patēriņu. Šī starpība jāizjūt dzīvē, lai uz šīs sajūtas pamata saimnieciskā dzīve nošķirtos no tiesiskās, kā dabiskajā cilvēka organismā plaušu darbība pārstrādājot ārējo gaisu, nošķiras no nervu-maņu dzīves procesiem.

Kā trešo locekli, kuram tāpat patstāvīgi jāpastāv blakus abiem citiem, sociālajā organismā jāsaprot tas, kas attiecas uz garīgo dzīvi. Vēl precīzāk varētu teikt, jo varbūt apzīmējums „garīgā kultūra” vai viss, kas attiecas uz garīgo dzīvi, nebūt nav precīzs: tas viss, kas izriet no atsevišķa cilvēka dabiskām individuālām dotībām, kam ir jāienāk sociālajā organismā uz šo dabisko – kā garīgo, tā arī fizisko – atsevišķa cilvēka dotību pamata. Pirmajai sistēmai, saimnieciskajai ir darišana ar visu to, kam ir jābūt, lai cilvēks varētu sakārtot savas attiecības ar ārpasauli. Otrajai sistēmai ir darišana ar to, kam ir jābūt sociālajā organismā,

lai nodrošinātu cienīgas attiecības starp cilvēkiem. Savukārt trešajai sistēmai ir darīšana ar visu to, kas var izrietēt no atsevišķa cilvēka individualitātes kā ieguldījums sociālā organisma dzīvē.

Tikpat patiesi, kā tas fakts, ka modernā tehnika un modernais kapitālisms Jaunākajos laikos ir noteikuši mūsu sabiedrisko dzīvi, tāpat ir nepieciešams, lai brūces, kas no šīs puses neizbēgami ir tikušas sagādātas cilvēku sabiedrībai, tiktu dziedinātas ar to, ka atsevišķu cilvēku un cilvēku sabiedrības dzīvi nostāda pareizajās attiecībās ar trim šī sociālā organisma locekļiem. Saimnieciskā dzīve pēdējā laikā pati par sevi, stihiski ir pieņēmusi pavisam noteiktas formas. Ar savu vienusīgu darbību tā ir sevišķi spēcīgi iejaukusies cilvēku dzīvē. Abi citi sociālās dzīves locekļi līdz šim nav bijuši spējīgi tikpat pašsaprotami pareizā veidā pēc pašu likumiem iekļauties sociālajā organismā. Tiem ir nepieciešams, lai cilvēki, vadoties pēc iepriekš iezīmētajām sajūtām, īstenotu sociālo iedalījumu katrs tajā vietā, kurā viņš tieši atrodas. Jo šīs grāmatas ziņā, kurā tiek mēģināts atrast sociālā jautājuma risinājumu, katram atsevišķam cilvēkam ir savs sociālais uzdevums tagadnē un tuvākajā nākotnē.

Pirmais sociālā organisma loceklis, saimnieciskā dzīve balstās pirmām kārtām uz dabu tieši tāpat, kā atsevišķais cilvēks, kas viņš var kļūt pats par sevi pateicoties izglītībai, audzināšanai, dzīves pieredzei, balstās uz savām garīgām un fiziskām dotībām. Dabas pamats vienkārši piešķir saimnieciskai dzīvei un līdz ar to visam sociālajam organismam noteiktas iezīmes. Bet šīs dabas pamats pastāv bez jebkādas sociālas organizācijas, bez kaut kādas socializēšanas. Tas ir jāliek sociālā organisma dzīves pamatā tāpat, kā, audzinot cilvēku, pamatā jāliek viņa dotības, kas viņam piemīt dažādās jomās, viņa fiziskās un garīgās spējas. Katrā socializācijas procesā, katrā mēģinājumā piešķirt cilvēku kopdzīvei kādu saimniecisku formu, jāņem vērā pastāvošais dabas pamats. Jo visai preču apgrozībai un visam cilvēku darbam, kā arī jebkādi garīgai dzīvei pamatā kā pirmais, elementārais, sākotnējais elements ir tas, kas piesaista cilvēku pie noteiktas dabiskas vides. Par sociālā organisma saistību ar dabu jādomā tā, kā attiecībā uz atsevišķa cilvēka izglītību jādomā par viņa attieksmi pret savām dotībām. Tas skaidri izpaužas ekstremālos gadījumos. Piemēram, atliek tikai padomāt, ka noteiktos reģionos, kur banāni ir izplatīti cilvēku uzturvielzēklis, attiecībā uz cilvēku kopdzīvi ir jāņem vērā darba apjoms, kas ir nepieciešams, lai nogādātu banānu no tā izcelsmes vietas uz turieni, kur tas ir vajadzīgs, un padarītu to par patēriņa līdzekli. Ja salīdzina cilvēku darbu, kas jāveic, teiksim, mūsu Viduseiropas novados, lai sagatavotu patērēšanai kviešus, tad darbs, kas ir nepieciešams banānam, ir vismaz 300 reizes mazāks nekā kviešu gadījumā.

Protams, tas ir ekstrēms gadījums, bet šādas atšķirības attiecībās starp nepieciešamo darba apjomu un dabas pamatu pastāv arī ražošanas nozarēs, kas ir pārstāvētas kādā no Eiropas sociālajiem organismiem. Te atšķirība nav tik radikāla kā starp banāniem un kviešiem, un tomēr šāda atšķirība pastāv. Tādēļ saimniecības organismā ir pamatots tas, ka darba apjomu, kas ir ieguldāms novados ar vidēji lielu ražu, nosaka cilvēka attiecības ar savas saimnieciskās darbības dabisko pamatu. Atliek, tikai, piemēram, salīdzināt: Vācijā, zemē ar vidusmēra ražīgumu, kviešu raža ir apmēram tāda, ka vācot ražu saņem **7 vai 8 kārt** lielāku kviešu kultūras ražu salīdzinot ar iesēto; Čīlē novāc **12 reizes** vairāk, ziemeļu Meksikā – **17 reizes** un Peru **20 reizes** vairāk, nekā iesēts (*Jentsch, Volkswirtschaftslehre, S. 64*).

Visu šo fenomenu un procesu kopums, sākot ar cilvēka attieksmi pret dabu, turpinoties visā, kas cilvēkam jāveic, lai pārstrādātu dabas produktus un novestu tos līdz stāvoklim, kurā tie ir patērējami, tātad, visi šie procesi un tikai tie aptver veselā sociālā organisma saimniecības locekli. Tas ir sociālajā organismā kā galvas sistēma, kas atrodas cilvēka organisma veselumā un nosaka viņa individuālās dotības. Bet kā šī galvas sistēma ir atkarīga no plaušu-sirds sistēmas, tā saimnieciskā sistēma ir atkarīga no cilvēku darba ieguldījuma. Un, tāpat, kā galva nevar patstāvīgi regulēt elpošanu, tā arī cilvēku darba sistēma nedrīkstētu tikt regulēta ar spēkiem, kas darbojas pašā saimnieciskajā dzīvē.

Saimnieciskajā dzīvē cilvēks piedalās atbilstoši savām interesēm. Tā izriet no viņa dvēseles un gara vajadzībām. Kā sociālo organismu var vislabāk organizēt, lai atsevišķais cilvēks ar šī organisma starpniecību tiktu pie savu interešu apmierināšanas un varētu visproduktīvākajā veidā piedalīties saimnieciskajā dzīvē? Šis jautājums praktiski jāatrisina saimnieciskām iestādēm. Tas var notikt tikai pateicoties tam, ka intereses var patiešām brīvi izpausties un, ka rodas arī griba un iespējas izdarīt visu nepieciešamo to apmierināšanai. Intereses rodas ārpus saimnieciskās dzīves sfēras. Tās veidojas līdz ar dvēseliskas un dabiskas cilvēkbūtnes attīstību. Saimnieciskās dzīves uzdevums ir radīt iekārtu, kas ļautu tās apmierināt. Šai iekārtai nevar būt darīšana ne ar ko citu, kā vienīgi ar preču izgatavošanu un apmaiņu, kas iegūst savu vērtību atbilstoši cilvēku vajadzībām. Preces cenu nosaka tas, kurš to patērē. Tādēļ, ka

prece saņem savu vērtību no patērētāja, tā atrodas sociālajā organismā pavisam citādā veidā, nekā kaut kas cits, kam piemīt vērtība priekš cilvēka kā šī organisma locekļa. Vajadzētu bezaizspriedumaini pavērot saimniecisko dzīvi, kurai pieder preču ražošana, apmaiņa un patērēšana. Tad varēs redzēt **būtisku** atšķirību, kas pastāv cilvēku savstarpējās attiecībās: viens attiecību veids rodas uz tā pamata, ka cilvēki ražo preces cits citam, otrs izriet no viņu tiesiskām attiecībām. To ievērojuši mēs nonāksim pie praktiskas prasības, lai sociālā organisma tiesiskā dzīve tiktu pilnīgi atdalīta no saimnieciskās dzīves. Iestādēs, kas kalpo preču ražošanai un apmaiņai, nevar nepastarpināti rasties vislabākie impulsi tiesisko attiecību regulēšanai, kurām jāpastāv cilvēku starpā. Saimnieciskās dzīves robežās cilvēks vērsas pie otra cilvēka tādēļ, ka viens kalpo otra interesēm; savukārt tiesiskās dzīves ietvaros viena cilvēka attieksme pret otru ir principiāli citāda.

Varētu ticēt, ka šī dzīves pieprasītā atšķiršana tiktu pietiekami ievērota jau ar to, ka iestādēs, kas kalpo saimnieciskai dzīvei, tiktu izstrādāti arī likumi, kas regulētu šajā saimnieciskajā dzīvē nostādīto cilvēku savstarpējās attiecības. Šāda ticība gan nesakņojas reālajā dzīvē. Cilvēks var pareizi pārdzīvot tiesiskas attiecības, kurām jāpastāv starp viņu un citiem cilvēkiem, tikai tad, ja viņš pārdzīvo šīs attiecības **nevis** saimniecības jomas ietvaros, bet gan uz pilnīgi no tās atšķirta pamata. Tādēļ veselajā sociālajā organismā **blakus** saimnieciskai dzīvei patstāvīgi jānorisinās dzīve, kurā rodas un tiek pārvaldītas tiesības, kas pastāv cilvēku starpā, bet tiesiskā dzīve īstenībā pieder pie politikas jeb valsts jomas. Ja cilvēki ienes tās intereses, kurām viņiem ir jākalpo savā saimnieciskajā dzīvē, likumdošanā un tiesiskās valsts pārvaldē, tad tajā izstrādātie likumi paudīs tikai šīs saimnieciskās intereses. Savukārt, ja pati tiesiskā valsts veic saimniecisku darbību, tad līdz ar to tā zaudē spēju regulēt cilvēku tiesisko dzīvi, jo tās pasākumi un iestādes neizbēgami kalpos cilvēku vajadzībām pēc precēm; līdz ar to tā tiks novirzīta no impulsiem, kas ir vērsti uz tiesiskās dzīves regulēšanu.

Veselīgais sociālais organisms kā otro locekli pieprasa blakus saimnieciskai sistēmai patstāvīgu politiskas valsts dzīvi. Patstāvīgajā saimniecības korpusā, rīkojoties ar saimnieciskās dzīves spēkiem, cilvēki radīs iestādes, kas iespējami labāk kalpos preču ražošanai un apmaiņai. Politiskajā valsts korpusā radīsies tādas iestādes, kuras ievirzīs savstarpējās cilvēku un cilvēku grupu attiecības atbilstoši cilvēku tiesiskai apziņai.

Redzespunkts, no kura šeit tiek izvērsta minētā prasība pēc pilnīgas tiesiskas valsts atdalīšanas no saimnieciskās jomas, atrodas **reālajā** dzīvē. Tas, kurš grib apvienot tiesisko un saimniecisko dzīvi, neieņem šādu redzespunktu. Pats par sevi saprotams, ka saimnieciskajā dzīvē nodarbinātajiem cilvēkiem piemīt tiesiskā apziņa, bet viņi sagādās likumdošanu un pārvaldi tiesiskajā ziņā **tikai** tad, ja vadīsies pēc šīs tiesiskās apziņas, nevis pēc saimnieciskām interesēm, kad viņiem par to būs jāspriež tādā tiesiskajā valstī, kas pati nepiedalās saimnieciskajā dzīvē. Šādai tiesiskai valstij ir savs likumdošanas un pārvaldes korpus; abi ir uzbūvēti pēc principiem, kas izriet no Jaunāko laiku tiesiskās apziņas. Tie tiks uzbūvēti uz cilvēces apziņas impulsu pamata, kurus šodien sauc par demokrātiskiem. Saimniecības jomā strādājošie cilvēki paši uzbūvēs savas likumdošanas un pārvaldes institūcijas vadoties pēc saimnieciskās dzīves impulsiem. Nepieciešamā komunikācija starp tiesiskā un saimnieciskā korpusa **vadību** notiks aptuveni tāpat, kā pašlaik tā notiek starp suverēno valstu valdībām. Pateicoties šādam iedalījumam, tas, kas attīstās vienā korpusā, varēs ietekmēt to, kas rodas citā. Pašlaik šī ietekme tiek traucēta tādēļ, ka viena joma grib pati sevi attīstīt to, kam tai vajadzētu pieplūst no citas.

Kā saimnieciskā dzīve, no vienas puses, ir pakļauta dabas apstākļiem (klimatam, ģeogrāfiskām reģiona īpatnībām, derīgo izrakteņu krājumiem utt.), tā, no otras puses, tā ir atkarīga no tiesiskām attiecībām, ko valsts izveido starp saimniecībā aizņemtajiem cilvēkiem un cilvēku grupām. Līdz ar to ir nospraustas robežas, kurās var norisināties saimnieciskā dzīve un kurās tai arī jānorisinās. Kā daba rada priekšnosacījumus, kas atrodas ārpus saimniecības sfēras un saimniekojošam cilvēkam tie ir jāpieņem kā kaut kas dotais, uz kā viņš arī tikai var būvēt savu saimniecisko darbību, tā viss, kas saimniecības jomā nosaka tiesiskas attiecības starp cilvēkiem, veselajā sociālajā organismā jāregulē tiesiskai valstij, kas – tāpat, kā dabas dotais pamats – attīstās kā kaut kas patstāvīgs iepretī saimnieciskai dzīvei.

Sociālais organisms, kāds tas ir izveidojies līdzšinējās vēsturiskās cilvēces attīstības gaitā pateicoties tehnikas laikmetam un modernai kapitālistiskai saimniecības formai, piešķir sociālai kustībai tās raksturu, jo patreiz saimnieciskā dzīve spēlē lielāku lomu, nekā tā drīkstētu spēlēt veselajā sociālajā organismā. Patreiz saimnieciskajā aprītē, kurā drīkst piedalīties tikai preces, piedalās arī cilvēku darbaspēks, un tajā piedalās arī tiesības. Pašlaik saimniecības sfērā, kas funkcionē pēc darba sadales principa, var apmainīt ne tikai precī pret precī, bet tajā pašā saimnieciskajā procesā var apmainīt precī pret darbu un precī pret

tiesībām. (Es saucu par precī jebkuru lietu, kas ir tapusi cilvēku ieguldītā darba rezultātā, un, nogādāta noteiktā vietā, tiek nodota patērēšanai. Lai arī šāds formulējums dažam labam tautsaimniecības pasniedzējam var likties nederīgs vai nepietiekams, tas tomēr var palīdzēt saprast, kam īsti ir jāpieder saimnieciskai dzīvei).

Ja kāds pirkuma ceļā iegādājas zemes gabalu, tad tas jāuzskata par zemes gabala apmaiņu pret precī, par kuras pārstāvi šajā gadījumā jāuzskata par pirkumu samaksātā nauda. Taču pats zemes gabals nefigurē saimnieciskajā dzīvē kā prece. Tas atrodas sociālajā organismā pateicoties tam, ka kādam cilvēkam **piedertiesības** to izmantot. Šīs tiesības ir kaut kas būtiski atšķirīgs no attiecībām, kas pastāv starp kādas preces ražotāju un šo precī. Pēdējā attiecību veida būtība ir tāda, ka tās neizplatās uz pavisam citām cilvēku savstarpējām attiecībām, kas rodas tādēļ, ka kādam vienam pašam pieder zemes gabala izmantošanas tiesības. Pirmais attiecību veids ir raksturīgs ar to, ka zemes īpašnieks padara atkarīgus no sevis citus cilvēkus, kuri, lai nodrošinātu savu iztiku, tiek nodarbināti uz šī zemes gabala, vai kuriem uz tā ir jādzīvo. Turpretī ar to, ka cilvēki apmainās ar īstām precēm, ko viņi producē vai patērē, netiek radīta atkarība, kas tādā pat veidā darbotos starp cilvēkiem.

Kurš bezaizspriedumaini iedziļinās šādos dzīves faktos, tam kļūst skaidrs, ka tas ir jāņem vērā veselīgi iekārtotajā sociālajā organismā. Kamēr saimnieciskajā organismā prece tiek apmainīta pret precī, šīs preces vērtība tiek noteikta neatkarīgi no tiesiskām attiecībām starp personām un personu grupām. Tikko prece tiek apmainīta pret tiesībām, tiek skartas pašas tiesiskās attiecības. Ne jau pati apmaiņa ir no svara. Tas ir nepieciešams dzīves elements pašreizējā sociālajā organismā, kas balstās uz darba sadali. Runa ir par to, ka, apmainot tiesības pret precī, pašas tiesības tiek padarītas par precī, ja šīs tiesības rodas pašas **saimnieciskās dzīves ietvaros**. To var nepieļaut tikai tādējādi, ka sociālajā organismā, no vienas puses, pastāv iestādes, kuru **vienīgais** mērķis ir nodrošināt preču apgrozību vismērķtiecīgākajā veidā, un, no otras puses, tādas, kas regulē preču apgrozības procesā darbojošās ražotāju, tirgotāju un patērētāju tiesības. Pēc savas būtības šīs tiesības nemaz neatšķiras no citām tiesībām, kurām jāpastāv no preču apgrozījuma pilnīgi neatkarīgām vienas personas attiecībām ar citu. Ja es, pārdodot savam līdzcilvēkam kādu precī, kaitēju viņam vai viņam palīdzu, tad tas pieder tai pašai sociālās dzīves sfērai, kā arī kaitējums vai palīdzība ar kādu rīcību vai ar nerīkošanos, kas neizpaužas tieši preču apmaiņā.

Atsevišķa cilvēka dzīvē juridisko iestāžu darba rezultāti saplūst ar tīri saimnieciskās darbības rezultātiem, bet veselajā sociālajā organismā tiem jānāk no pavisam dažādām pusēm. Izglītībai, kas ir domāta darbam saimnieciskajā organizācijā un saimnieciskajā darbā gūtai pieredzei jānodrošina tajā strādājošām vadošām personībām nepieciešamie kritēriji un kompetence. Juridiskajā organizācijā ar likumdošanas un pārvaldes aparāta starpniecību tiek īstenots tas, ko no savstarpējām atsevišķu cilvēku un cilvēku grupu attiecībām pieprasa tiesiskā apziņa. Saimnieciskā organizācija apvienos cilvēkus ar vienādām profesionālām vai patērētāju interesēm vai ar citādā ziņā līdzīgām vajadzībām kooperatīvos, kas, savstarpēji komunicējot, realizēs visu saimniecības procesu. Šī organizācija tiks uzbūvēta uz asociatīva pamata un uz savstarpējām asociāciju attiecībām. Šīs asociācijas veiks tīri saimniecisku darbību. Tiesiskais pamats, uz kura tās strādās, nāks tām no tiesiskās organizācijas. Ja šādas saimnieciskās organizācijas var izteikt savas intereses saimnieciskās organizācijas pārstāvniecības vai vadības komisijās, tad tām nerādīsies tieksme iejaukties tiesiskās valsts vadības likumdošanas vai pārvaldes funkcijā (piemēram, kā lauksaimnieku apvienība, kā industrijas darbinieku partija, kā saimnieciski orientēta sociāldemokrātija), lai gribētu sasniegt to, ko nav iespējams sasniegt saimnieciskās dzīves ietvaros. Un, ja tiesiskā valsts nesaimniekos līdzīti nevienā saimniecības nozarē, tad tā rūpēsies par tādu kārtību, kas var rasties no tai piederošo cilvēku tiesiskās apziņas. Arī tad, ja tiesiskās valsts pārstāvniecībā sēž tās pašas personas, kuras darbojas saimnieciskajā dzīvē, kas taču ir pašsaprotami, tad, pateicoties tam, ka saimnieciskā un juridiskā dzīve ir atdalītas, saimnieciskā dzīve nevarēs ietekmēt tiesisko dzīvi. Sociālā organisma veselība tiek sagrauta, ja valsts organizācija pati darbojas saimnieciskās dzīves nozarēs un, ja saimnieciskās dzīves pārstāvji pieņem likumus atbilstošus pašu interesēm.

Tipisku piemēru saimnieciskās dzīves saplūšanai ar tiesisko dzīvi piedāvāja Austrija ar konstitūciju, ko tā sev izstrādājusi 19. gs. sešdesmitajos gados. Šī reģiona tieslietu padomes pārstāvji tika ievēlēti no četrām saimniecības nozarēm, no lielo zemes gabalu īpašnieku apvienības, no tirdzniecības palātām, no pilsētām, tirgiem, industrijas uzņēmumiem un no lauku draudzēm. Te var redzēt, ka šādi komplektējot valsts pārstāvniecību pirmām kārtām netika domāts ne par ko citu, kā par to, lai izveidotu tiesisko dzīvi saskaņā ar saimnieciskām interesēm. Neapšaubāmi pašreizējā Austrijas sabrukumā būtiski piedalījās arī tās nacionalitāšu pretrunīgas intereses, bet kā tikpat neapšaubāms fakts var derēt tas, ka tiesiskā

organizācija, kas būtu varējusi darboties blakus saimnieciskajai, izejot no tiesiskās apziņas, izveidotu tādu sociālo organismu, kurā dažādu tautību kopdzīve kļūtu iespējama.

Pašlaik sabiedriskajā dzīvē ieinteresētais cilvēks parasti vērs savu uzmanību uz lietām, kurām šai dzīvē ir tikai sekundāra nozīme. Viņš to dara tādēļ, ka ir pieradis domāt par sociālo organismu kā par viengabalainu veidojumu. Bet **šādam** veidojumam nevar atrast atbilstošu vēlēšanu modeli. Jo **jebkurā** vēlēšanu modeli pārstāvniecības korpusā saimnieciskās intereses un tiesiskās dzīves impulsi neizbēgami traucēs cits citam. Un tas, kas no šiem traucējumiem ienāk sociālajā dzīvē, **neizbēgami** ved pie sabiedrības organisma satricināšanas. Tādēļ par visaktuālāko sabiedriskās dzīves mērķi jāatzīst nepieciešamība strādāt pie radikālas saimnieciskās dzīves atdalīšanas no tiesiskās organizācijas. Apradušas ar šo atdalīšanu, abas organizācijas, balstoties katra uz saviem principiem, atradīs vislabākos savu likumdevēju un pārvaldnieku vēlēšanu modeli. Starp problēmām, kas pašlaik pieprasa risinājumu, jautājumi par vēlēšanu modeļiem, lai arī tiem pašiem par sevi piemīt fundamentāla nozīme, tomēr ir jāaplūko otrām kārtām. Tur, kur vēl pastāv citas attiecības, būtu jātiecas panākt raksturoto trīsdalīgumu. Kur vecais jau ir izjucis vai atrodas izjukšanas procesā, atsevišķām personām un savienībām būtu jāmeģina izrādīt iniciatīvu veidot jauno norādītajā virzienā. Arī saprātīgie sociālisti uzskata par fantāziju vēlēšanos panākt sabiedriskās dzīves pārveidošanu no šodienas uz rīt dienu. Viņi sagaida pakāpenisku atveseļošanas lietišķu pārmaiņu ceļā. Katrā ziņā cilvēces vēsturiskas attīstības spēki pašlaik padara nepieciešamu saprātīgu gribu jaunas sociālas iekārtas virzienā; to katram bezaizspriedumainam māca skaļi runājoši fakti.

Kurš uzskata par praktiski realizējamu tikai to, pie kā viņš ir pieradis no sava šaura skatījuma uz dzīvi, tas noturēs šeit izklāstītās domas par „nepraktiskām”. Ja viņš nespēj mainīt savus uzskatus un saglabā savu ietekmi kādā no dzīves jomām, viņš nevarēs veicināt sociālā organisma atveseļošanu, bet gan vienīgi vēl smagāku tā saslimšanu, kā to ir darījuši viņa domubiedri izraisot pašreizējo situāciju.

Centieni, ar kuriem vadošās cilvēces aprindas ir sākušas pakļaut noteiktas saimniecības nozares (pastu, dzelzceļu utt.) valsts dzīvei, ir jāaizvieto ar pretējiem, proti, visa saimnieciskā darbība jāatbrīvo no politiskas valsts ietekmes. Domātāji, kuri tic, ka ar savu gribu atrodas ceļā pie veselīga sociāla organisma, izdara viskrasākos secinājumus no šo vadošo aprindu tieksmes nodot saimniecisko dzīvi valsts kompetencē. Viņi grib nodot visus saimnieciskās dzīves līdzekļus, ciktāl tie ir ražošanas līdzekļi, sabiedrības rokās. Viņuprāt veselīga attīstība piešķiršot saimnieciskajai dzīvei un politiskajai valstij spēju ar likumdošanu tā iedarboties uz saimniecisko dzīvi, ka atsevišķais cilvēks vairs neizjutīs savu vietu sociālajā organismā pretrunā ar savu tiesisko apziņu.

Ja paskatās uz darbu, ko cilvēks veic sociālā organisma labā ar savu fizisko darbaspēku, var redzēt, ka šeit izklāstītās domas sakņojas **reālajā cilvēku dzīvē**. Kapitālistiskās saimniecības ietvaros šis darbs ir iekļauts sociālajā organismā tā, ka darba devējs nopērk to no darba ņēmēja. Tiek veikta apmaiņa starp naudu (kā preces pārstāvi) un darbu. Bet šāda apmaiņa reāli nemaz nevar notikt. Tas tikai tā izskatās, ka notiek apmaiņa. Īstenībā darba devējs saņem no strādnieka pretī naudai precī, kas var rasties tikai tajā gadījumā, ja strādnieks izmanto tās izgatavošanai savu darbaspēku. No šīs preces pretvērtības strādnieks saņem vienu daļu, darba devējs citu. Preču ražošana notiek pateicoties darba devēja un darba ņēmēja sadarbībai. Tikai kopdarbības produkts pāriet saimnieciskās dzīves aprītē. Produkta izgatavošanai ir nepieciešamas tiesiskas attiecības starp strādnieku un uzņēmēju. Taču kapitālistiskajā saimniecībā tās var pārvērsties tādās, kas ir nosacītas ar darba devēja saimnieciskās varas pārsvaru pār strādnieku. Veselīgajā sociālajā organismā darbs nevar tikt apmaksāts, jo tas nevar iegūt kādu saimniecisku vērtību salīdzinājumā ar kādas preces vērtību. Šāda var būt tikai ar darba starpniecību izgatavotajai precei salīdzinājumā ar citām precēm. Veids, kā un kādā mērā cilvēkam jāstrādā sociālā organisma labā, ir jāregulē izejot no viņa spējām un atbilstoši cilvēka cienīgas esamības noteikumiem. Tas var notikt tikai tad, ja to regulē politiskā valsts neatkarīgi no saimnieciskās dzīves pārvaldītājiem.

Šāda regulēšana nodrošina, ka precei tiek noteikta pamata vērtība, salīdzināma ar citām vērtībām, kas ir atkarīgas no dabas apstākļiem. Tāpat kā vienas preces vērtība pieaug iepretī citai tādēļ, ka izejvielu iegūšana tās pagatavošanai ir darbietilpīgāka nekā citu preču ražošanai, tā preču vērtībai jābūt atkarīgai arī no tā, kāda veida un cik daudz darba pēc tiesiskas kārtības drīkst ieguldīt preces izgatavošanā.

Tādējādi saimnieciskā dzīve tiek pakļauta saviem nepieciešamiem nosacījumiem no divām pusēm: pirmkārt, dabas apstākļiem, kas cilvēkiem ir jāpieņem kā dotais, otrkārt, tiesiskajām pamatam, kas, vadoties pēc tiesiskās apziņas, **jārada** no saimnieciskās dzīves neatkarīgajai politiskajai valstij.

Viegli var saprast, ka, pateicoties šādai sociālā organisma vadībai, saimnieciskā labklājība var pasliktināties vai uzlaboties atkarībā no darba, kas tiks ieguldīts vadoties pēc tiesiskās apziņas, bet veselajā sociālajā organismā šāda tautsaimniecības atkarība ir nepieciešama. Vienīgi tā var nepieļaut, lai cilvēks tiktu izmantots saimnieciskajā dzīvē tiktāl, ka vairs nevarētu izjust savu esamību kā cilvēka cienīgu. Patiesībā šajā cilvēka necienīgas esamības izjūtā jāmeklē visu sociālā organisma satricinājumu cēlonis.

Iespēja ne pārāk pazemināt tautsaimniecības labklājības līmeni no tiesiskās puses pastāv līdzīgi tam, kā var uzlabot dabas apstākļus. Mazāk auglīgu augsni ar tehniskiem līdzekļiem var padarīt auglīgāku; labklājības līmenim pārāk stipri pazeminoties, var mainīt darba veidu un mēru, taču šīs izmaiņas nedrīkst izrietēt tieši no saimnieciskām interesēm, bet gan no sapratnes, kas attīstās uz neatkarīgas tiesiskas dzīves pamata.

Turklāt visā tajā kas sociālajā organismā tiek paveikts ar saimnieciskās un juridiskās dzīves līdzekļiem, darbojas tas, kas plūst no trešā avota, proti, no atsevišķu cilvēku individuālām spējām. Šī joma aptver visu no visaugstākajiem garīgiem sasniegumiem līdz pat cilvēku fiziskām īpašībām, kas ļauj viņiem, labāk vai ne tik labi veicot kādu darbu, kalpot sociālam organismam. Tam, kas plūst no šī avota, veselajā sociālajā organismā jāienāk pavisam citādi nekā tajā ienāk tas, kas dzīvo preču apmaiņā un kas tajā var ieplūst no valsts dzīves. Nav nekādas citas iespējas panākt, lai garīgās dzīves augļu uztvere notiktu veselīgi, kā vienīgi ļaujot tai būt atkarīgai no cilvēka brīvas uztveres spējas un no impulsiem, kas ceļas no pašām šīm individuālajām spējām. Ja ar šādām spējām paveiktais tiek mākslīgi ietekmēts no saimnieciskās dzīves vai no valsts organizācijas puses, tad tam tiek atņemts pašā dzīves patiesais pamats. Šis pamats var pastāvēt tikai tajā spēkā, ko cilvēki attīsta paši no sevis. Ja šādu darbu uztvere tiek tieši ietekmēta ar saimnieciskiem motīviem vai valsts organizēta, tad tiek paralizēta to brīvas uztveres spēja. Bet vienīgi pateicoties šai brīvajai uztverei, garīgo darbu augļi var veselīgi iekļauties sociālajā organismā.

Gara dzīve, ar kuru arī citu individuālo spēju attīstība cilvēka dzīvē ir saistīta ar nepārskatāmi daudziem pavedieniem, pastāv tikai viena veselīgas attīstības iespēja, ja, radot kaut ko, tā vadās pēc pašas impulsiem un ja tā atrodas sapratnes pilnajā kopsakarībā ar cilvēkiem, kuri saņem tās darba rezultātus.

Tas, uz ko šeit tiek norādīts kā uz veselīgas gara dzīves attīstības noteikumiem, patreiz netiek saprasts tādēļ, ka skats uz to ir aptumšots, jo liela šīs dzīves daļa saplūst ar politiskas valsts dzīvi. Šī saplūšana notika pēdējo gadsimtu gaitā, un cilvēki pie tā ir pieraduši. Tiek gan runāts par „zinātnes un izglītības brīvību”, bet tai pat laikā tiek uzskatīts par pašsaprotamu, ka politiska valsts pārvalda šo „brīvo izglītību”. Cilvēki nesaprot, kā līdz ar to valsts padara gara dzīvi atkarīgu no savām vajadzībām. Viņi domā, ka valsts rada iestādes, kurās notiek mācības, un tad tie, kuri ieņem šajās iestādēs vietas, „brīvi” atraisa gara dzīvi. Pieraduši pie šāda uzskata, viņi neievēro, cik īstenībā cieši garīgās dzīves **saturs** ir saistīts ar visdziļāko augošā cilvēka būtību. Viņš var attīstīties brīvi tikai tad, ja tiek nostādīts sociālajā dzīvē nekādu citu impulsu mudināts kā vienīgi tādu, kas nāk no pašas gara dzīves. Saplūšanas dēļ ar valsts dzīvi ne tikai zinātnes un ar to saistītās gara dzīves jomas pārvalde ir ieguvusi savu pašreizējo raksturu, bet ir ticis ietekmēts arī tās saturs. Protams, matemātikas vai fizikas likumus nevar tieši ietekmēt no valsts puses, bet atliek padomāt par vēsturi un par citām kultūras zinātnēm. Vai tās nav kļuvušas par tā spoguļtēlu, kas ir radies no to pārstāvju saistības ar valsts dzīvi un līdz ar to no šīs dzīves vajadzībām? Tieši ar šo, uzspiesto zinātnes raksturu mūsdienu zinātniski orientētie, gara dzīvi pārvaldošie priekšstati ir iedarbojušies uz proletariātu kā ideoloģija. Tas ievēroja, ka cilvēku domām tiek uzspiests zināms raksturs, kas atbilst valsts dzīves vajadzībām, kurā tiek apmierinātas vadošo klašu intereses. Proletāriski domājošais redzēja materiālo interešu un interešu cīņas spoguļtēlu. Tas izraisīja viņā sajūtu, ka visa gara dzīve ir ideoloģija, ekonomiskas organizācijas spoguļtēls.

Šāds garīgo dzīvi iztukšojošais uzskats zaudē savu spēku, ja cilvēks var izjust, ka garīgajā jomā valda kāda materiālo ārējo dzīvi pārsniedzīga īstenība, kas nes savu saturu pati sevī. Šāda izjūta nevar radīties, ja garīgā dzīve neizvēršas sociālajā organismā un nepārvalda pati sevi brīvi, vadoties pēc pašas impulsiem. Tikai tādiem gara dzīves nesējiem, kuri attīstās raksturotā veidā un pārvalda paši sevi, piemīt spēks piešķirt gara dzīvei pienākošos svaru sociālajā organismā. Māksla, zinātne, pasaules uzskats un viss, kas ar to ir saistīts pieprasa šādu patstāvīgu statusu cilvēku sabiedrībā, jo garīgajā dzīvē viss ir savstarpēji saistīts. Viena cilvēka brīvība nevar plaukt bez cita brīvības. Lai arī matemātika un fizika nav tieši ietekmējamas ar valsts vajadzībām, taču tas, ko no tām attīsta, ko cilvēki domā par to vērtību, kādu iespaidu to kopšana atstāj uz visu pārējo gara dzīvi un daudz kas cits, tiks noteikts ar šīm vajadzībām, ja valsts pārvalda gara

dzīves nozares. Ir pavisam kaut kas cits, ja viszemākajā skolas pakāpē strādājošais skolotājs seko valsts dzīves diktētiem impulsiem, nekā tad, ja viņš saņem šos impulsus no gara dzīves, kas balstās pati sevī. Sociāldemokrātija arī šajā jomā ir pārņēmusi mantojumu no vadošo šķiru domāšanas ieradumiem un paražām. Tā uzskata par savu ideālu iesaistīt gara dzīvi saimnieciskās dzīves uzbūvētajā sabiedrības sistēmā. Ja šis mērķis tiktu sasniegts, tā varētu tikai turpināt iet ceļu, kurā gara dzīve ir zaudējusi savu vērtību. Ar savu prasību, ka reliģijai jābūt katra cilvēka „privātai lietai” iepretī valstij un saimniecībai, tā ir vienpusīgi attīstījusi pareizo sajūtu. Vienīgi, izraidot reliģiju privātajā sfērā, sociāldemokrātija nevadās pēc viedokļa, ka līdz ar to kādai garīgai vērtībai tiek radīta atbilstoša vieta sociālajā organismā, kurā tā var tikt pie vēlamas augstākas attīstības nekā valsts ietekmē. Tā uzskata, ka sociālajam organismam ar saviem līdzekļiem jā rūpējas tikai par to, ko **tas** uzskata par nepieciešamu, un reliģiozā dzīve neietilpst šajā kategorijā. Šādi, vienpusīgi izrauta no sabiedrības dzīves viena gara dzīves nozare nevar plaukt, ja citas garīgas vērtības paliek sagūstītas. Mūsdienu cilvēces reliģiozā dzīve saistībā ar visu atbrīvoto gara dzīvi attīstīs šo cilvēces dvēseli nesošo spēku.

Ne tikai šīs gara dzīves radišanai, bet arī tās uzņemšanai no cilvēku puses jānotiek brīvi, vadoties pēc dvēseles vajadzībām. Skolotāji, mākslinieki utt., kuri savā sociālajā situācijā ir tieši saistīti ar likumdošanu un pārvaldi, kas izriet no pašas gara dzīves un kas tiek tikai tās impulsu nesta, ar savu darbības veidu varēs attīstīt spēju uztvert savus darbus cilvēkos, kuri tiks **pašas no sevis** darbojošās politiskās valsts pasargāti no nepieciešamības izpildīt tikai piespiedkārtas darbus, kas nodrošinās viņiem tiesības arī uz brīvu laiku, un tas modinās sapratni iepretī garīgām vērtībām. Tajos, kuri sauc sevi par „dzīves praktiķiem”, šādas domas var izraisīt bažas, ka gadījumā, ja valsts rūpēsies par šādu brīvo laiku un ja skolas apmeklēšana tiks atstāta cilvēku brīvas sapratnes ziņā, tad cilvēki savu brīvo laiku vienkārši nodzers un sabiedrība atkal iekritīs analfabētismā. Šiem „pesimistiem” derētu nogaidīt, kas patiešām notiks, kad pasaule tiks vaļā no viņu ietekmes. Šo viedokli pārāk bieži cilvēkiem iedveš kāda noteikta sajūta, kas viņiem klusi atgādina, kā viņi paši izmanto savu brīvo laiku un kas viņiem bija vajadzīgs, lai iegūtu sev „mazliet” izglītības. Viņi nevar rēķināties ar iedvesmojošo spēku, kas sociālajā organismā piemīt patiesi uz pašas pamatiem stāvošajai gara dzīvei, jo sagūstītā, ko viņi pazīst, nekad nav varējusi iedarboties uz viņiem ar šādu iedvesmojošo spēku.

Gan politiskā valsts, gan saimnieciskā dzīve saņems no gara dzīves to, kas tai ir vajadzīgs no pašu sevi pārvaldošā garīgā organisma. Arī praktiska izglītība saimnieciskai dzīvei varēs izvērsties ar pilnu spēku tikai brīvi sadarbojoties ar garīgo organismu. Atbilstoši izglītoti cilvēki atdzīvinās pieredzi, ko viņi var gūt saimniecības jomā, pateicoties spēkam, kas viņiem nāk no atbrīvotām gara vērtībām. Cilvēki ar saimnieciskajā dzīvē gūto pieredzi atradīs pāreju gara organizācijā un darbosies tajā apaugļojoši uz to, kas būs šādi apaugļojams.

Pateicoties šādai brīvai garīgo vērtību ietekmei, politiskās valsts sfērā izveidosies nepieciešamie veselīgie uzskati. Amatnieks šādu garīgo vērtību ietekmē gūs apmierinošu sajūtu par sava darba nozīmi sociālajā organismā. Viņš nonāks pie atziņas, ka bez vadības, kas mērķtiecīgi organizē amatnieku darbu, sociālais organisms nevar viņu nest. Viņš varēs izjust sava darba kopsakarību ar organizējošiem spēkiem, kas ceļas no individuālām cilvēciskām spējām. Uz politiskas valsts augsnes viņš izveidos likumus, kas nodrošinās viņam daļu no ienākumiem par precēm, ko viņš ražo; un viņš varēs brīvi atlicināt no tiem par viņam piedāvātajām garīgajām vērtībām to daļu, kas padara iespējamu to radīšanu. Gara dzīves laukā radīsies iespēja, ka tās radītājs varēs dzīvot no ienākumiem par saviem veikumiem. Ko kurš dara gara dzīves jomā priekš sevis, paliks viņa šauri privāta lieta; par to, ko kāds spēj paveikt sociālā organisma labā, viņš varēs rēķināties ar brīvu kompensāciju no to cilvēku puses, kuriem garīgas vērtības ir nepieciešamas. Kurš ar šādu kompensāciju nesaņems gara dzīves ietvaros to, kas viņam ir vajadzīgs, tam būs jāpāriet politiskās valsts vai saimniecības sfērā.

Saimnieciskajā dzīvē ieplūst no garīgās dzīves cēlušās tehniskas idejas. Tās ceļas no garīgās dzīves, lai arī nāk tieši no valsts vai saimniecības jomā strādājošiem cilvēkiem. No turienes nāk visas organizatoriskas idejas un spēki, kas apaugļo saimniecisko un valsts dzīvi. Kompensācija par šo pieplūdumu abās sociālajās jomās nāks vai nu arī atbilstoši brīvai cilvēku sapratnei, kuri ir atkarīgi no šo ideju pieplūduma, vai tas tiks noregulēts juridiski politiskas valsts sfērā. Ko pati šī juridiskā valsts pieprasa sev, tiks sagādāts caur nodokļu sistēmu. Tā izveidosies harmoniski sabalansējot attiecības starp tiesisko apziņu un saimnieciskās dzīves prasībām.

Blakus politiskai un saimnieciskai sfērai veselajā sociālajā organismā ir jādarbomas patstāvīgai gara jomai. Mūsdienu cilvēces spēki attīstās sociālā organisma trīsdalīguma virzienā. Kamēr sabiedriskās dzīves vadība balstījās pārsvarā uz lielas cilvēces daļas instinktīviem spēkiem, tieksme pēc šī izšķiroša iedalījuma neizpauzās. Cilvēku neattīstītajā sociālajā apziņā tas, kas principā ceļas no trim avotiem, darbojās kopā. Savukārt Jaunākie laiki pieprasa, lai cilvēks apzināti nostātos sociālajā organismā. Šī apziņa var piešķirt visai cilvēka dzīvei veselīgu formu tikai tad, ja tā saņem orientējošus impulsus no trim pusēm. Pēc šīs orientācijas savas dvēseles neapzinātajās dziļēs tiecas modernā cilvēce; un tas, kas pašlaik izdzīvo sevi kā sociālā kustība, ir tikai nespodrs šīs tieksmes atspulgs.

18. gadsimta beigās citos apstākļos nekā tie, kuros mēs dzīvojam pašlaik, no dziļiem cilvēciskās dabas pamatiem izskanēja sauciens pēc sociālā organisma pārveidošanas. Tad kā šīs organizācijas devīze izskanēja trīs vārdi: brālība, vienlīdzība un brīvība. Nudien tas, kas ar bezaizspriedumainu prātu un ar veselīgām cilvēciskām jūtām iedziļinās reālajā cilvēces attīstības gaitā, protams, nevar ne saprast, uz ko šie vārdi norāda. Un tomēr bija asprātīgi domātāji, kuri 19. gs. gaitā pūlējās parādīt, ka vienotajā sociālajā organismā nav iespējams realizēt šīs idejas: brālību, vienlīdzību un brīvību. Viņi uzskatīja, ka šie trīs impulsi, būdami realizēti sociālajā organismā, neizbēgami izraisītu pretrunas. Piemēram, asprātīgi tika pierādīts, ka, ja realizējas **vienlīdzības** impulss, tad nav iespējams realizēt arī katrā cilvēkā pamatoto nepieciešamību pēc brīvības. Nevar nepiekrīst tiem, kuri norāda uz šo pretrunu, un tomēr vienlaicīgi kāda vispārcilvēciska sajūta liek mums izjust simpātiju iepretī katram no šiem trim ideāliem!

Šī pretruna pastāv tādēļ, ka patiesa šo trīs ideālu nozīme kļūst skaidra tikai tad, ja saprot sociālā organisma trīsdalīguma nepieciešamību. Trīs locekļi nedrīkst tikt apvienoti un centralizēti abstraktā Reihstāgā vai kādā citā vienībā. Tiem ir jābūt reāli dzīviem. Katram no trijiem sociālā organisma locekļiem ir jābūt centralizētiem pašiem sevī; un tikai to dzīvas darbības - blakus un kopā - rezultātā var rasties sociālā koporganisma vienība. Reālajā dzīvē šķietami pretrunīgais darbojas kā viens veselums. Tādēļ dzīvi sociālajā organismā varēs aptvert tikai tas, kas būs spējīgs saprast īstenībai atbilstošu sociālā organisma veidolu attiecībā uz brālību, vienlīdzību un brīvību. Tad uzzinās, ka cilvēku sadarbībai **saimnieciskajā dzīvē** ir jābalstās brālībā, kas rodas pateicoties asociācijām. Otrajā loceklī, **sabiedrisko tiesību** sistēmā, kur runa ir par tīri cilvēciskām attiecībām starp atsevišķām personām, ir jātiecas īstenot vienlīdzības ideju. Un **garīgajā** jomā, kurai sociālajā organismā piemīt relatīva patstāvība, mums ir darīšana ar brīvības impulsa īstenošanu. Šādi aplūkoti šie trīs ideāli atklāj savu īsto vērtību. Tie nevar realizēties haotiskajā sociālajā sistēmā, bet gan tikai un vienīgi veselajā sociālajā organismā. Nevis abstrakti centralizētais sociālais veidojums var realizēt brīvības, vienlīdzības un brālības ideālus, bet gan katrs no šiem trīs organisma locekļiem var smelties savu spēku vienā no šiem impulsiem. Un tad katrs varēs auglīgi darboties kopā ar citiem locekļiem.

Cilvēki, kuri 18. gadsimta beigās ir izvīrījuši prasību pēc trīs ideju – brīvības, vienlīdzības un brālības īstenošanas, kā arī tie, kuri to vēlāk atkārtājuši, varēja mīglaini nojaust, kādā virzienā norāda jaunākās cilvēces attīstības spēki. Bet vienlaicīgi viņi nav varējuši pārvarēt savu ticību vienotai valstij. Tai viņu idejas nozīmē kaut ko pretrunīgu. Viņi apliecināja sevi kā pretrunas piekritējus, jo viņu zemapziņas dziļēs darbojās tieksme pēc sociālā organisma trīsdalīguma, kurā šo ideju trijotne var kļūt par augstāku vienību. Skaidri runājošie mūsdienu sociālie **fakti** pieprasa padarīt attīstības spēkus, kas jaunākās cilvēces tapšanas procesā tiecas pēc šī trīsdalīguma, par apzinātu sociālo gribu.

KAPITĀLISMS UN SOCIĀLAS IDEJAS

(Kapitāls un cilvēka darbs)

Nevar izveidot spriedumu par to, kādu rīcības veidu sociālajā jomā pieprasa skaļi runājošie fakti, ja neizrāda gribu ļaut noteikt šo spriedumu ieskatam sociālā organisma pamatspēkos. Mēģinājums gūt šādu ieskatu ir iepriekšējo izklāstījumu pamatā. Ar pasākumiem, kas balstās tikai uz spriedumiem, kas ir izveidoti uz fragmentāru vērojumu pamata, šodien nevar paveikt neko auglīgu. Sociālās kustības izraisītie fakti atklāj traucējumus sociālā organisma pamatos, un šie fakti nebūt nav tikai virspusēji. Iepretī tiem tad arī ir nepieciešams nonākt pie ieskatiem, kas sniedzas līdz pat pašiem pamatiem.

Kad šodien runā par kapitālu un kapitālismu, tad norāda uz to, kur proletāriskā cilvēces daļa meklē savas apspiešanas cēloņus. Taču pie auglīga sprieduma par to, kā kapitāls darbojas cirkulējot sociālajā organismā – veicinot vai traucējot tā dzīvi – var nonākt tikai tad, ja izprot, kā individuālais cilvēks ar savām spējām, kā likumdošana un kā saimnieciskas dzīves spēki kapitālu rada un izlieto. Runājot par cilvēka darbu, norāda uz to, kas kopā ar dabas apstākļiem un kapitālu rada saimnieciskas vērtības un kas modina strādniekā apziņu par savu sociālo stāvokli. Spriedums par to, kā šim cilvēka darbam jātiek iesaistītam sociālajā organismā, lai netraucētu strādnieka pašcieņas sajūtu, var izveidoties tikai tad, ja pievērš uzmanību attiecībām starp cilvēka darbu un viņa individuālo spēju atraisīšanos no vienas puses un tiesisko apziņu no otras puses.

Šodien attaisnoti tiek jautāts, kas būtu jādara **vispirmām kārtām**, lai atbilstu sociālās kustības izvirzītajām prasībām. Bet nevarēs auglīgi īstenot pat vistuvākos nodomus, ja nezina, kā veicamais ir saistīts ar veselīga sociāla organisma pamatiem. Ja to zina, tad vietā, kurā cilvēks ir nostādīts vai kurā viņš spēj nostāties, viņš varēs atrast uzdevumus, kas izriet no pašiem faktiem. Pretī iespējai gūt minēto bezaizspriedumaino ieskatu mulsinoši nostājas tas, kas ilgu laiku gaitā ir pārgājies no cilvēku gribas sociālajās iestādēs. Cilvēki ir iedzīvojušies šajās iestādēs tiktāl, ka uz to pamata ir izveidojuši savus uzskatus par to, kas no tām ir jāsaņem, kas tajās jāmaina. Taču šodien ir nepieciešams redzēt, ka nevar izveidot faktiem atbilstošu spriedumu citādi, kā atgriežoties pie **sākotnējām domām**, kas ir visu sociālo institūtu pamatā.

Ja nav atrasts pareizais avots, no kura sociālajam organismam arvien no jauna varētu pieplūst spēks, kas slēpjas šajās sākotnējās domās, tad iestādes pieņem formas, kas nevis veicina dzīvi, bet tieši to aizkavē. Instinktīvos cilvēku impulsos vairāk vai mazāk apzināti šīs pirmdomas tomēr turpina dzīvot arī tad, kad pilnīgi apzinātas domas aiziet maldu ceļus un rada vai ir jau radījušas dzīvi traucējošus faktus. Šīs pirmdomas, kas iepretī dzīvību aizkavējošai faktu pasaulei izpaužas haotiski, ir tās, kuras atklāti vai aizplīvuroti parādās revolucionāros sociālā organisma satricinājumos. Šie satricinājumi neparādīsies tikai tad, ja sociālais organisms tiks veidots tā, ka tajā vienmēr pastāvēs nosliece novērot, kur rodas novirze no pirmdomas ierādītajām institūcijām un kur vienlaicīgi pastāv iespēja strādāt pret šo novirzi, pirms tā ir ieguvusi liktenīgu raksturu.

Mūsdienās visās cilvēka dzīves jomās ir vērojamas lielas novirzes no stāvokļa, ko pieprasa sākotnējās domas. Šo domu nesto impulsu dzīve rosās cilvēku dvēselēs ar skaļi runājošu kritiku iepretī tam, par ko pēdējo gadsimtu gaitā ir kļuvis sociālais organisms. Tādēļ ir nepieciešama labā griba, lai enerģiski pievērštos pirmdomām un saprastu, cik kaitīgi tieši šodien ir, ja šīs pirmdomas tiek padzītas no dzīves kā „nepraktiskas”. Proletāriju prasībās dzīvo kritisks noskaņojums iepretī tam, ko Jaunākie laiki ir izdarījuši ar sociālo organismu. Iepretī tam mūsu laika uzdevums ir strādāt pret vienpusīgu kritiku tādējādi, ka atrod pirmdomā virzienu, kurā fakti **apzināti** jāvirza, jo tas laiks ir pagājis, kad cilvēci varēja apmierināt tas, ko līdz šim ir paveikusi tās instinktīva vadība.

Viens no pamatjautājumiem, ko izvirza laikabiedru kritika, ir: kādā veidā var izbeigt proletariāta apspiešanu, ko tas ir piedzīvojis no privātā kapitālisma puses? Kapitāla īpašniekam un pārvaldniekam ir iespējams likt citiem cilvēkiem ar savu fizisko darbu kalpot tam, ko viņš ir uzņēmies ražot. Sociālajās attiecībās, kas rodas starp kapitālu un cilvēku darbu, var atšķirt trīs sastāvdaļas: uzņēmējdarbību, kurai

jābalstās kādas personas vai personu grupas individuālajās spējās; uzņēmēja attiecības ar strādniekiem, kurām ir jābūt tiesiskām attiecībām; kādas lietas ražošanu, kas saimnieciskās dzīves aprītē iegūst preces vērtību. Uzņēmējdarbība var veselīgi iekļauties sociālajā organismā tikai tad, ja tajā darbojas spēki, kas ļauj cilvēku individuālām spējām izpausties vislabākajā veidā. Tas var notikt tikai tad, ja sociālajā organismā pastāv kāda sfēra, kas ļauj spējīgam pielietot savas spējas un kas ļauj citiem cilvēkiem spriest par šo spēju vērtību uz brīvas izpratnes pamata. Te var redzēt, ka cilvēka darbs, ko viņš veic ar kapitāla starpniecību, attiecas uz to sociālā organisma jomu, kurā gara dzīve sarūpē likumdošanu un pārvaldi. Ja tajā iejaucas politiska valsts, tad neizbēgami nesapratne iepretī šīm individuālajām spējām būs to darbību līdznoteicošais faktors, jo politiskās valsts uzdevums ir īstenot dzīvē to, kas visiem cilvēkiem piemīt kā vienādas prasības pret dzīvi. Savā jomā tai jānodrošina visiem cilvēkiem iespēja izteikt un aizstāvēt savu spriedumu. Attiecībā uz to, kas valstij jāveic, nav svarīgi, vai pastāv individuālo spēju sapratne vai nē. Tādēļ arī tas, kas tajā nonāk līdz īstenošanai, nekādi nedrīkst ietekmēt individuālo cilvēka spēju izpausmi. Tikpat maz arī izredzes uz saimnieciskām priekšrocībām drīkstētu spēlēt noteicošu lomu individuālo spēju izpausmē, ko ir padarījis iespējamu kapitāls. Daži kapitalisma vērtētāji piešķir šai priekšrocībai ļoti lielu nozīmi. Viņi uzskata, ka tikai izredzes uz šo priekšrocību var stimulēt cilvēku pielietot savas individuālās spējas. Kā „praktiķi” viņi atsaucas uz „nepilnīgu” cilvēka dabu, ko viņi pazīstot. Katrā ziņā sabiedriskajā iekārtā, kas ir izraisījusi pašreizējo stāvokli, izredzes uz saimnieciskām priekšrocībām ir guvušas dziļi ejošu nozīmi, taču tieši šis fakts arī ir lielā mērā pašlaik pārdzīvojamās situācijas cēlonis. Un šī situācija pieprasa atrast citu stimulu individuālo spēju nodarbināšanai. Šis stimulants būs jāatrod veselīgas gara dzīves rosinātajā **sociālajā izpratnē**. Audzināšana un skola, kas darbosies uz brīvās gara dzīves pamata, apgādās cilvēku ar impulsiem, kas ļaus viņam ar šīs, viņam piemītošās izpratnes spēku īstenot to, pēc kā tiecas viņa individuālās spējas.

Šāds viedoklis nebūt nav fanātisma vai fantāziju iedvests. Protams, fanātisms ir nodarījis lielu postu sociālās gribas jomā, kā arī citās dzīves jomās, bet šeit izklāstītais uzskats, kā var redzēt no iepriekšējā teksta, nebalstās neprātīgā ticībā, ka „gars” paveikšot brīnumus, ja tie, kuri domā, ka viņiem tas pieder, pēc iespējas daudz par to runās; tas izriet no brīvas cilvēku sadarbības vērojumiem garīgajā jomā. Šis kopdarbs, ja vien tas var attīstīties **patiesām brīvi**, pēc pašas savas būtības iegūst sociālu raksturu.

Tikai nebrīvais gara dzīves veids līdz šim nav ļāvis šim sociālajam raksturam izpausties. Vadošo klašu aprindās šie garīgie spēki ir izveidojušies tā, ka šo spēku darbības rezultāti antisociālā veidā ir palikuši ieslēgti noteiktos cilvēces lokos. Tas, kas tika radīts šajos lokos, varēja tikt pasniegts proletariātam tikai mākslīgā formā, un proletariāts nav varējis smelties no šīs gara dzīves savai dvēselei nesošu spēku, jo tas reāli nepiedalījās šo gara radīto vērtību dzīvē. Iestādes „tautas pamācīšanai”, „tautas audzināšana” mākslas baudīšanai un līdzīgi pasākumi patiesām nav īstie līdzekļi garīgo vērtību izplatīšanai tautas vidū, kamēr šīs gara vērtības saglabā raksturu, ko tās ir ieguvušas pēdējā laikā, jo „tauta” ar savu intīmāko cilvēkbūtnes daļu nestāv šo gara bagātību dzīvē iekšā. Tai tikai tiek dota iespēja zināmā mērā uz to noskatīties no redzespunkta, kas atrodas ārpus šīs dzīves. Un, kas attiecas uz gara dzīvi šaurākā nozīmē, tam ir sava nozīme arī tajās garīgās darbības nozarēs, kas ieplūst saimnieciskajā dzīvē uz kapitāla pamata. Veselajā sociālajā organismā nedrīkst būt tā, ka strādājošais proletārijs stāv pie savas mašīnas un saskaras vienīgi ar tās darbību, kamēr kapitālists viens pats zina, kāds ir saimnieciskās dzīves aprītē ražoto preču liktenis. Strādniekam jābūt iespējai ar pilnu līdzdalību ražošanas procesā veidot priekšstatus par to, kādā veidā viņš piedalās sociālajā dzīvē ražojot precī. Uzņēmējam regulāri jāriko pārrunas ar mērķi radīt kopīgu priekšstatus loku, kas iekļauj sevī gan darba ņēmēju, gan darba devēju. Šīs pārrunas jāpieskaita pie darba procesa, tāpat, kā pats darbs. Veselīga sadarbība šai ziņā izraisīs strādniekā sapratni, ka pareizā kapitāla pārvaldnieka darbība veicina sociālo organismu un līdz ar to arī pašu strādnieku kā tā locekli. Savukārt uzņēmējs, pateicoties šādai atklātībai ar mērķi panākt brīvu izpratni, jutīsies mudināts izturēties tā, lai neizraisītu nekādus iebildumus.

Tikai tas, kurš nespēj izjust sociālas sekas no intīma pārdzīvojuma, kas rodas cilvēkiem kopīgi veicot kādu darbu, tas uzskatīs pateikto par nenozīmīgu. Kurš spēj to izjust, tas sapratīs, cik ļoti tiek veicināta saimnieciska produktivitāte, ja uz kapitāla balstītā saimnieciskās dzīves vadība sakņojas brīvas gara dzīves jomā. Savukārt tikai peļņas dēļ pastāvošā interese par kapitālu un tā pavairošanu var atbrīvot vietu lietišķai interesei par produktu ražošanu un par panākumiem šajā sfērā tikai tad, kad šis priekšnosacījums ir izpildīts.

Mūsdienās sociālistiski domājošie grib, lai ražošanas līdzekļu pārvaldīšana tiktu nodota sabiedrībai. Bet, kas šajā viņu vēlmē ir attaisnots, varēs tikt sasniegts tikai tad, ja šī pārvalde tiks īstenota no brīvā gara

jomas. Tādējādi tiks padarīts neiespējams saimniecisks spiediens, kas nāk no kapitālista un tiek izjuts kā cilvēka necienīgs tad, ja kapitālists darbojas vadoties pēc saimnieciskām interesēm. Un individuālās cilvēka spējas nevarēs tikt paralizētas, kas neizbēgami notiek kā tā fakta sekas, ka šīs spējas tiek politiskas valsts pārvaldītas.

Ienākumam no darbības, kurā piedalās kapitāls un individuālās cilvēka spējas, veselajā sociālajā organismā jāizriet, no vienas puses, kā jebkāda garīga darba rezultātam no brīvas tā veicēju iniciatīvas un, no otras puses, no brīvas citu cilvēku sapratnes, kuriem šīs darbības rezultāti ir vajadzīgi. Šajā jomā ar brīviem darba veicēja ieskatiem jābūt saskaņā aprēķiniem par to, ko viņš grib uzskatīt par ienākumu no sava darba rezultātiem – pēc visiem sagatavošanas darbiem, kas viņam ir nepieciešami, lai to veiktu, ievērojot arī visus tam nepieciešamos izdevumus. Viņš varēs uzskatīt savas pretenzijas par apmierinātām tikai tad, ja iepretī viņam tiks izrādīta izpratne par veiktā darba vērtību.

Ar sociālo iestāžu starpniecību, kas būs veidotas šeit iezīmētajā virzienā, tiks radīts pamats patiesi brīvām līgumattiecībām starp darbu vadītāju un tā izpildītāju. Šīs attiecības nenoteiks preču (vai naudas) apmaiņa pret darbaspēku, bet gan noskaidrojot, kādā mērā abas personas ir piedalījušās kopīgajā preces ražošanas procesā.

Viss, kas uz kapitāla pamata tiek veikts sociālā organisma labā, **pēc savas būtības ir atkarīgs** no veida, kādā individuālās cilvēku spējas iesaistās šajā organismā. Šo spēju attīstībai nevar saņemt atbilstošu impulsu ne no kā cita, kā no brīvās gara dzīves. Arī tādā sociālā organismā, kurā cilvēku spēju attīstību nosaka politiskas valsts pārvalde vai saimnieciskas intereses, visu šo spēju, kas pieprasa kapitāla ieguldīšanu, istā produktivitāte balstās brīvajos individuālajos spēkos, kas izlaužas cauri paralizējošām iestādēm. Vienīgi šādos apstākļos attīstība nebūs veselīga. Nevis uz kapitāla pamata darbojošos individuālo spēju brīva atraisīšanās ir izraisījusi stāvokli, kurā cilvēka darbam ir jāklūst par precī, bet gan šo spēku sagūstīšana politiskās valsts jomā vai saimnieciskās dzīves aprītē. Bezaizspriedumaina šī fakta izpratne mūsdienās ir priekšnosacījums visam, kam jānotiek sociālās organizācijas jomā, jo Jaunākie laiki ir atnesuši sev līdzī māņticību, ka sociālo organismu atveseļojošiem pasākumiem jāizriet no politiskās valsts vai no saimnieciskās dzīves. Ja cilvēki turpinās iet šo ceļu, kas ir uzņēmis savu virzienu no šīs māņticības, viņi radīs iestādes, kuras nenovēdis cilvēci pie tā, pēc kā tā ilgojas, bet gan pie neierobežota apspiesto skaita palielināšanas, ko tā īstenībā gribētu redzēt novērstu.

Cilvēki ir mācījušies domāt par kapitālismu laikā, kad tas ir izraisījis slimīgu procesu sociālajā organismā. Viņi pārdzīvo slimības procesu un redz, ka ir jāstrādā tam pretī. Bet ir jāredz **vairāk**. Jāievēro, ka slimības cēlonis slēpjas tajā faktā, ka saimnieciskās dzīves aprīte uzsūc kapitālā darbojošos spēkus. Darboties enerģiski veicinot mūsdienu cilvēces attīstības spēkus var tikai tas, kurš nepadodas iluzoriem priekšstatiem, ka doma par kapitāla pārvaldi ar atbrīvotās gara dzīves spēkiem esot „nepraktiska ideālistiska” produkts.

Katrā ziņā mūsdienās cilvēki vēl ir maz sagatavoti tam, lai sociālo ideju, kurai jāievirza kapitālisms pareizās slīdēs, tieši saistītu ar gara dzīvi. Viņi pieslēdzas tam, kas pieder saimnieciskās dzīves aprītei. Var redzēt, ka preču ražošana ir novedusi pie lieluzņēmumiem un tie – pie pašreizējās kapitālisma formas. Šīs saimnieciskās formas vietā esot jānāk kooperatīvai formai, kas darbojas, lai apmierinātu pašu producentu vajadzības. Bet tā kā ir pats par sevi saprotams, ka cilvēki grib saglabāt saimniecību ar moderniem ražošanas līdzekļiem, tad viņi pieprasa visu ražošanas uzņēmumu apvienošanu vienā vienīgā lielā kooperatīvā. Viņi tic, ka tādā kooperatīvā visi strādās sabiedrības uzdevumā, kas izslēgs jebkādu ekspluatāciju, citādi tai būtu jāekspluatē pašai sevi. Un tā kā cilvēki grib pieslēgties pastāvošajam vai arī jūtas spiesti to darīt, tad viņi izvēlas modernās valsts formu, ko grib pārveidot par visaptverošu kooperatīvu.

Cilvēki nemana, ka gaida no tāda kooperatīva kaut ko tādu, kas ir jo mazāk iespējams, jo lielāks ir kooperatīvs. Ja individuālās cilvēku spējas netiek iekļautas kooperatīva organismā tā, kā tas tiek attēlots šajos iztirzājumos, tad apvienotā darba pārvalde nevar novest pie sociālā organisma atveseļošanās.

Tas, ka pašlaik cilvēki nelabprāt spriež par gara dzīves iesaistīšanos sociālā organisma dzīvē bez aizspriedumiem, notiek tādēļ, ka viņi ir pieraduši iedomāties garīgo iespējami tālu no materiālā un praktiskā. Nebūs maz cilvēku, kuri saskatīs kaut ko grotesku izklāstītajā uzskatā, proti, ka tajā veidā, kā kapitāls tiek iesaistīts saimnieciskajā dzīvē un tajā darbojas, jāizpaužas vienai daļai no gara dzīves ietvaros

izstrādātajām idejām. Iespējams, ka šajā jautājumā līdz šim vadošo klašu viedoklis sakrīt ar sociālistiski domājošo viedokli. Lai ieraudzītu šīs, par grotesku uzskatītās, sociālā organisma atveseļošanās nozīmi, jāpievērš uzmanība noteiktām domu plūsmām, kas ir vērojamas mūsdienās un kas noteiktā ziņā ceļas no godīgiem dvēseles impulsiem, bet tomēr bremsē patiesi sociālās domāšanas rašanos.

Šīs domu plūsmas tiecas – vairāk vai mazāk neapzināti – prom no tā, kas piešķir iekšējam pārdzīvojumam pareizo motivācijas spēku. Tās tiecas pēc kādas dzīves – dvēseliskas, domājošas, zinātnisku izziņu meklējošas iekšējās dzīves –, izpratnes, kas vispārējā cilvēku dzīvē ir kā sava veida sala un nespēj uzbūvēt tiltu no šīs dzīves pie tās, kurā cilvēki ir iejūgti ikdienā. Var redzēt, kā daudzi laikabiedri uzskata par zināmā mērā „iekšēji smalku” nodoties domām, lai arī skolnieciski abstraktā veidā, par dažnedažādām ētiski reliģiozām problēmām kādā sapņu gaisotnē; var redzēt, ka tiek domāts par to, kādā veidā lai cilvēks apgūst tikumus, kā lai ar mīlestību izturas pret saviem līdzcilvēkiem, kā lai viņu aplaimo ar kādu „iekšēju dzīves saturu”. Bet tad arī redz viņu nespēju radīt pāreju no tā, ko sauc par labu un mīlestības pilnu, par labestīgu, taisnīgu un tikumisku, pie tā, kas apņēm cilvēkus ārējā īstenībā, ikdienā kā kapitāla darbība, kā darba atalgošana, kā patēriņš, ražošana un preču cirkulācija, kā kreditēšanas būtība, kā banku un birzu būtība. Var redzēt, kā divas pasaules plūsmas tiek novietotas blakus cita citai arī ierastajā cilvēku domāšanā. **Viena** pasaules plūsma ir tā, kas noteiktā mērā grib uzturēties dievišķi garīgajās augstienēs, kas negrib būvēt tiltu starp garīgo impulsu un parastās tirdzniecības faktiem dzīvē. **Otra** bezdomīgi dzīvo ikdienas dzīvi. Bet dzīve jau ir viens veselums. Tā var plaukt tikai tad, ja dzinējspēks no visas reliģiozās dzīves iedarbojas uz visparastāko, visikdienišķāko dzīvi, uz to dzīvi, kas dažam labam izskatās ne pārāk smalka. Jo, ja cilvēki neviņo uzcelt tiltu starp abām dzīves jomām, tad attiecībā uz reliģiozo, tikumisko dzīvi un uz **sociālo domāšanu** viņi iekrīt vienkāršā fantazēšanā, kas ir tālu no ikdienišķi patiesās īstenības. Tad, vadoties pēc noteikta „garīga” impulsa, cilvēks tiecas pēc visiem iespējamajiem ideāliem, pēc visa iespējamā, ko viņš sauc par „labu”, bet tiem instinktiem, kas stāv pretī šiem „ideāliem” kā parasto dienīško dzīves vajadzību pamats, kuram būtu jātiec apmierinātām no tautsaimniecības puses, šiem instinktiem cilvēks nododas bez „gara”. Viņš nepazīst nevienu reālu ceļu no garīguma jēdziena pie tā, kas notiek ikdienas dzīvē, tādēļ šī ikdienas dzīve pieņem tādu veidolu, kuram nav nekā kopīga ar to, kas kā ētiskie impulsi grib tikt paturēts smalkākajās dvēseliski garīgajās augstienēs. Bet tad ikdiena atriebjas tādējādi, ka ētiski reliģiozā dzīve pārvēršas cilvēkā par iekšējiem dzīves meliem tādēļ, ka tā turas tālu no ikdienišķas, tieši praktiskas dzīves, un cilvēki to neievēro.

Cik daudz tomēr šodien ir cilvēku, kas uz zināma ētiski reliģioza aristokrātisma pamata izrāda vislabāko **gribu** pareizai kopdzīvei ar saviem līdzcilvēkiem, kas gribētu darīt saviem līdzcilvēkiem tikai vislabāko, taču neviņo izkopt sevī tādas sajūtas, kas to patiešām padarītu iespējamu, jo nespēj apgūt sociālos, **praktiskās** dzīves ieradumos darbojošos priekšstatus.

No šādu cilvēku aprindām nāk tie, kuri šajā pasaulvēsturiskajā brīdī, kad sociālie jautājumi ir kļuvuši tik aktuāli, kā fanātiķi, kuri tur sevi par dzīves praktiķiem, traucējoši nostājas pretī patiesi praktiskai dzīvei. No viņiem var dzirdēt runas līdzīgas šai: 'Ir nepieciešams, lai cilvēki paceltos no materiālisma, no ārēji materiālās dzīves, kas ir iedzinusi mūs Pasaules kara katastrofā un no tās izritošajā postā, un, lai viņi pievērstos garīgam dzīves uzskatam.' Kad šādi grib parādīt cilvēkiem ceļu pie garīguma, tad nenogurst citēt tās personības, kuras pagātnē tika godātas savas garam pievērstās domāšanas dēļ. Var piedzīvot, ka, ja kāds mēģina norādīt tieši uz to, ko garam šodien būtu nepieciešams paveikt istajai praktiskajai dzīvei tāpat, kā jātiec ražotai dienīšķai maizei, tad viņa uzmanība tiek pievērstā tam, ka pirmām kārtām esot svarīgi atgriezt cilvēkus pie gara atziņas. Bet pašlaik runa ir par to, lai no garīgās dzīves spēkiem atrastu vadlīnijas sociālā organisma atveseļošanai. Tam nepietiek kaut kādā sānu plūsmā nodarboties ar garu. Tam ir nepieciešams, lai ikdienas esamība kļūtu viscaur garīga. Nosliece meklēt gara dzīvei šādas sānu plūsmas līdz šim noveda vadošās aprindas pie tā, lai izrādītu simpātiju pret sociālo situāciju, kas ir izraisījusi pašreizējos faktus.

Mūsdienų sociālajā dzīvē ir cieši saistīti kapitāla pārvaldīšana preču ražošanas sfērā un īpašuma tiesības uz ražošanas līdzekļiem, tātad, arī uz kapitālu. Un tomēr abi šie cilvēka attiecību veidi ar kapitālu ir pilnīgi atšķirīgi, ja skatās uz to, kā tie darbojas sociālajā organismā. Ja pārvalde tiek īstenota izejot no individuālām spējām un to izmanto mērķtiecīgi, tad sociālajam organismam tiek sagādāti labumi, kuros ir ieinteresēti visi šim organismam piederošie cilvēki. Lai kādā dzīves situācijā cilvēks atrastos, viņš vienmēr būs ieinteresēts, lai nekas no tā, kas plūst no cilvēciskās dabas avotiem kā viņa individuālās spējas, pateicoties kurām rodas lietas, kas kalpo cilvēku dzīvei atbilstoši tās mērķiem, neaizietu zudumā. Taču šādas spējas var attīstīties tikai tad, ja to cilvēciskie nesēji var likt tās lietā pēc pašu brīvās iniciatīvas. Kas

nevar brīvi plūst no šiem avotiem, tas vismaz noteiktā mērā tiek atņemts cilvēku labklājībai. Bet kapitāls ir līdzeklis, ar kura palīdzību šādas spējas var izmantot plašos sociālās dzīves novados. Visu kapitālu pārvaldīt tā, lai tas nonāktu atsevišķā, kādā īpašā virzienā apdāvinātā cilvēka vai uz kaut ko īpašu spējīgu cilvēku grupu rīcībā, kas ceļas vienīgi no viņu pašu iniciatīvas, tajā patiesi jābūt ieinteresētam ikvienam sociālā organisma loceklim. Jebkuram cilvēkam – no garīga darba veicēja līdz amatniekam – ja viņš grib bezaizspriedumaini kalpot paša interesēm, ir jāsaka: Es gribētu, lai kapitāls būtu ne tikai pietiekami liela spējīgu personu vai personu grupu skaita rīcībā, bet arī, lai viņi pēc pašu iniciatīvas varētu tikt pie šī kapitāla, jo tikai pašas šīs personības var spriest par to, kā viņu individuālās spējas ar kapitāla starpniecību var mērķtiecīgi sagādāt sociālajam organismam nepieciešamos labumus.

Nav vajadzības šī darba robežās attēlot, kā cilvēces attīstības gaitā saistībā ar individuālo cilvēcisko spēju nodarbināšanu sociālajā organismā no citām īpašuma formām radās privātais īpašums. Katrā ziņā līdz pat mūsdienām darba dalīšanas ietekmē šajā organismā ir attīstījusies šāda īpašuma forma. Šeit tiks runāts par pašreizējo stāvokli un par to, kas ir nepieciešams tā tālākai attīstībai.

Lai kā privātipašums ir attīstījies – vardarbības un iekarojumu ceļā utt. –, tas tomēr ir ar individuālām cilvēka spējām saistītais sociālais fenomens. Un tomēr mūsdienu sociālistiski domājošie pārstāv viedokli, ka privātipašumam piemītošais raksturs var tikt novērsts tikai pārvēršot to par kopīpašumu. Jautājums tiek uzdots šādi: Kā var apturēt privātipašuma uz ražošanas līdzekļiem rašanos, lai izbeigtu tā izraisīto nabadzīgo iedzīvotāju apspiešanu? Kas uzdod jautājumu šādi, tas neredz to faktu, ka sociālais organisms ir nepārtraukti topošais, augošais organisms. Iepretī tādām augošajam organismam nevar jautāt, kāda iekārta būtu vislabākā, lai tajā saglabātos stāvoklis, kas reiz ticis atzīts par pareizu. Tā var domāt par kādu lietu, kas, izejot no noteikta punkta, būtiski nemainoties darbojas arvien tālāk. Bet tas neder sociālajam organismam. Tas ir dzīvs un pastāvīgi izmaina to, kas tajā rodas. Ja grib piešķirt tam iespējami vislabāko formu, kurā tam tad arī būtu jāpaliek, tad līdz ar to aprok tā dzīves nosacījumus.

Sociālā organisma dzīves nosacījums ir, lai tam, kas ar savām individuālām spējām var kalpot sabiedrībai, netiktu atņemta šādas, pēc viņa brīvas iniciatīvas kalpošanas iespēja. Kur šādai kalpošanai ir nepieciešams, lai cilvēka brīvā rīcībā būtu ražošanas līdzekļi, tur šādas brīvās iniciatīvas bremsēšana kaitētu vispārējām sociālā organisma interesēm. Parasti uz to tiek iebilsts, ka uzņēmējam, lai rosinātu viņa aktivitāti, ir vajadzīgas izredzes uz peļņu, kas ir saistīts ar īpašumu uz ražošanas līdzekļiem. Uz to jāsaka, ka domāšanas veids, no kura izriet izklāstītais šajā grāmatā, ļauj prognozēt, ka sociālām attiecībām attīstoties tālāk un garīgai dzīvei atbrīvojoties no politiskās un saimnieciskās sistēmas, radīsies iespēja, ka šāds stimulds zaudēs savu nozīmi. Atbrīvotā gara dzīve pati par sevi pavisam noteikti attīstīs sociālo izpratni, un no šīs izpratnes radīsies pavisam citi stimuli nekā tie, kas nāk no cerības uz saimnieciskām priekšrocībām. Bet ne jau par to vien var būt runa, kādi impulsi liek cilvēkam mīlēt privāto īpašumu uz ražošanas līdzekļiem, bet gan par to, vai brīva rīcības iespēja ar šādiem līdzekļiem, vai sabiedrības sakārtotā atbilst sociālā organisma dzīves nosacījumiem. Turklāt vienmēr jāpatur prātā, ka attiecībā uz mūsdienu sociālo organismu nevar ņemt vērā dzīves nosacījumus, kurus cilvēki domā vērojām primitīvās sabiedrībās, bet gan tikai tādus, kas atbilst mūsdienu cilvēces apziņas pakāpei.

Pašreizējā pakāpē auglīga individuālo spēju iesaistīšana sociālajā dzīvē ar kapitāla starpniecību tieši **nevar** notikt saimnieciskās dzīves aprītē bez tā, lai šis kapitāls atrastos brīvā šī indivīda rīcībā. Lai varētu auglīgi ražot, ir jābūt iespējai brīvi rīkoties ar kapitālu – nevis tādēļ, ka tas radītu priekšrocības kādam atsevišķam cilvēkam vai cilvēku grupai, bet gan tādēļ, ka kapitāls īpašuma formā var vislabāk kalpot sabiedrībai, ja tas tiek mērķtiecīgi sociāli sakārtots.

Tāpat, kā cilvēks ir saistīts ar savu locekļu veiklību, viņš ir noteiktā mērā saistīts arī ar to, ko viņš producē kopā ar citiem cilvēkiem. Aizkavējot brīvas rīkošanās iespēju ar ražošanas līdzekļiem, notiek kaut kas līdzīgs tam, kas notiek ar ķermeni, kad tā locekļi ir paralizēti.

Privātais īpašums nav nekas cits, kā starpnieks, kas ļauj cilvēkam brīvi rīkoties. Sociālajā organismā īpašumam netiek piešķirta nekāda cita nozīme, kā tā, ka īpašniekam ir tiesības rīkoties ar to pēc savas brīvas iniciatīvas. Te var redzēt, ka sociālajā dzīvē ir savstarpēji saistītas divas lietas, kurām piemīt dažāda nozīme: **brīvas rīcības iespēja** ar sociālās produkcijas pamatkapitālu un **juridiskas attiecības**, kas veidojas starp īpašnieku un citiem cilvēkiem tādēļ, ka viņa tiesību dēļ brīvi rīkoties ar kapitālu šiem citiem cilvēkiem tiek liegta iespēja brīvi rīkoties ar šo pamatkapitālu.

Nevis **sākotnējā** brīvas rīcības iespēja noved pie sociālām kaitēm, bet gan vienīgi tas, ka tiesības uz šo rīkošanos **turpina pastāvēt** arī tad, kad pārstāj eksistēt apstākļi, kas mērķtiecīgi saista individuālās cilvēka spējas ar šo rīkošanās iespēju. Kurš skatās uz sociālo organismu kā uz topošo, augošo, tas nepārprātis šeit izteikto domu. Viņš jautās, kāda pastāv iespēja pārvaldīt to, kas, no vienas puses, kalpo dzīvei tā, lai, no otras puses, tai nekaitētu. Dzīvais nemaz nevar auglīgi tikt iekārtots citādi, kā tādējādi, ka tapšanas procesā radušais ved arī pie zaudējumiem. Un, ja cilvēks pats piedalās tapšanas procesā, kas viņam arī jādara kā sociālā organisma loceklim, tad uzdevums nevar pastāvēt nepieciešamo pasākumu aizkavēšanā, lai izvairītos no zaudējumiem, jo līdz ar to tiek aprakta sociālā organisma dzīves iespēja. Runa var būt vienīgi par to, lai savlaicīgi iejauktos, kad mērķtiecīgais draud kļūt par kaitīgu.

Jāpastāv iespējai, lai cilvēks ar savām individuālām spējām varētu brīvi rīkoties ar kapitālu, bet ir jāpastāv arī iespējai ar to saistītās īpašuma tiesības izmainīt tajā mirklī, kad tās pārvēršas par līdzekli neattaisnotai varas pielietošanai. Mūsu laikā pastāv viens iestādījums, kas atbilst šeit iezīmētajai sociālajai prasībai, daļēji īstenotai attiecībā uz tā saukto garīgo īpašumu. Pēc noteikta laika pēc tā radītāja nāves tas pāriet sabiedrības rīcībā. Tam pamatā ir cilvēku kopdzīves būtībai atbilstošs priekšstatu veids. Lai cik cieši kādas garīgas vērtības radīšana ir saistīta ar atsevišķa cilvēka individuālām dotībām, šīs vērtības ir vienlaicīgi sociālās kopdzīves rezultāts un pareizajā mirklī tās ir jānodod sabiedrībai. Tāpat tam ir jābūt arī attiecībā uz citu īpašumu. Tas, ka atsevišķais cilvēks ar šī īpašuma palīdzību ražo kalpojot sabiedrībai, ir iespējams tikai šai sabiedrībai darbojoties līdzī. Tātad, tiesības uz rīkošanos ar īpašumu nevar tikt pārvaldītas atdalīti no šīs sabiedrības interesēm. Nevis jāmeklē līdzekļi kā atcelt īpašuma tiesības uz pamatkapitālu, bet gan tādi, kas ļautu pārvaldīt īpašumu tā, lai tas kalpotu sabiedrībai.

Šādu līdzekli var atrast trīsdalīgajā sociālajā organismā. Pateicoties tiesiskai valstij, šajā organismā apvienotie cilvēki darbojas kā viens veselums. savukārt individuālo spēju nodarbināšana ir šī organisma garīgas organizācijas kompetencē.

Kā pasaules uzskatam, kas saprot realitāti, nevis pilnībā ļauj subjektīviem viedokļiem, teorijām, vēlmēm utt., viss sociālajā organismā norāda uz tā trīsdalīguma nepieciešamību, tā arī un it īpaši to dara jautājums par individuālo cilvēka spēju attieksmi pret saimnieciskās dzīves pamatkapitālu un pret īpašuma tiesībām uz šo kapitālu. Tiesiskai valstij nebūs jāaizliedz privātpašums un kapitālu un tā pārvaldi tik ilgi, kamēr individuālās spējas paliek saistītas ar pamatkapitālu tā, ka tā pārvaldīšana notiek kalpošanas ziņā sociālajam organismam, un tā paliks tiesību valsts iepretī privātam īpašumam; tā nekad nepārņems to savā īpašumā, bet gan panāks, lai tas pareizajā brīdī pārietu kādas personas vai personu grupas rīcībā, kuras atkal var attīstīt individuālās spējās pamatotu attieksmi pret šo īpašumu. Tādējādi sociālajam organismam var tikt kalpots no diviem pavisam atšķirīgiem izejas punktiem. No demokrātiskas valsts puses, kurai ir darīšana ar to, kas vienādi skar **visus cilvēkus**, tiks gādāts par to, lai tiesības uz īpašumu ar laiku nekļūtu par netaisnību. Tādēļ, ka šī valsts pati nepārvalda īpašumu, bet rūpējas par tā nodošanu individuālo cilvēku rīcībā, viņi varēs atraisīt savus radošos spēkus darbojoties sociālā organisma veseluma labā. Kamēr tas izskatās atbilstoši mērķim, pateicoties šādai organizācijai, tiesības uz īpašumu vai rīkošanos ar to varēs palikt personīgā sfērā. Viscaur var iedomāties, ka juridiskās dzīves pārstāvji dažādos laikos izdos pavisam dažādus likumus par īpašuma nodošanu no vienas personas vai personu grupas citai. Šodien, kad plašās aprindās ir izveidojusies liela neuzticība iepretī jebkādam privātam īpašumam, tiek domāts par radikālu privāta īpašuma nodošanu sabiedrības rokās. Ja cilvēki tiktu šajā ceļā pietiekami tālu, viņi redzētu, ka tādējādi tiks apgrūtināta sociālā organisma dzīve. Pieredzes izmācīti viņi vēlāk izvēlētos citu ceļu. Tomēr būtu labāk jau tagad ķerties pie pasākumiem, kas šeit ieskicēto domu ziņā nodrošinātu sociālajam organismam veselību. Kamēr kāda persona viena pati vai saistībā ar personu grupu turpina producējošu darbību uz pamatkapitāla bāzes, tai piederēs rīcības tiesības ar to kapitāla masu, kas rodas no sākotnējā kapitāla kā uzņēmuma peļņa, ja pēdējā tiek izmantota ražošanas uzņēmuma paplašināšanai. Kopš brīža, kad viena tāda personība pārtrauc pārvaldīt ražošanu, kapitāla masai jātiek nodotai citai personai vai personu grupai līdzīgas vai citas sociālajam organismam kalpojošas produkcijas ražošanai. Arī tam kapitālam, kas tiek iegūts ražošanas procesā un netiek izmantots tā paplašināšanai, no paša rašanās sākuma jāiet līdzīgs ceļš. Kā uzņēmuma vadītāja personīgais īpašums jāatzīst tikai tas, ko viņš saņem uz to pretenziju pamata, ko, uzsākot produkcijas ražošanu, uzskatīja sevi par spējīgu attaisnot ar savām individuālām spējām un kas izrādījās attaisnotas ar to, ka baudot citu cilvēku uzticību, viņš šo kapitālu ir saņēmis. Ja šīs personas darbība ir novedusi pie kapitāla pieauguma, tad no šīs pieaugušās summas viņas personīgajā īpašumā pāries tik daudz, ka tas procentuāli atbildīs pamatkapitāla pieaugumam.

Kapitāls, ar kuru ražošanas process tika uzsākts, pēc sākotnējo īpašnieku gribas pāries pie jauna pārvaldnieka ar visiem uzņemtajiem pienākumiem un saistībām, vai aizies pie viņiem atpakaļ, ja pirmais pārvaldnieks vairs nevar, vai negrib nodarboties ar uzņēmumu.

Šādā iekārtā mums ir darīšana ar tiesību pārņemšanu un nodošanu. Noteikt likumus, pēc kuriem tam jānotiek, ir tiesiskās valsts pienākums. Tai būs arī jāseko likuma izpildei un jāvada tās pārvalde. Var iedomāties, ka detaļās noteikumi, kas regulē šādu nodošanu vadoties pēc tiesiskas apziņas, var ļoti dažādā veidā tikt uzskatīti par pareiziem. Tāds priekšstatu veids, kuram, kā šeit attēlotajam, **jāatbilst īstenībai**, nekad negribēs neko vairāk kā tikai parādīt **virzienu**, kurā regulēšana var notikt. Ja ar sapratni seko šim virzienam, tad katrā atsevišķā gadījumā vienmēr varēs atrast mērķim atbilstošu risinājumu. Un tomēr, vadoties pēc īpašiem apstākļiem, praktiskai dzīvei pareizais vienmēr būs jāatrod samērā ar lietas garu. Jo reālistiskāka ir domāšana, jo mazāk tā gribēs noteikt likumu un noteikumus pēc iepriekš izdomātajām prasībām. No otras puses, tieši un tikai no atbilstoša domāšanas veida gara šis vai tas obligāti radīsies. Šie rezultāti ir tādi, ka tiesiskā valsts, pārvaldot tiesību nodošanu, pati sev nekad nedrīkstēs piešķirt tiesības rīkoties ar kapitālu. Tai būs jā rūpējas tikai par to, lai nodošana notiktu tādai personai vai personu grupai, kas savu individuālo spēju dēļ ļauj atzīt šo procesu par attaisnotu. Izejot no šī priekšnosacījuma, vispirms pavisam vispārēji derēs noteikums, ka tas, kurš attēloto iemeslu dēļ taisās veikt kapitāla nodošanu, var pēc savas brīvas izvēles izšķirties par savu sekotāju kapitāla izmantošanas lietā. Viņš varēs izvēlēties kādu personu, personu grupu vai arī nodot rīcības tiesības kādai garīgās organizācijas korporācijai. Tas, kurš pārvaldot kapitālu ir kalpojis sociālajam organismam atbilstoši tā mērķiem, arī par turpmāko šī kapitāla izmantošanu uz individuālo spēju pamata spriedīs ar sociālu sapratni. Un sociālajam organismam būs labāk, ja tiks uzticēts šim spriedumam, nekā, ja no tā atteiksies un regulēšanu veiks personas, kuras nav tieši saistītas ar lietu.

Šāda veida regulēšana ir nepieciešama sākot no noteiktas summas, kas tiek vienas personas vai personu grupas nopelnīta izmantojot ražošanas līdzekļus, pie kuriem pieder arī zeme, un kas kļūst par personīgo īpašumu ne uz sākotnējo pretenziju pamata, kas izriet no individuālajām spējām.

Pēdējā veidā nopelnītais un visi iekrājumi, kas ceļas no paša darba rezultātiem, paliek līdz pelnītāja nāvei vai līdz kādam vēlākam brīdim šī pelnītāja vai viņa pēcteču īpašums. Līdz šim brīdim tam, kuram šādi uzkrājumi tikuši doti ražošanas līdzekļu radīšanai, būs jāmaksā noteikts %, kas balstoties tiesiskajā apziņā, jānosaka tiesiskai valstij. Pie tādas sociālās iekārtas, kas balstās uz šeit aprakstītajiem principiem, var pilnībā atdalīt ienākumus, kas rodas darba rezultātā ar ražošanas līdzekļiem, no īpašuma masām, kas ir nopelnītas ar personīgo (fizisko vai garīgo) darbu. Šī sadalīšana atbilst tiesiskai apziņai un sociālās kopas interesēm. Tas, ko kāds ietaupa un kā uzkrājumu nodod ražošanas uzņēmuma rīcībā, kalpo kopīgām interesēm, jo tas padara iespējamu ražošanu izmantojot individuālās cilvēka spējas. Tas, kas rodas kā kapitāla pieaugums, pateicoties ražošanas līdzekļiem – pēc likumīgu procentu atskaitīšanas –, rodas pateicoties visa sociālā organisma darbībai. Tādēļ tam ir jāatgriežas atpakaļ sociālajā organismā, kā tas tika attēlots. Tiesiskai valstij būs tikai jānoteic, **ka** atbilstošas kapitāla masas nodošanai ir jānotiek norādītajā veidā; bet tās pienākums nebūs lemt par to, kādu – materiālu vai garīgu – produkciju ražojošā uzņēmuma rīcībā jānodod šis vai arī iekrātais kapitāls. Citādi tas novestu pie valsts tirānijas pār garīgo un materiālo produktu ražošanu. Tā tiek vadīta sociālajam organismam vislabvēlīgākajā veidā ar individuālām cilvēka spējām. Tikai tam, kas negrib pats lemt, kam nodot paša radīto kapitālu, būs brīv uzdot kādai garīgās organizācijas korporācijai atrast to, kam nodot rīcības tiesības. Arī iekrājumi pēc to nopelnījušā cilvēka nāves vai kādā vēlākajā brīdī kopā ar peļņu no procentiem pāriet kādai garīgi vai materiāli producējošai personai vai personu grupai – bet **tikai** tādai, nevis kādai neproduktīvai personai, kurai tie kļūtu par renti –, kas pelnītājam jāizvēlas testamentāri. Arī te, ja persona vai personu grupa nevar tikt izvēlēta tieši, ir iespējams nodot rīcības tiesības kādai garīgā organisma korporācijai. Tikai tad, ja kāds no savas puses neatstās nekādu rīkojumu, viņa vietā nāks tiesiskā valsts un tiks garīgi organizācijai izdot rīkojumu.

Šādi neregulētajā sociālajā iekārtā vienlaicīgi tiek ievērota gan atsevišķa cilvēka brīva iniciatīva, gan sabiedrības intereses; pēdējās intereses pat tiek pilnībā gandarītas ar to, ka brīva atsevišķu cilvēku iniciatīva kalpo šai sabiedrībai. Kas ir uzticējies savu darbu cita cilvēka vadībai, pie šādas kārtības varēs zināt, ka kopīgi ar vadītāju sastrādātais nesis vislabākos augļus sociālajam organismam, tātad, arī pašam strādniekam. Šeit piedāvātā sociālā iekārta radīs veselīgām cilvēku sajūtām atbilstošas attiecības starp tiesiskās apziņas ziņa neregulētām rīcības tiesībām ar ražošanas līdzekļos iemiesoto kapitālu un cilvēku

darbaspēku no vienas puses un abu radītās produkcijas cenām no otras puses. Varbūt līdzšinējos izklāstījumos var saskatīt kādas nepilnības. Tas var būt. Domāšanas veidam, kas rēķinās ar realitāti, nav svarīgi izvīzīt pilnīgas „programmas” visiem gadījumiem, bet gan iezīmēt virzienu, kurā praktiski jāstrādā. Ar šeit sniegtajiem īpašajiem norādījumiem mēs gribam kā ar piemēru precīzāk paskaidrot ieradīto virzienu. Šo piemēru var uzlabot. Ja vien tas norāda dotajā virzienā, tad varēs tikt sasniegts arī auglīgs mērķis.

Pateicoties šādai iekārtai varēs saskaņot attaisnotus atsevišķu cilvēku vai ģimeņu impulsus ar sabiedrības prasībām. Noteikti varēs norādīt uz to, ka kārdinājums vēl dzīves laikā nodot savu īpašumu vienam vai vairākiem pēctečiem ir ļoti liels un, ka šos pēctečus var iedomāties kā šķietami produktīvus, bet kuri salīdzinājumā ar citiem tomēr nav tik centīgi un labāk būtu aizvietojami ar šiem citiem. Taču iepriekš iezīmētajā iekārtā šis kārdinājums varēs būt iespējami mazs. Jo tiesiskai valstij tikai jāizvirza prasība, lai jebkuros apstākļos īpašums, ko viens ģimenes loceklis ir atstājis citam, pēc noteikta laika, kas seko pirmā nāvei, iztecēšanas pienākas kādai garīgās organizācijas korporācijai, vai arī šis kārtības apiešanu var nepieļaut ar kādu citu likumu. Tiesiskai valstij būs jāparūpējas tikai par to, lai šī nodošana notiktu; kam ir jāpārņem mantojums, tas jānorāda kādai no garīgās organizācijas iestādēm. Izpildot šos priekšnosacījumus, tiks attīstīta sapratne par to, ka pēcteči ar audzināšanu un izglītību tiks padarīti derīgi sociālajam organismam un nevis nododot kapitālu neproduktīvām personām tiks sagādāts sociālais kaitējums. Cilvēks, kurā dzīvo patiesa sociāla izpratne, nav ieinteresēts, lai viņa saikne ar pamatkapitālu turpinātu darboties pie personām vai personu grupām, kuru individuālās spējas šādu saistību neattaisno.

Nevienam, kuram ir sapratne par to, kas patiešām ir praktiski īstenojams, neienāks prātā noturēt šeit izklāstīto par utopija, jo šeit ir norādīts tieši uz tādiem iestādījumiem, kas var rasties jebkurā dzīves vietā tieši no pastāvošajiem apstākļiem. Tikai būs jāizšķiras tiesiskās valsts ietvaros pamazām atteikties no garīgās dzīves pārvaldīšanas, kā arī no saimniekošanas un nepretoties tam, kam patiesam jānotiek, proti, patstāvīgām izglītības un saimniecības iestādēm, kas ar laiku sāks rasties. Nav nepieciešamības no šodienas uz rītdienu likvidēt visas valsts skolas un saimnieciskas iestādes, bet varbūt pēc maziem iesākumiem varēs saskatīt iespēju pakāpeniski samazināt valsts ietekmi uz izglītību un saimniecību. Bet pirmām kārtām būs nepieciešams, lai personības, kuras var caurausties ar pārliecību par šeit izklāstīto vai līdzīgo ideju pareizību, parūpētos par to izplatīšanu. Ja šādas idejas radīs izpratni, tad tādējādi cilvēkos tiks modināta **uzticēšanās** iespējai pārveidot pašreizējo stāvokli dziedinot to no tam piemītošām kaitēm. **Šī** uzticēšanās ir vienīgais, no kā var izrietēt patiesi veselīga attīstība. Kas grib gūt šādu uzticēšanos, tam ir jāprot saskatīt, kā jaunas iestādes var praktiski pieslēgties pastāvošajām. Šķiet, ka šeit izklāstīto ideju būtiskais elements ir tas, ka tās negrib radīt labāku nākotni vēl tālākas pastāvošā graušanas ceļā, nekā tas jau ir noticis. Šādu ideju īstenošana būvē tālāk un būvējot tālāk izsauc neveselīgā noārdīšanu. Apgaismība, kas netiecas izraisīt uzticēšanos šajā virzienā, nesasnies to, kas noteikti jāsasniedz, proti, tālāku sabiedrības attīstību, kurā līdz šim cilvēku izstrādātās vērtības un apgūtās spējas netiek nievērotas palaistas vējā, bet gan saglabātas. Arī pavisam radikāli domājošais var rast uzticēšanos šādai sociālai jaunveidošanai saglabājot tradicionālās vērtības, ja viņš redz sevi konfrontējam ar idejām, kas var izraisīt patiesi veselīgu attīstību. Arī viņam būs jāsaprot, ka, lai kura cilvēku klase tiktu pie varas, tā nenovērsīs pastāvošo ļaunumu, ja tās impulsi netiks ideju nesti, kas padara sociālo organismu veselu un dzīvot spējīgu. Izsamist, jo nevar noticēt, ka mūsdienu juku laikos pietiekami liels cilvēku skaits varēs saprast šādas idejas, ja to izplatīšanai tiks izlietots pietiekami enerģijas, nozīmētu apšaubīt cilvēka dabisko uztveres spēju iepretī veselīgiem un mērķiem atbilstošiem impulsiem. Nevis šis jautājums būtu jāuzdod, bet gan cits: kas jādara, lai iespējami enerģiski apskaidrotu cilvēkus par uzticēšanos modinošajām idejām.

Efektīvai šeit izklāstīto ideju izplatīšanai pirmām kārtām nostāsies pretī tas fakts, ka mūsu laikmetam raksturīgie domāšanas ieradumi divu iemeslu dēļ nevarēs tikt ar tām galā. Vai nu kaut kādā formā tiks iebilsts, ka nevarot iedomāties, ka būtu iespējams pārplēst viengabalaino sociālo dzīvi, jo taču realitātē trīs iezīmētie šīs dzīves atzari ir visur saistīti kopā; vai arī uzskatīs, ka arī viengabalainajā valstī var sasniegt nepieciešamo katru no trīs locekļiem patstāvīgu nozīmi un, ka būtībā šeit izklāstītais ir ideju savīknējums, kas neskar realitāti. Pirmais iebildums ir **nereālistiskās** domāšanas radīts. Cilvēki tic, ka kādā kopienā var radīt vienotu dzīvi tikai tad, ja vienotība tiek ienesta šajā kopienā ar kādu rīkojumu. Taču reālā dzīve pieprasa tieši pretējo, proti, viengabalainībai jārodas kā **rezultātam**. No dažādiem virzieniem kopā satecējušām aktivitātēm **galu galā** jāpaveic vienotība. Pēdējo laiku attīstība noritēja pret šo īstenībai atbilstošu ideju. Tādēļ tas, kas dzīvoja cilvēkos, sacēlās pret „kārtību”, kas tika ienesta dzīvē no ārpus, un noveda pie pašreizējās sociālās situācijas. Otrs aizspriedums izriet no nespējas saskatīt radikālu atšķirību trīs sociālā organisma locekļu darbībā. Cilvēki neredz, ka viņiem ir **īpašas** attiecības ar katru no

šiem trim locekļiem, kas tām piemītošā veidā var tikt attīstītas tikai tad, ja reālajā dzīvē ir pats par sevi pastāvošais pamats, uz kura, atšķirti no abiem citiem, šīs attiecības var izveidoties, lai darbotos ar tiem kopā. Kāds pagātnes pasaules uzskats, proti, fiziokrātiskais uzskatīja, ka, vai nu valdība izstrādā pasākumus saimnieciskās dzīves regulēšanai, kas ir pretrunā ar šīs dzīves brīvu pašatrisīšanos; tad šādi pasākumi ir kaitīgi. Vai arī **likumi** darbojas tajā pat virzienā, kurā saimnieciskā dzīve norisinās pati par sevi, ja tā tiek atstāta savā ziņā; tad tie ir lieki. Kā oficiāls viedoklis šis uzskats ir pārvarēts, taču kā domāšanas ieradums tas arvien vēl spokojas visur cilvēku galvās ar postošām sekām. Cilvēki domā, ka, ja kāda dzīves joma seko saviem likumiem, tad no šīs jomas vajadzētu rasties **visam**, kas dzīvē ir nepieciešams. Ja, piemēram, saimnieciskā dzīve tiek noregulēta tādā veidā, ka cilvēki izjūt šo kārtību kā apmierinošu, tad arī pareizai tiesiskai un gara dzīvei būtu jāizriet no sakārtotā saimnieciskā pamata. Taču tas nav iespējams. Tikai īstenībai sveša domāšana var ticēt, ka tas ir iespējams. Saimnieciskās dzīves aprītē nav **nekā**, kas pats par sevi saturētu ierosmi sakārtot to, kas izriet no tiesiskās apziņas iepretī viena cilvēka attiecībām ar otru, un, ja šīs attiecības grib regulēt uz saimnieciskās dzīves pamata, tad cilvēks ar savu darbu un tiesībām uz darba līdzekļiem tiek iejūgts saimnieciskajā dzīvē. Viņš kļūst par skrūvīti saimnieciskajā dzīvē, kas darbojas kā mehānisms. Saimnieciskai dzīvei piemīt tendence pastāvīgi kustēties kādā virzienā, tādēļ tajā ir jāiejaucas no citas puses. Nevis tad, ja juridiskie pasākumi darbojas saimnieciskās dzīves radītajā virzienā, tie ir labi, vai, kad tie darbojas pretējā virzienā, tie ir kaitīgi, bet gan, ja virziens, kurā attīstās saimnieciskā dzīve, pastāvīgi tiek ietekmēts ar tiesībām, kas attiecas uz cilvēku tikai kā uz cilvēku, tikai tad viņš varēs vest saimnieciskajā dzīvē cilvēka cienīgu eksistenci. Un tikai tad, ja individuālās spējas pilnīgi atšķirti no saimnieciskās dzīves attīstīsies uz sava īpaša pamata un piegādās saimnieciskajai dzīvei arvien jaunus spēkus, kas **nevar** rasties no tās pašas, tad arī saimnieciskā darbība varēs attīstīties cilvēkam labvēlīgā veidā.

Īpatnēji, ka tīri ārējas dzīves jomā cilvēki viegli saskata darba dalīšanas priekšrocības. Neviens nedomā, ka drēbniekam būtu jātur sava govys, kas apgādātu viņu ar pienu. Bet attiecībā uz plašāku cilvēka dzīves iedalījumu viņi domā, ka vienīgi svētīga ir viengabalainā iekārta.

Tas, ka tieši pret reālai dzīvei atbilstošo sociālo ideju virzienu no visām pusēm sacelšas iebildumi, ir pašsaprotami, jo reālā dzīve rada pretrunas. Tam, kurš domā saskaņā ar šo dzīvi, jāgrib īstenot iestādījumus, kuriem piemītošas pretrunas tiktu izlīdzinātas ar citiem iestādījumiem. Viņš **nedrīkst** domāt, ka iestādījums, kas pēc viņa domām izskatās „ideāli labs”, ticis realizēts, arī izveidosies bez jebkādam pretrunām. Tā ir viscaur attaisnota mūsdienu sociālistu prasība, ka Jauno laiku uzņēmumi, kuros tiek ražots atsevišķu cilvēku peļņas dēļ, jāaizvieto ar tādējiem, kuros tiktu ražots visu patērētāju labā. Vienīgi tieši tas, kurš atzīst šo prasību, nevarēs nonākt pie šo jaunāko sociālistu secinājuma, ka ražošanas līdzekļi esot jāatsavina privātpašniekiem un jānodod sabiedrības rīcībā. Viņam drīzāk būs jāatzīst par pareizu pavisam cits secinājums, proti: kas tiek ražots privāti, uz individuālās krietnības pamata, pareizā ceļā ir jānogādā sabiedrībai. Jaunāko laiku saimnieciskais impulss rosināja uzņēmējus, panākt lielākus ieņēmumus ražojot lielāku produkcijas daudzumu; nākotnē būs jātiecas pēc tā, lai ar asociāciju starpniecību, izejot no pieprasījuma, atrastu vislabāko ražošanas veidu un produkcijas piegādes iespējas no ražotāja pie patērētāja. Juridiskas iestādes rūpēsies par to, lai ražošanas uzņēmums paliktu saistīts ar vienu personu vai personu grupu tikai tik ilgi, kamēr šī saikne attaisnojas ar šo personu individuālām spējām. Kopīpašuma vietā uz ražošanas līdzekļiem sociālajā organismā notiks šo līdzekļu rotācija (aprite), kas novedīs tos arvien pie tām personām, kuru individuālās spējas ļauj vislabākajā veidā lietderīgi tos izmantot sabiedrības labā. Šādā veidā uz noteiktu laiku tiks radīta tāda saikne starp personību un ražošanas līdzekļiem, kāda līdz šim tika īstenota privātā īpašuma ceļā, jo šī uzņēmuma vadītājam un viņa palīgiem būs jāpateicas ražošanas līdzekļiem par to, ka viņu spējas ļāva viņiem tikt pie savām pretenzijām atbilstoša ienākuma. Viņi centīsies ražot iespējami kvalitatīvu produkciju, jo tās pieaugums nesīs viņiem, lai arī ne pilnu peļņu, tad tomēr daļu no tās. Iepriekšējo izklāstījumu ziņā peļņa taču nonāk pie sabiedrības tikai tai mērā, kas paliek pēc procentu likmes atskaitīšanas, kas nāk par labu ražotājam produkcijas kāpinājuma rezultātā. Un būtībā šo izklāstījumu garā ir pamatots tas, ka, produkcijai samazinoties, ražotāja ienākumam jāsamazinās tādā pat mērā, kā tas pieaug produkcijai pieaugot. Bet šādi ienākums vienmēr plūdis no ražotāja garīgā veikuma un nevis no tādas peļņas, kas balstās attiecībās, kuru pamats ir nevis uzņēmēja garīgajā darbā, bet sabiedrības dzīvē kopā darbojošajos spēkos.

Varēs redzēt, ka ar šādu sociālo ideju īstenošanu, kādas šeit tiek attēlotas, pašlaik pastāvošie iestādījumi iegūs pavisam citu nozīmi. Īpašums pārstās būt tas, kas tas ir bijis līdz šim un nebūs jāatgriežas atpakaļ pie pārvarētas sabiedriska īpašuma formas, bet gan varēs pāriet pie kaut kā pilnīgi jauna. Īpašuma objekti tiks iekļauti sociālās dzīves plūsmā. Atsevišķais cilvēks nedrīkstēs pārvaldīt to par skādi sabiedrībai, bet arī sabiedrība nevarēs pārvaldīt to birokrātiski par skādi atsevišķajam cilvēkam. Atbilstošais atsevišķais atradīs tam pieeju, lai ar to kalpotu sabiedrībai.

Īstenojot šādus impulsus, var attīstīties izpratne iepretī sabiedriskām interesēm. Tie nostādīs ražošanu uz veselīga pamata un pasargās sociālo organismu no krīzēm. Arī pārvaldes aparāts, kuram ir darīšana tikai ar saimnieciskās dzīves apriti, varēs novest pie izlīdzināšanas, kas it kā ar nepieciešamību izriet no šīs aprites. Ja, piemēram, kāds uzņēmums nav spējīgs izmaksāt saviem kreditoriem procentus par viņu iekrājumiem, tad, ja tas tiks atzīts par nepieciešamu, trūkstošo daļu varēs sagādāt no citiem saimnieciskiem uzņēmumiem pēc brīvas vienošanās starp pēdējo dalībpersonām. Sevī noslēgtai saimnieciskai sistēmai, kas no ārpusē saņem juridisku pamatu un pastāvīgu individuālo cilvēcisko spēju pieplūdumu, pašai sevi būs darīšana tikai ar saimniecību. Tādēļ šī sistēma varēs rosināt tādu vērtību sadali, kas katram sagādās to, kas viņam var piederēt sabiedrības labklājībai atbilstošā veidā. Ja vienam būs šķietami lielāks ienākums nekā citam, tad tas tā būs tikai tādēļ, ka šis „vairāk” nāk par labu sabiedrībai viņa individuālo spēju dēļ.

Sociālais organisms, kas veidojas šeit izklāstīto priekšstatu gaismā, pēc vienošanās ar juridiskas un saimnieciskas dzīves vadītājiem varēs noteikt nodevas, kas ir nepieciešamas tiesiskās dzīves uzturēšanai. Arī viss, kas ir nepieciešams garīgās organizācijas uzturēšanai, nāks no atsevišķām personām, kuras piedalās sociālā organisma dzīvē, kā atlīdzība uz brīvas sapratnes pamata. Veselīgu šīs garīgās organizācijas pamatu veidos garīgi strādāt spējīgu atsevišķu personu individuālā iniciatīva, kas izpaudīsies brīvas konkurences formā.

Bet tikai tādā sociālā organismā tiesību pārvalde (likumdošanas institūts) atradīs nepieciešamo izpratni par taisnīgu labumu sadali. Saimnieciskais organisms, kas izmanto cilvēku darbu vadoties nevis pēc atsevišķu ražošanas nozaru interesēm, bet, kuram ir jāsaimnieko ar to, ko pieļauj likums, noteiks labumu vērtību pēc cilvēku darba rezultātiem. Tas neliks cilvēkiem veikt to, ko nosaka labumu vērtība, kas ir radusies neatkarīgi no cilvēku labklājības un cilvēka cieņas. Šāds organisms redzēs tiesības, kas izriet no gluži cilvēciskām attiecībām. Bērniem būs tiesības uz izglītību; ģimenes tēvs, kas viens pats audzina bērnus, kā strādnieks varēs saņemt lielāku ienākumu. Šis „vairāk” viņam nāks no iestādēm, kas tiks nodibinātas pēc vienošanās starp visām trim organizācijām. Šādas iestādes var atbilst tiesībām uz audzināšanu ar to, ka saimnieciskās organizācijas pārvalde izrēķinās iespējami lielu audzināšanas ienākumu – atbilstoši vispārējai saimnieciskai situācijai, un tiesiskā valsts pēc garīgās organizācijas atzinuma (slēdziena) noteiks atsevišķa cilvēka tiesības. Un atkal īstenībai atbilstošajā domāšanā ir pamatots, ka ar šādu norādi kā ar piemēru tiek iezīmēts virziens, kurā ir jāveido iestādes. Būtu viscaur iespējams, ka atsevišķos gadījumos tiks uzskatītas par pareizām pavisam citādas iestādes. Bet šis „pareizais” ļaus sevi atrast tikai trīs patstāvīgiem sociālā organisma locekļiem mērķtiecīgi sadarbojoties. Šo izklāstījumu pamatā esošais domāšanas veids – pretstatā daudzam, kas šodien tiek uzskatīts par praktisku, bet tāds nav – gribētu atrast patiešām praktisko, proti, šādu sociālā organisma iedalījumu, kas ļauj cilvēkiem dzīvojot šādā organismā darboties atbilstoši sociāliem mērķiem.

Kā bērniem ir tiesības uz audzināšanu, tā veciem cilvēkiem, invalīdiem, atraidnēm un slimajiem ir tiesības uz iztiku. Tam nepieciešamam kapitālam jāpieplūst sociālā organisma aprītē līdzīgi tam, kā minētajām kapitāla iemaksām to audzināšanai, kuri vēl nav strādāt spējīgi. Šeit ir būtiski tas, ka summa, ko saņem pats nepelnošais kā ienākumu, netiktu noteikta pēc saimnieciskās dzīves motīviem, bet gan otrādi – saimnieciskā dzīve būs atkarīga no tā, ko šai ziņā pateiks tiesiskā apziņa. Saimnieciskajā organismā strādājošiem no tā, ko viņi paveic ar savu darbu, pienāksies jo mazāk, jo vairāk jāatskaita nepelnošajiem. Bet, ja šeit raksturotie sociālie impulsi tiks īstenoti, tad šo „mazāk” nesis vienmērīgi visi sociālā organisma locekļi. No saimnieciskās dzīves atdalītā tiesiskā valsts patiešām padarīs audzināšanu un darba nespējīgo uzturēšanu par vispārēju cilvēces lietu, kā tas arī ir, jo tiesiskās organizācijas jomā darbojas tas, kur runāt līdzī var **visi pilngadību sasniegušie cilvēki.**

Sociālais organisms, kas atbilst raksturotajai domāšanai, to „vairāk”, ko paveic viens cilvēks uz savu individuālo spēju pamata, nodos sabiedrībai tāpat, kā tas atvilks sabiedrībai attaisnoto iztiku mazāk spējīgo mazāka veikuma izlīdzināšanai. „Virsvērtība” tiks radīta nevis neattaisnotai viena cilvēka baudkāres apmierināšanai, bet gan, lai kāpinātu to, kas var sagādāt sociālajam organismam dvēseliskas vai materiālas vērtības, kā arī tā aprūpei, kas rodas no šī organisma klēpja, bet nespēj tam tieši kalpot.

Kurš sliecas pie uzskata, ka trīs sociālā organisma locekļu neatkarībai piemīt tikai idejiska vērtība un ka tā radīsies „pati par sevi” arī vienoti veidotajā valsts organismā vai valsts jomu aptverošajā, uz sabiedrisko īpašumu uz ražošanas līdzekļiem balstītajā saimnieciskajā kooperatīvā, tam būtu jāpievērš uzmanība īpaša veida sociāliem iestādījumiem, kuriem jārodas, ja vien tiks īstenots trīsdaļīgums. Tad, piemēram, valsts pārvaldei nebūs jāatzīst nauda par likumīgu maksāšanas līdzekli, bet gan šī atzišana balstīsies uz pasākumiem, kas izrietēs no saimnieciskās organizācijas pārvaldes aparāta. Nauda veselajā sociālajā organismā nevar būt nekas cits kā preču ekvivalents, ko ražo citi un ko viens var dabūt no visas saimnieciskās dzīves jomas tādēļ, ka pats ir nodevis šajā jomā paša radīto preci. Pateicoties naudai, saimnieciskā sfēra kļūst par vienotu saimniecību. Katrs ražo katram apkārt-ceļā caur visu saimniecisko dzīvi. Pašas saimnieciskās dzīves ietvaros cilvēkiem ir darišana tikai ar preci. Šai jomai arī tie veikumi, kas nāk no garīgās un valsts organizācijas, iegūst preces raksturu. Skolotājam viņa individuālās spējas tiks apmaksātas tikpat maz, kā strādniekam viņa darbaspēks. Abos gadījumos var tikt apmaksāts tikai tas, kas, izejot no viņiem, vai kļūst par preci saimnieciskajā aprītē. Kā jādarbības brīvai iniciatīvai, kā jādarbības tiesībām, lai prece varētu rasties, tas atrodas **ārpus** saimnieciskā apgrozījuma (aprites), kā dabas spēku ietekme uz graudaugu ražu kādā ražīgajā un kādā neražīgajā gadā. Saimnieciskajai organizācijai garīgā organizācija attiecībā uz savām pretenzijām uz saimniecisku ienākumu, un **arī valsts** ir atsevišķi preču ražotāji. Tikai tas, ko abi ražo, pašu jomu ietvaros nav prece; tas kļūst par preci tikai tad, kad tiek uzņemts saimnieciskajā aprītē. Viņi nesaimnieko savās sfērās; ar to, ko viņi ir paveikuši, saimnieko saimnieciskā organisma pārvalde.

Gluži saimnieciska kādas preces (vai citādi paveiktā) vērtība, par cik tā izpaužas naudā, kas ir tā pretvērtība (ekvivalents), būs atkarīga no atbilstības mērķim, ar kuru saimnieciskajā organismā izveidojas saimniecības pārvalde. No šīs pārvaldes pasākumiem būs atkarīgs, cik tāl uz garīgā un tiesiskā pamata, kas tiek citu sociālā organisma locekļu radīts, var attīstīties auglīga saimniecība. Tad kādas preces vērtība naudas izpausmē nozīmēs to, ka šī prece tiek radīta saimnieciskā organisma iestādījumos pieprasījumam atbilstošā daudzumā. Ja šajā darbā izklāstītie priekšnosacījumi tiktu izpildīti, tad saimnieciskā organisma izšķirošais impulss nebūtu tas, ka kāds grib sakrāt bagātību vienkārši ražojot daudz produkcijas, bet gan preču ražošana tiks piemērota cilvēku vajadzībām, par ko rūpēsies daudzveidīgi savā starpā saistītie kooperatīvi. Tādējādi sociālajā organismā tiks panāktas šīm vajadzībām atbilstošas attiecības starp naudas vērtību un ražošanas uzņēmumiem.

Veselīgajā sociālajā organismā nauda patiešām būs tikai vērtības mēraukla, jo aiz katra naudas gabala vai naudas zīmes stāv kādas preces izgatavošanā ieguldītais darbs (Warenleistung), pateicoties kam naudas īpašnieks vienīgi var būt ticis pie naudas. No pašas reālās situācijas izrietēs nepieciešamība radīt iekārtas, kas atņems naudai tās vērtību iepretī īpašniekam, kad tā būs zaudējusi minēto nozīmi. Uz tādām iekārtām ir jau ticis norādīts. Naudas īpašums pēc zināma laika iztecēšanas pāriet atbilstošā formā sabiedrībai. Un, lai naudas īpašnieki nevarētu, apejot saimnieciskās organizācijas pasākumus, paturēt naudu, kas nestrādā ražošanas uzņēmumos, laiku pa laikam to var pārkausēt vai iespiest no jauna. Katrā ziņā rezultātā būs arī tā, ka par kapitālu saņemtie procenti ar gadiem arvien samazināsies. Nauda nolietosies tāpat, kā nolietojas preces. Un tomēr šāds valsts pasākums būs tainīgs. „Procentus par procentiem” nevarēs saņemt. Kurš būs kaut ko sakrājis, tas katrā ziņā būs kaut ko paveicis, kas ļaus viņam pretendēt uz vēlāko preču ekvivalentu, kā pašreizējs veikums pretendē uz apmaiņu pret pašreizējo preču ekvivalentu. Bet pretenzijas var iet tikai līdz noteiktai robežai, jo no pagātnes cēlušās pretenzijas var tikt apmierinātas tikai ar šodienas veikumu. Šādas pretenzijas nedrīkst kļūt par saimnieciskās vardarbības līdzekli. Īstenojot šādus priekšnosacījumus, **valūtas jautājums** tiks nostādīts uz veselīga pamata. Vienalga, kā **naudas forma** izveidojas no citām attiecībām, **valūta** būs saprātīgs visa saimnieciskā organisma pārvaldes radītais iestādījums. Valūtas jautājumu nekad nevarēs apmierinoši atrisināt valsts ar **likumiem**; mūsdienu valstis varēs to atrisināt tikai tad, ja tās no savas puses atteiksies no risinājuma un atstās nepieciešamo no sevis atdalītajam saimnieciskajam organismam.

Daudz tiek runāts par modernās darba sadales priekšrocībām: laika ietaupīšanu, augstāku preču kvalitāti, lielāku apgrozību utt., taču maz vērības tiek pievērsts tam, kā tas ietekmē atsevišķa cilvēka attieksmi pret sava darba **rezultātu**. Kas strādā sociālajā organismā pēc darba sadales principa, tas būtībā nekad nenopelna savu ienākumu viens pats; viņš to nopelna pateicoties **visu** citu sociālā organisma locekļu darbam. Drēbnieks, kas izgatavo svārkus paša lietošanai, neveido ar šiem svārkkiem tādas pašas attiecības, kā cilvēks, kas primitīvos apstākļos pats sagādāja visu nepieciešamo savas dzīves uzturēšanai. Viņš izgatavo sev svārkus, lai varētu izgatavot drēbes citiem; un svārku **vērtība** viņam ir **pilnībā** atkarīga no citu paveiktā. Īstenībā svārki šajā gadījumā ir ražošanas līdzeklis. Kāds var teikt, ka tā esot tikai prātuļošana, bet tikko viņš paskatīsies uz preču vērtības veidošanos saimnieciskajā aprītē, viņš vairs tā nedomās. Tad viņš redzēs, ka saimnieciskajā organismā, kas balstās uz darba sadali, cilvēks nemaz nevar strādāt priekš sevis. Ikviens var strādāt tikai priekš citiem un ļaut citiem strādāt priekš sevis. Cilvēks var strādāt pats priekš sevis tikpat maz, cik viņš var sevi apēst. Bet cilvēki viscaur var radīt iekārtu, kas ir pretrunā ar darba sadales būtību. Tas notiek tad, kad preču ražošanas mērķis ir sagādāt atsevišķam cilvēkam kā īpašumu to, ko viņš var saražot vienīgi pateicoties savai vietai sociālajā organismā. Darba sadale pieprasa no sociālā organisma, lai atsevišķais cilvēks dzīvotu tajā atbilstoši visa organisma situācijai; **saimnieciskā** ziņā tā izslēdz egoismu. Ja šis egoisms tomēr pastāv šķiru priekšrocību formā un tml., tad rodas sociāli neciešams stāvoklis, kas noved pie sociālā organisma satricinājumiem. Šādā situācijā mēs dzīvojam pašlaik. Daži varbūt neuzskata par svarīgu prasību sakārtot tiesiskas un citas attiecības tā, lai tās atbilstu no egoisma brīvajam darba sadales principam. Lai tāds tad izdara secinājumus no saviem priekšnosacījumiem. Tie tad būtu: cilvēks vispār neko nevar darīt; sociālā kustība nevar ne pie kā novest. Katrā ziņā šai kustībai nevar līdzēt, ja negrib ļaut runāt **īstenībai**. Domāšanas veids, kas ir šī darba pamatā, grib iekārtot to, kas cilvēkam jādara sociālajā organismā, pēc tā, kas seko no šī organisma dzīves noteikumiem.

Kurš var veidot savus jēdzienus tikai ierastajā virzienā, tas nobīsies sadzirdējies, ka darba vadītāja attiecībām ar strādnieku esot jāatbrīvo no saimnieciskā organisma, jo viņš domās, ka šāda atdalīšana neizbēgami izraisīs naudas vērtības pazemināšanu un novedīs atpakaļ pie primitīvām saimnieciskām attiecībām (Dr. Rathenau izsaka savā rakstā „Nach der Flut” („Pēc plūdiem”) šādu viedokli, kas no **viņa** redzespunkta izskatās attaisnots.), bet ar sociālā organisma trīsdalīgumu tiek strādāts tieši pret šo iespēju. Patstāvīgais saimnieciskais organisms savienībā ar tiesisko organismu pilnīgi atdala naudas attiecības no uz tiesībām balstītajām darba attiecībām. Tiesiskās attiecības nevarēs nepastarpināti ietekmēt naudas attiecības, jo pēdējās tiek izstrādātas saimnieciskās dzīves pārvaldē. Tiesiskās attiecības starp darba vadītāju un strādnieku nemaz nevarēs izpausties vienpusīgi naudas vērtībā, jo pēc atalgojuma atcelšanas, kas rodas apmaiņas ceļā starp precī un darbaspēku, tā būs mēraukla vienīgi savstarpējai preču (un darba rezultāta) vērtībai. Vērojot sociālā organisma trīsdalīguma **iedarbību**, ir jānonāk pie pārliecības, ka tas vedīs pie iestādījumiem, kas nepastāv līdzšinējās valsts formās.

Šajos iestādījumos varēs tikt pārvarēts tas, kas mūsu laikā tiek izjūsts kā **šķiru cīņa**, jo šī cīņa tiek izraisīta ar darba atalgojuma iesaistīšanu saimnieciskajā aprītē. Šeit tiek piedāvāta tāda sociālā organisma forma, kurā jēdziens „**darba atalgojums**” piedzīvos pārvērtības tāpat, kā vecais **īpašuma jēdziens**. Tikai spriežot pavirši varēs domāt, ka īstenojot šeit izklāstīto netiktu panākts nekas vairāk, kā tas, ka atalgojums par nostrādāto laiku pārvērtīsies par gabaldarba atalgojumu. Var gadīties, ka vienpusīgs skats novedīs pie šāda sprieduma, taču šeit nevis šis vienpusīgais uzskats tiek attēlots kā pareizais, bet gan pavisam cits. Pareizi būtu nomainīt uz atalgojuma balstītās attiecības ar līgumattiecībām, kas paredz darba vadītāja un strādnieka daļu kopīgi saražotās produkcijas nestajā peļņā, turklāt saistībā ar visu sociālā organisma struktūru. Kam strādniekam pienākošās daļa no ienākumiem par paveikto izskatās kā gabaldarba atalgojums, tas neievēro, ka šis „gabaldarba atalgojums” (kas gan īstenībā nav nekāds „atalgojums”) izpaužas paveiktā darba vērtībā tādā veidā, kas nostāda strādnieku pavisam citā sabiedriskā situācijā un citās attiecībās ar citiem sociālā organisma locekļiem, nekā tās, kas ir radušās vienpusīgas, saimnieciski nosacītas vienas sabiedrības šķiras kundzības dēļ pār citu. Tādējādi tiek apmierināta prasība pēc šķiru cīņas atcelšanas (izbeigšanas). Un kurš atbalsta arī socialistiskajās aprindās pastāvošo viedokli, ka **pašai attīstībai** esot jāatnes sociālā jautājuma atrisinājums, ka nevarot izvirzīt uzskatus, kuriem būtu jātiek

īstenotiem, tam ir jāiebilst: protams, attīstībai būs jāatnes nepieciešamais, taču sociālajā organismā cilvēku idejas-impulsi ir **īstenība**. Kad paies nedaudz laika un tiks **īstenots** tas, kas šodien var tikai tikt domāts,, tad šis īstenotais būs attīstībā iekšā. Un tiem, kuri piešķir nozīmi „tikai attīstībai” un neuzskata auglīgas idejas ne par ko, būs jāpagaida ar saviem spriedumiem līdz tam mirklim, kad tas, kas šodien tiek domāts, kļūs par realitāti. Taču tad jau būs **par vēlu**, lai īstenotu dažas lietas, ko pieprasa jau šodienas fakti. Sociālā organisma attīstību nav iespējams aplūkot **objektīvi** kā dabu. Attīstība ir jārealizē,**jāīsteno**. Tādēļ veselīgai sociālai domāšanai ir kaitīgi, ja pašlaik tai pretī tiek izvirzīti uzskati, kas grib sociāli nepieciešamo „pierādīt” tā, kā pierāda dabaszinātne. „Pierādījums” sociālās dzīves uztverē var rasties tikai tam, kas var uzņemt savos uzskatos to, kas ir ne vien pastāvošajā, bet gan, kas cilvēku impulsos – viņu bieži neievērots – dzīvo kā dīglis un grib tikt īstenots.

Viena no sekām, ar ko sociālajam organisma trīsdalīgumam būs jāpierāda sava pamatotība cilvēku sabiedriskās dzīves būtībā, ir tiesnešu darbības atdalīšana no valsts iestādījumiem. Pēdējo pienākums būs izstrādāt tiesības, kurām jāpastāv starp cilvēkiem un cilvēku grupām, taču paši spriedumi tiks izstrādāti iestādījumos, kas tiks izveidoti izejot no garīgās organizācijas. Šie spriedumi ir augstā mērā atkarīgi no iespējas tiesājošam saprast un izjust tiesājamā individuālo situāciju. Šādas izjūtas un šāda sapratne būs iespējama tikai tad, ja tās pašas uzticības saites, pateicoties kurām cilvēki jūtas pievilkti pie garīgās organizācijas, būs noteicošas arī tiesu iecelšanā. Ir iespējams, ka garīgās dzīves pārvalde iecels tiesnešus, kuri var tikt acināti no visdažādāko garīgo profesiju nozarēm un kuri pēc noteikta laika iztecēšanas atgriezīsies pie savām profesijām. Tad zināmās robežās katram cilvēkam būs iespēja izvēlēties sev no ieceltajām personībām uz 5 vai 10 gadiem vienu, kurai viņš tā uzticas, ka šajā laikā, ja rodas tāda vajadzība, grib saņemt tieši viņas lēmumu kādā privātajā vai kriminālajā gadījumā. Tad katra cilvēka dzīves vietas apvidū vienmēr būs tik daudz tiesājošo, ka šādai izvēlei būs sava nozīme. Tad apsūdzētajam vienmēr būs jāvērsas pie tā tiesneša, kas ir atbildīgs par viņa apsūdzamo. Padomājiet tikai, cik radikāla nozīme šādai kārtībai būtu bijusi Austroungārijas novados. Novados ar jauktām valodām katrai nacionalitātei piederīgais varētu vēlēties sev tiesnesi no savas tautas. Kurš pazīst situāciju Austroungārijā, tas var arī zināt, cik ļoti šāda iekārta varētu palīdzēt izlīdzināt nesaskaņas dažādu nāciju dzīvē. Bet arī ārpus nacionalitātēm pastāv plašas jomas, kuru veselīgu attīstību šāda iekārta varētu veicināt. Raksturotajā veidā ieceltajiem tiesnešiem un tiesu palātām blakus būs likumus pārzinošie ierēdņi, kuri arī jāizvēlas garīgā organisma valdei, bet viņi paši netiesās. No šīs valdes būs jāveido arī apelācijas tiesas. Dzīve, kas norisinās zem tādiem priekšnosacījumiem, būtība būs tāda, ka tiesnesis varēs būt tiesājamā ieradumu un jūtu veida pazinējs, ka viņš ārpus sava tiesneša amata – kuru viņš izpilda tikai kādu laiku – noritošās dzīves būs pazīstams ar tiesājamā dzīves apstākļiem. Tāpat, kā veselais sociālais organisms visos savos iestādījumos veicinās to dzīvē piedalošos personu sociālo sapratni, tā to darīs arī tiesneši. Tad sprieduma izpilde piedienas tiesiskai valstij.

Iestādījumus, kas šeit izklāstīto ideju īstenošanas gadījumā izrādīsies nepieciešami citām dzīves jomām, pagaidām nav vajadzības aprakstīt. Šis apraksts, pats par sevi saprotams, ieņemtu neierobežoti lielu telpu.

Aprakstītas atsevišķas dzīves iekārtas būs parādījušas, ka to pamatā esošajam domāšanas veidam runa ir nevis par sabiedrības kārtu atjaunošanu: barojošas, aizsargājošas un mācošas kārtas, kā viens otrs varētu domāt un kā patiešām tika domāts, kad es šur un tur esmu izklāstījis šīs idejas mutiski. Tiek piedāvāts tieši pretējs. Cilvēki netiks iedalīti ne kārtās, ne šķirās, bet gan pats sociālais organisms tiks iedalīts. Un tieši pateicoties tam, cilvēks varēs būt patiesi cilvēks, jo iedalījums būs tāds, ka viņš savā dzīvē sakņosies katrā no trim locekļiem. Tajā sociālā organisma locekļi, kuram viņš pieder pēc savas profesijas, viņš darbosies ar lietišķu interesi, un pret citiem viņam būs dzīva attieksme, jo to iekārtojums būs ar viņu tādās attiecībās, kas izraisīs šādu attieksmi. Trīsdalīgs būs tas, kas ir atdalīts no cilvēka, viņa dzīves pamatu veidojošais sociālais organisms; savukārt katrs cilvēks kā tāds būs visus trīs locekļus saistošais elements.

INTERNACIONĀLAS ATTIECĪBAS STARP SOCIĀLIEM ORGANISMIEM

Iekšējs veselā sociālā organisma iedalījums padara arī internacionālas attiecības trīsdaļīgas. Katra no tā trim jomām veidos savas patstāvīgas attiecības ar atbilstošām citu sociālo organismu jomām. Izveidosies saimnieciskas attiecības starp vienas zemes reģionu un tādu pašu citas zemes reģionu tiesisko valstu attiecībām tās tieši neietekmējot.

Un otrādi, tiesisko valstu attiecības zināmās robežās veidosies pilnīgi neatkarīgi no saimnieciskām attiecībām. Pateicoties šai neatkarībai attiecību **rašanās** procesā konfliktu gadījumos tās varēs darboties cita uz citu izlīdzinoši. Atklāsies atsevišķu sociālo organismu interešu kopsakarības, kuras ļaus zemju robežām zaudēt savu nozīmi cilvēku kopdzīvei. Atsevišķu zemju reģionu garīgās organizācijas varēs izveidot tādas savstarpējas attiecības, kas varēs rasties **tikai** no kopīgas cilvēces gara dzīves. No valsts neatkarīgā, pati uz sevis nostādītā gara dzīve izveidos attiecības, kas ir neiespējamā, ja garīgo veikumu atzišana ir atkarīga nevis no garīgās dzīves pārvaldes, bet gan no tiesiskās valsts. Šai ziņā nepastāv atšķirības starp pavisam acīmredzami internacionālās zinātnes veikumu un citu garīgo jomu darba augļiem. Garīgai jomai pieder jau arī kādai tautai piemītošā valoda un viss, kas rodas ciešā kopsakarībā ar valodu. Pati tautas apziņa pieder šai jomai. Viena valodas reģiona iedzīvotāji nenonāk nedabiskos konfliktos ar cita reģiona iedzīvotājiem, ja viņi negrib izmantot savas tautas kultūras izcelšanai valsts organizāciju vai saimniecisku varu. Ja vienai kultūrai salīdzinājumā ar citu piemīt lielāka izplatīšanās spēja un garīgs auglīgums, tad izplatīšanās būs attaisnota un norisināsies miermīlīgi, ja vien tā īstenosies tikai caur iestādēm, kas ir atkarīgas no garīgiem organismiem.

Pašlaik iepretī sociālā organisma trīsdaļīgumam vēl sacelsies visasākā pretestība no to cilvēces kopsakarību puses, kas ir attīstījušās uz kopīgas valodas un tautu kultūru pamata. Šai pretestībai būs jāsalūst ņemot vērā mērķi, kas cilvēcei kā vienam veselumam izejot no Jaunāko laiku dzīves nepieciešamības būs sev jānosprauž arvien apzinātāk. Šī cilvēce izjutīs, ka katra tās daļa var sasniegt patiesi cilvēka cienīgu esamību tikai tad, ja stipri sasaistīsies ar visām citām savām daļām. Tautu kopsakarības blakus citiem dabiskiem impulsiem ir cēlonis tam, ka vēsturiski ir izveidojušās tiesiskas un saimnieciskas kopsakarības. Taču spēkiem, pateicoties kuriem tautības aug, ir jāattīstās savstarpējā sadarbība, kas netiek traucēta ar attiecībām, ko savā starpā attīsta valsts korpuss un saimnieciskie kooperatīvi. Tas tiks sasniegts, kad tautu kopienas tā īstenos savu sociālo organismu iekšēju trīsdaļīgumu, ka katrs no locekļiem varēs veidot patstāvīgas attiecības ar citiem sociāliem organismiem.

Tādējādi starp tautām, valstīm un saimniecisko korpusu veidojas **daudzveidīgas** kopsakarības, kas katru cilvēces daļu tā sasaista ar citām, ka viena izjūt savās interesēs atspoguļojamies citu daļu dzīvi. No īstenībai atbilstošiem pamatimpulsiem **rodas** tautu apvienība. Tā nebūs jārada izejot no vienpusīgiem juridiskiem apsvērumiem.

Reālistiski domājošais piešķirs īpašu nozīmi tam, ka, lai arī izklāstītie sociālā organisma mērķi der visai cilvēcei, tie var tikt īstenoti **katrā atsevišķā** sociālā organismā neatkarīgi no tā, kā citas zemes pagaidām izturas pret šiem mērķiem. Ja viens sociālais organisms iedalās trīs dabiskās jomās, tad katras no tām pārstāvji var veidot internacionālas attiecības ar citiem kā vienots veidojums (korpuss), arī tad, ja citi vēl nav veikuši šo iedalījumu. Kurš ar šo iedalījumu ies pa priekšu, tas darbojas visas cilvēces mērķa īstenošanas ziņā. Kam ir jātiek izdarītam, tiks izdarīts drīzāk pateicoties spēkam, kas **dzīvē** apstiprina īstos cilvēces impulsos sakņojošos mērķi, nekā uz kongresiem noslēgto vienošanās ceļā. Šis mērķis ir **domāts** balstoties īstenībā; reālajā dzīvē to var sasniegt jebkurā cilvēku kopienā.

Kas pēdējos gadu desmitos ir sekojis procesiem tautu un valstu dzīvē no šeit pārstāvētā redzespunkta, tas varēja redzēt, ka vēsturiski izveidojušās valsts formas ar apvienoto gara, tiesību un saimniecisko dzīvi iesaistījās internacionālās attiecībās tā, ka tas noveda pie katastrofas. Bet tāpat varēja redzēt, ka pretējie spēki, kas sacēlās no neapzinātiem cilvēces impulsiem, norādīja trīsdaļīguma virzienā. Tas būs dziedinošs līdzeklis pret satricinājumiem, ko ir paveikusi fanātiska turēšanās pie viengabalainās valsts formas. Bet „noteicošo cilvēces vadoņu” dzīve nebija piemērota tam, lai viņi redzētu, kas gatavojās kopš ilga laika. 1914. gada pavasarī un vasaras sākuma vēl varēja dzirdēt „valsts vīrus” runājam, ka, pateicoties valdību

centieniem, Eiropas miers esot nodrošināts. Šiem „valsts vīriem” patiešām nebija ne jausmas par to, ka viņu rīcībai un runām vairs nebija nekā kopīga ar īsto notikumu gaitu. Bet viņi tika uzskatīti par „praktiķiem”. Un toreiz par „fantastu” tika uzskatīts tas, kurš iepretī „valsts vīru” uzskatiem pēdējo gadu desmitu gaitā ir izstrādājis uzskatus, kā to ir darījis šī darba autors, un mēnešiem ilgi pirms katastrofas ir klāstījis tos nelielam klausītāju lokam Vīnē. (Lielākā lokā viņš noteikti tiktu vienkārši izsmiets.) Viņš teica par to, kas draudēja, apmēram šādus vārdus: „Mūsdienās valdošās tendences kļūs arvien stiprākas, lai galu galā tiktu iznīcinātas pašas sevi. Kas spēj ieskatīties garīgos sociālās dzīves pamatos, redz visur dīgštam tendenci šausmīgu sociālu augoņu veidošanai. Tam, kas redz esamībai cauri, tas sagādā lielas bažas par mūsu kultūru. Tas ir tas šausmīgais, kas iedarbojas tik nomācoši un kam pat tad, ja citādi izdotos apspiest jebkādu entuziasmu ar garazinātnes līdzekļiem izzināt dzīves norises, vajadzētu novest pie tā, lai runātu par dziedinošiem līdzekļiem taisni klieodzot šos vārdus pasaulei sejā. Ja sociālais organisms turpinās attīstīties tā, kā tas ir attīstījies līdz šim, tad kultūrai tiks nodarīts kaitējums, kas šim organismam ir tas pats, kas **vēža veidojumi** dabiskajā cilvēka organismā.” Taču valdošo aprindu uzskati izveidoja uz šī dzīves pamata, ko tās nevarēja un negribēja redzēt, impulsus, kas noveda pie pasākumiem, kas varēja izpalikt, un neizstrādāja nevienu, kas būtu derīgs pamatot dažādu cilvēku kopienu savstarpēju uzticēšanos. Kas tic, ka starp tiešiem pašreizējās pasaules katastrofas cēloņiem sociālās dzīves vajadzības nespēja nekādu lomu, tam būtu jāpadomā, kas izrietētu no karā iesaistīto valstu politiskiem impulsiem, ja to „valsts vīri” būtu uzņēmuši savā gribā atziņas par šo sociālo nepieciešamību, un kas izpaliktu, ja viņi ar šo gribas saturu rūpētos par kaut ko citu nekā par to, kā radīt viegli aizdedzināmas vielas, kuras vēlāk neizbēgami noveda pie sprādziena. Ja pēdējo gadu desmitu gaitā pievērsa uzmanību tam, kā pakāpeniska saslīmšana ar vēzi izpaudās valsts attiecībās kā vadošās cilvēces daļas sociālās dzīves sekas, tad varēja saprast, kā visas cilvēces gara intereses pārstāvoša personība, redzot to, kādu formu ir pieņēmusi sociālā griba šajās vadošajās aprindās, jutās spiesta jau 1888. gadā pateikt: „Mērķis ir: izveidot visu cilvēci par brāļu valstību, kuri sekojot tikai viscēlākajiem motīviem, kopīgi virzās uz priekšu. Kas seko vēsturei tikai pēc Eiropas kartes, varētu domāt, ka mūsu tuvākai nākotnei vajadzētu izskatīties kā vispārējai savstarpējai slepkavībai”, un tikai doma, ka būtu jāatrod „ceļš pie patiesām cilvēciskām vērtībām”, var uzturēt cilvēka cieņas sajūtu. Šī doma ir tāda, „kas šķiet neesam saskaņā ar mūsu un mūsu kaimiņu šausmīgu kara apbruņošanu, bet kurai es ticu un kurai mūs jāpagaismo, citādi būtu labāk reiz pieņemt kopīgu lēmumu likvidēt cilvēka dzīvi kā tādu un izredzēt tam oficiālu vispārējas pašnāvības dienu.” (To saka Hermans Grimms 1888. gadā savā grāmatā „Aus den letzten fünf Jahren” – „No pēdējiem pieciem gadiem”). Kas cits bija „kara bruņošanās” pasākumi, kā ne pūliņi saglabāt valsts veidojumus viengabalainā formā, neskatoties uz to, ka šī forma Jaunā-ko laiku attīstības rezultātā ir nonākusi pretrunā ar veselīgas tautu kopdzīves būtību? Šāda veselīga kopdzīve būtu sasniedzama izveidojot sociālo organismu, ko pieprasa Jaunāko laiku dzīves nepieciešamība.

Austroungārijas valsts veidojums vairāk kā pirms pusgadsimta izrādīja nepieciešamību pēc pārveidošanas. Tās garīgā dzīve, kas sakņojās tautu kopienu daudzveidībā, pieprasīja kādu formu, kuras attīstībai pēc novecojušiem impulsiem izveidotā viengabalainā valsts bija traucēklis. Konflikts starp Serbiju un Austriju, kas ir kļuvis par Pasaules kara katastrofas izraisītāju, ir absolūts pierādījums tam, ka šis viengabalainās valsts politiskas robežas kopš noteikta brīža nedrīkstēja būt identiskas kultūras robežām tautu dzīvē. Ja būtu pastāvējusi iespēja patstāvīgai, no politiskas valsts un tās robežām neatkarīgai gara dzīvei attīstīties pāri šīm robežām tādā veidā, kas būtu saskaņā ar tautu mērķiem, tad no gara dzīves izraisītajam konfliktam nebūtu jāizvērsas par politisku katastrofu. Uz šo mērķi vērstā attīstība izskatījās visiem, kuri uzskatīja sevi par „valsts vīriem” ar valstisku domāšanu, kā pilnīga neiespējamība, pat kā tīrais neprāts. Viņu domāšanas ieradumi nepieļāva neko citu, kā priekšstatu, ka valsts robežām jāsakrīt ar nacionālo kopienu robežām. Šiem domāšanas ieradumiem bija nepieņemams, ka var izveidoties garīgas organizācijas pāri valsts robežām, kas aptvertu izglītību un citas gara dzīves nozares. Un tomēr šis neiedomājams it Jauno laiku prasība iepretī internacionālai dzīvei. Praktiski domājošais nedrīkst palikt pie šķietami neiespējamā un ticēt, ka iestādes izveidotas šo prasību ziņā uzdursies uz nepārvaramām grūtībām. Viņam jāvērs savī centieni tieši uz to, lai pārvarētu šīs grūtības. Tā vietā, lai „valsts vīru” domāšanu pievērstu virzienam, kas atbilstu Jauno laiku prasībām, tika izveidotas iestādes, kurām, noraidot šīs prasības, būtu jāpaglabā viengabalainā valsts. Tādēļ šī valsts kļuva par arvien neiespējamāku veidojumu, un 20. gadsimta otrajā desmitgadē tā atradās stāvoklī, kad neko vairs nevarēja darīt, lai saglabātu savu veco formu. Tai atlika vai nu gaidīt atlaišanu vai iekšēji neiespējamo mēģināt saglabāt ar varu, kas ļāva sevi pamatot ar kara pasākumiem. 1914. gadā Austroungārijas valsts vīriem neatlika nekas cits, kā vai nu vērst savas aktivitātes veselīga sociālā organisma noteikumu virzienā un paziņot to pasaulei kā savu gribu, kas varētu modināt jaunu uzticēšanos, vai viņi bija **spiesti** izraisīt karu, lai saglabātu veco. Tikai tas, kurš spriež par 1914. gada notikumiem balstoties uz šiem faktiem, varēs taisnīgi domāt par

vainas jautājumu. Tā apstākļa dēļ, ka daudzas tautības piedalījās Austroungārijas valsts veidojumā, tai būtu uzstādīts pasaulvēsturisks uzdevums – pirmajai izveidot veselīgu sociālu organismu. Šis uzdevums netika atpazīts. Šis grēks pret pasaulvēsturiskas tapšanas garu ir iedzinis Austroungāriju karā.

Un Vācijas Reihs? Tas ir ticis nodibināts laikā, kad Jaunie laiki pieprasīja vesela sociāla organisma īstenošanu. Šī īstenošana būtu varējusi piešķirt Reicham tā esamības pasaulvēsturisku attaisnojumu. Sociālie impulsi apvienojās šajā Viduseiropas Reichā kā reģionā, kas šī impulsa izdzīvošanai varēja izrādīties predestinēts. Sociālā domāšana parādījās daudzās vietās; Vācijas Reichā tā ieguva īpašu veidolu, pēc kura varēja saskatīt tendenci, kurp tas tiecās. Tam būtu jāatrod sev darba saturs. Tam būtu jāizvirza uzdevumi savai pārvaldei. Tas varētu pierādīt savas esamības attaisnotību moderno tautu kopdzīvē, ja jaunizveidotajam Reicham dotu darba saturu, kas būtu pašu vēsturisko spēku pieprasīts. Tā vietā, lai ar šādu uzdevumu pavērstos pretī lielajam, valsts vīri palika pie „sociālām reformām”, kas izrietēja no dienas prasībām, un bija priecīgi, ka ārzemēs tika apbrīnota šo reformu paraugvērtība. Turklāt viņi arvien vairāk nonāca pie tā, lai ārējo Reicha pasaules varas pozīciju pamatotu ar formām, kas tika izveidotas no visnodzīvojušākajiem priekšstatiem par varu un valsts spožumu. Izveidoja Reichu, kas tāpat kā Austroungārijas valsts veidojums bija pretrunā ar to, kas tautu dzīvības spēkos pieteica sevi kā vēsturiska nepieciešamība. No šiem spēkiem Reicha vadītāji neredzēja neko. Valsts veidojums, ko **viņi** iecerējuši, varēja balstīties tikai uz militāriem spēkiem. Tam, ko pieprasa jaunākā vēsture, būtu jābalstās uz veselā sociālā organisma impulsiem. Īstenojusi to, Vācija pavisam citādi nostātos mūsdienu tautu dzīves kopumā, nekā tas notika 1914. gadā. Vācijas politika bija sasniegusi savas aktivitātes iespēju nulles punktu. Pēdējo gadu desmitu gaitā tā nav pamanījusi neko no tā, kam būtu jānotiek; tā ir nodarbojusies ar visu iespējamo, kā nebija Jauno laiku attīstības spēkos un kam bija jāsabruk kā „kāršu mājiņai” tādēļ, ka tai nebija nekāda saturs.

Par to, kas šādas vēsturiskas attīstības gaitā iznāca kā tragiskais Vācijas Reicha liktenis, rastos pareizs priekšstats, ja cilvēki uzņemtos pārbaudīt procesus svarīgajās vietās Berlīnē 1914. gada jūlija beigās un 1. augustā un precīzi nostādīt šīs pārbaudes rezultātus pasaules priekšā. Par šiem procesiem vēl neviens nezina ne Vācijā, ne ārzemēs. Kas tos pazīst, tas zina, ka vācu politika toreiz izturējās kā kāršu mājiņas politika un, ka tādēļ, ka tā ir sasniegusi savas aktivitātes nulles punktu, lēmums, vai un kā bija jāsāk karš, bija jāuztic militārai pārvaldei. Tie, kuri tajā mirklī ieņēma šajā pārvaldē atbildīgus posteņus, no militārā redzespunkta **nevarēja rīkoties citādi, nekā viņi ir rīkojušies**, jo no šī redzespunkta situāciju varēja redzēt tikai tā, kā tā tika redzēta. Katrā ziņā ārpus militārās jomas valsts bija novesta tādā stāvoklī, kurā vairs nebija iespējama nekāda rīcība. Tas viss atklātos kā pasaulvēsturisks fakts, ja atrastos kāds, kas pacenstos iznest atklātības gaismā procesus Berlīnē no jūlija beigām līdz 1. augustam, proti, visu to, kas notika 1. augustā un 31. jūlijā. Cilvēki arvien vēl nododas ilūzijai, ka ar ieskatu šajās norisēs neko nevarētu iegūt, ja pazīst sagatavojošus notikumus no agrākiem laikiem. Ja grib runāt par to, ko pašlaik sauc par „vainas jautājumu”, tad no šī ieskata nedrīkst izvairīties. Protams, var arī citā ceļā uzzināt par ilgi pirms tam pastāvošiem cēloņiem, bet šis ieskats rāda, kā šie cēloņi ir darbojušies.

Priekšstati, kas toreiz iedzina Vācijas vadoņus karā, vēlāk turpināja darboties liktenīgi. Tie kļuva par tautas noskaņojumu. Un tie neļāva pēdējo šausmīgo gadu gaitā varas turētājiem uz rūgtas pieredzes pamata attīstīt sapratni, kuras trūkums līdz tam bija izraisījis šo tragēdiju. Šo izklāstījumu autors gribēja balstīties uz iespējamo atvērtību, kas būtu varējusi izveidoties pēc šīs pieredzes, kad viņš pūlējās kara katastrofas mirklī, kas šķita viņam tam piemērots, Vācijā un Austrijā iepazīstināt ar ideju par veselo sociālo organismu un tā konsekvencēm politiskai izturēšanās uz āru personības, kuru ietekme toreiz vēl būtu varējusi veicināt šo impulsu īstenošanu. Personības, kuras nopietni uztvēra vācu tautas likteni, piedalījās centienos nodrošināt šīm idejām pieeju šīm personībām. Bet viss bija velti. Domāšanas ieradumi spurojās pret šādiem impulsiem, kas vienīgi uz militarismu orientētajai priekšstatu dzīvei rādījās kā kaut kas tāds, ar ko neko labu nevar sasniegt. Augstākais, kam piekrita, bija „baznīcas atdalīšana no skolas”. Tas būtu kaut kas. Šādās sliedēs „valsts vīru” domas skrēja jau sen, bet virzienā, kurā varētu sasniegt radikālas izmaiņas, viņi sevi vest neļāva. Labvēļi ieteica man „publicēt” šīs domas. Bet tajā brīdī tas bija visnepraktiskākais padoms. Ko tas varētu līdzēt, ja literatūras pasaulē starp dažiem citiem tiktu runāts arī par šo impulsu, turklāt no vienas privātpersonas mutes. Šo impulsu daba ir tāda, ka **toreiz** tie būtu varējuši iegūt kādu nozīmi tikai tajā gadījumā, ja izskanētu no noteiktas vietas. Ja no pareizās vietas tiktu runāts par šiem impulsiem, Viduseiropas tautas būtu redzējušas, ka ir iespējams kaut kas tāds, kas atbilda viņu vairāk vai mazāk apzinātai tieksmei. Un austrumu tautas pavisam droši tajā laikā būtu pratuši nomainīt carismu ar šādiem impulsiem. Noliegt, ka tās to saprastu, var tikai tas, kas nejūt, cik austrumeiropējs intelekts ir jūtīgs iepretī veselīgām sociālām idejām. Tā vietā, lai pasludinātu šādu vēsti, nāca Brest-Litovska.

To faktu, ka militārā domāšana nevarēja novērst katastrofu Vidus- un Austrumeiropā, varēja neredzēt tieši un tikai militārā domāšana. Vācu tautas nelaimes cēlonis bija tas, ka cilvēki negribēja ticēt katastrofas nenovēršamībai. Nevienam negribēja redzēt, ka tajās vietās, kurās bija jāpieņem lēmums, nevienam nebija nekādas sajēgas par pasaulvēsturisku nepieciešamību. Kurš kaut ko zināja par šo nepieciešamību, tam bija zināms arī tas, ka angļiski runājošo tautu vidū bija personības, kas redzēja, kas rosās Vidus- un Austrumeiropas tautu spēkos. Varēja zināt, ka šīs personības bija pārliecinātas, ka Vidus- un Austrumeiropā gatavojās kaut kas, kam ir jāizpaužas varenos sociālos apvērsumos. Tādos apvērsumos, par kuriem domāja, ka angļiski runājošajos novados nav bijis nedz vēsturiskas nepieciešamības, nedz arī iespējas. Pēc šādas domāšanas tad arī orientējās savā politikā. Vidus- un Austrumeiropā to visu neredzēja, bet gan virzīja politiku tā, ka tai neizbēgami bija jāsabruk kā „kāršu būdai”. Labs pamats būtu tikai tādai politikai, kas būtu būvēta uz sapratnes, ka angļiski runājošajos novados no angļu redzespunkta vērienīgi un pašsaprotami tiek rēķināts ar vēsturisku nepieciešamību. Taču rosinājums veidot šādu politiku droši vien liktos – sevišķi „diplomātiem” – kaut kas augstākā mērā lieks.

Tādas politikas vietā, kas būtu varējusi sekmēt arī Vidus- un Austrumeiropu pirms Pasaules kara katastrofas iebrukuma, neskatoties uz angļiski orientētās politikas vērienu, viņi turpināja kustēties pa iebrauktām diplomātiskām sliedēm. Un no kara šausmu pieredzes viņi neguva mācību, ka radās nepieciešamība pretī tam, kas pasaulei tika piedāvāts politiskos manifestos no Amerikas, nostādīt no Eiropas citu, kas bija piedzimis no šīs Eiropas dzīvības spēkiem. Starp uzdevumu, ko no amerikāņu redzespunkta bija izvirzījis Vilsons (Wilson), un to, kas lielgabalu dārdoņā būtu ieskanējies kā garīgais Eiropas impulss, būtu bijusi iespējama saprašanās. Jebkādas citas runas par saprašanos skanēja tukši vēsturiskas nepieciešamības priekšā. Taču tiem, kuri tajā situācijā bija tikuši pie varas Vācijas Reihā, pietrūka sapratnes, lai izvirzītu uzdevumus izejot no jaunākajā cilvēcē dīgstošiem asniem. Tādēļ 1918. gada rudens neatvairāmi atnesa to, ko tas atnesa. Militārās varas sabrukums tika pavadīts ar garīgu kapitulāciju. Tā vietā, lai vismaz tad izvirzītu garīgos vācu tautas principus, kas izriet no Eiropas gribas, notika vienkārša pakļaušanās Vilsona 14 punktiem. Vilsonu nolika Vācijas priekšā, jo tai pašai nebija ko teikt. Lai ko Vilsons domātu par saviem 14 punktiem, viņš var palīdzēt Vācijai īstenot tikai to, ko tā pati grib. Viņam bija **jāsagaida** šīs gribas paziņošanu. Pie politikas sekluma kara sākumā 1918. gadā nāca klāt cita; nāca klāt šausmīga garīga kapitulācija, ko izraisīja vīrs, uz kuru daudzi Vācijas zemēs lika kaut ko līdzīgu pēdējai cerībai.

Neticība, ka var saprast situāciju pēc vēsturē darbojošajiem spēkiem, nevēlēšanās raudzīties uz impulsiem, kas rodas no garīgo kopsakarību izpratnes – tas viss ir izraisījis toreizējo situāciju Eiropā. Tagad, pateicoties katastrofas izraisītajām sekām, ir radīta jauna situācija. To raksturo ideja par cilvēces sociāliem impulsiem, kā tā ir izklāstīta šajā rakstā. Šie sociālie impulsi runā valodu, iepretī kurai visai civilizētai pasaulei ir savs uzdevums. Vai šodien domām par to, kam jānotiek sociālajam jautājuma atrisināšanai, atkal jānonāk pie nulles punkta, kā to ir izdarījusi Viduseiropas politika iepretī saviem uzdevumiem 1914. gadā? Reģioni, kas varēja turēties malā no toreiz aktuāliem notikumiem, iepretī sociālai kustībai to vairs nedrīkst. Iepretī šim jautājumam nedrīkstētu būt nekādu ienaidnieku, nekādu neitrālo; vajadzētu būt tikai kopā strādājošai cilvēcei, kas ir gatava uztvert laika zīmes un iekārtot savu rīcību pēc šīm zīmēm.

Pēc nodomiem, kas ir pasniegti šajā rakstā, varēs saprast, kādēļ nākamajā nodaļā publicētais aicinājums vācu tautai un kultūras pasaulei tika šo iztirzājumu autora pirms kāda laika sacerēts un komitejas, kas ir izrādījusi iepretī tam sapratni, paziņota pirmām kārtām Viduseiropas tautām. Pašlaik ir cita situācija, nekā laikā, kad tas tika darīts zināms šaurākiem cilvēku lokiem. Toreiz atklāts paziņojums pilnīgi noteikti būtu padarījis to par „literatūru”. Šodien sabiedrībai jāatnes tam pretī tas, ko tā tam pirms neilga laika vēl nebūtu varējusi atnest: saprotošus cilvēkus, kuri gribētu darboties tā ziņā, ja tas ir sapratnes un īstenošanas vērts. Jo kas tagad var rasties, var rasties tikai caur tādiem cilvēkiem.

PIELIKUMS

VĀCU TAUTAI UN KULTŪRAS PASAULEI

Kad pirms pusgadsimta vācu tauta uzcēla sava Reiha ēku, visi ticēja, ka tā droši pastāvēs neierobežoti ilgu laiku. 1914. gada augustā, kad tauta redzēja sevi nostādītu kara katastrofas priekšā, tā domāja, ka šī ēka pierādīs, ka ir neuzvarama. Šodien tā var raudzīties tikai uz šīs ēkas drupām. Pēc šāda pārdzīvojuma vajadzētu nākt atskurbumam, jo šis pārdzīvojums ir parādījis, ka pusgadsimtu derīgs viedoklis, it īpaši kara gados valdošās domas, ir bijušas maldi ar traģiskām sekām. Kur ir šo liktenīgo maldu cēlonis? Šim jautājumam vajadzētu rosināt šīs tautas locekļu dvēselēs pārdomas. No tā, vai vācu tauta tagad atradīs sevī spēku pašapcerei, ir atkarīga tās dzīves iespēja. Tās nākotne ir atkarīga no tā, vai tā spēs pavisam nopietni uzdot sev jautājumu: Kā tas notika, ka es esmu nodevusies šiem maldiem? Ja tā uzdos sev šo jautājumu šodien, tad tai izliesmos atziņa, ka pirms pusgadsimta tā ir nodibinājusi Reihu, bet nav izvirzījusi tam uzdevumu, kas atbilstu vācu tautas būtībai. Reihs tika nodibināts. Pirmajā tā pastāvēšanas laikā tika mēģināts sakārtot tā iekšējās dzīves iespējas pēc prasībām, kas gadiem ritot izpaudās caur vecām tradīcijām un arvien jaunām vajadzībām. Vēlāk pārgāja pie ārējas varas nostiprināšanas un palielināšanas, kas balstījās materiālos spēkos. Līdz ar to tika apvienoti pasākumi attiecībā uz Jaunajos laikos piedzimušajām sociālajām prasībām, kas, lai arī ņēma vērā šo to no aktuāli nepieciešamā, bet kuriem tomēr pietrūka lielā mērķa, kādam būtu jārodas no atziņas par attīstības spēkiem, kuriem jāpievēršas jaunākai cilvēcei. Tā Reihs tika nostādīts pasaules kopsakarībā bez jebkāda būtiska mērķa, kas attaisnotu tā esamību. Kara katastrofas gaita ir atklājusi to visai bēdīgā veidā. Līdz tās iebrukumam ārpusvāciskā pasaule nevarēja redzēt Reiha izturēšanās neko, kas varētu modināt tajā viedokli, ka šī Reiha vadoņi izpilda kādu pasaulvēsturisku misiju, ko nedrīkst ignorēt. Tas, ka šie vadoņi nav atraduši šādu misiju, neizbēgami radīja ārpus Vācijas pasaulē viedokli, kas saprotošajam ir kļuvis par dziļāku Vācijas sabrukuma cēloni.

Tagad vācu tautai bezgala daudz ir atkarīgs no bezaizspriedumaina situācijas izvērtējuma. Nelaimē būtu jāuzaust atziņai, kas pēdējos 50 gados negribēja rādīties. Sīkumainas domāšanas vietā par visaktuālākajām mūsdienu prasībām tagad vajadzētu ienākt jaunā pasaules uzskata plūsmā, kas ar spēcīgām domām censtos iepazīt jaunus cilvēces attīstības spēkus un kas ar drosmīgu gribu uzņemtos tiem kalpot. Būtu jāizbeidzas sīkumainam spiedienam, kas cenšas padarīt nekaitīgus visus tos „nepraktiskus” ideālistus, kas pievērš uzmanību šiem spēkiem. Būtu jāizbeidzas to pretenzijām un augstprātībai, kuri iedomājas sevi kā praktiskus un kuri tomēr ar savu šauro prātu, kam ir uzlikta pragmatisma maska, ir izraisījuši nelaimi. Būtu jāuzklausā, kas par Jauno laiku attīstības vajadzībām ir sakāms tiem, kuri tiek nozākāti kā ideālisti, lai arī patiesībā ir īstie praktiķi.

Lai arī visu virzienu „praktiķi” jau sen redzēja nākam pavisam jaunas prasības iepretī cilvēcei, taču viņi gribēja atbilst šīm prasībām veco tradicionālo domāšanas ieradumu un iestādījumu robežās. Jauno laiku saimnieciskā dzīve ir izraisījusi jaunas prasības. To apmierināšana privātas iniciatīvas ceļā likās neiespējama. Viena cilvēku šķira atsevišķās dzīves jomās uzspieda privātā darba pārvēršanu sabiedriskajā kā nepieciešamību; un tā tika īstenota tur, kur šai cilvēku šķirai tās pasaules uzskata gaismā tā izskatījās auglīga. Radikāla visa cilvēku darba pārvēršana sabiedriskajā kļuva par citas šķiras mērķi, kas jaunas saimnieciskās dzīves rezultātā nav ieinteresēta saglabāt mantotos privātos mērķus.

Visām tieksmēm, kas līdz šim ir izpaudušās sakarā ar jaunām cilvēces prasībām, pamatā ir kaut kas kopīgs. Tās pieprasa privātā īpašuma nodošanu sabiedrības rokās un rēķinās ar to, ka to pārņems tādas kopienas (valsts, komūnas), kas ceļas no nosacījumiem, kuriem nav nekā kopīga ar jaunajām prasībām. Vai arī cilvēki rēķinās ar jaunākām kopienām (piem., kooperatīviem), kas ir radušies ne pilnīgi šo jauno prasību ziņā, bet gan, vadoties pēc tradicionāli ierastās domāšanas, atdarinājuši vecās formas.

Patiesība ir tā, ka neviena šo veco domāšanas ieradumu ziņā izveidotā kopiena nevar uzņemt sevī to, ko cilvēki grib, lai tās uzņemtu. Laikmeta spēki pieprasa iepazīt cilvēces sociālo struktūru, kas ir pavisam kas cits, nekā tas, ko parasti redz šodien. Līdz šim sociālās kopienas ir veidojušās lielākoties izejot no cilvēces sociāliem instinktiem. Laika uzdevums būs caurstrāvot tos ar pilnu apziņu.

Sociālais organisms tāpat, kā dabiskais, sastāv no vairākiem locekļiem. Un tāpat, kā dabiskajam organismam jārealizē domāšana caur galvu nevis caur plaušām, tā arī sociālo organismu ir nepieciešams iedalīt sistēmās, no kurām neviena nevar pārņemt citas uzdevumus, un katrai, saglabājot savu patstāvību, jādarbojas kopā ar citām.

Saimnieciskā dzīve var plaukt tikai tad, ja tā izveidojas kā patstāvīgs sociālā organisma loceklis pēc pašas spēkiem un likumiem, un, ja tā neienes jucekli savā sistēmā (Gefüge) ar to, ka ļauj citam sociālā organisma loceklim, kas darbojas politiski, sevi uzskatīt. Šim politiski aktīvajam loceklim drīzāk būtu jāpastāv pilnīgi patstāvīgi blakus saimnieciskam kā dabiskajā organismā elpošanas sistēma pastāv blakus galvas sistēmai. To sekmīga sadarbība nevar tikt sasniegta ar to, ka abi locekļi tiek viena vienīgā likumdošanas un pārvaldes orgāna aprūpēti, bet gan ar to, ka katram ir sava likumdošana un pārvalde, kas dzīvi sadarbojas. Jo politiskai sistēmai ir jāiznīcina saimniecība, ja tā grib to pārņemt; un saimnieciskā sistēma zaudē savus dzīvības spēkus, ja tā grib kļūt politiska. Abiem minētajiem sociālā organisma locekļiem jānāk klāt trešajam, kas ir veidots pilnīgi patstāvīgi un izejot no savām dzīves iespējām. Tas būtu garīgo produkciju ražojošais loceklis, pie kura pieder arī abu citu jomu garīgā daļa. Šai garīgajai produkcijai jātiec tie piegādātai no trešā locekļa, kas darbojas pēc paša likumiem un pārvalda pats sevi, bet kuru tie nevar pārvaldīt vai ietekmēt citādi, nekā cits citam blakus pastāvošie locekļu organismi dabiskajā koporganizmā savstarpēji ietekmē cits citu.

Jau šodien var visu šeit pateikto par sociālajam organismam nepieciešamo pamatot un izstrādāt visās detaļās. Šajos izklāstījumos var tikt dotas tikai vadlīnijas visiem tiem, kuri grib sekot šai nepieciešamībai.

Vācu Reihā dibināšana iekrita tajā laikā, kad šī nepieciešamība tuvojās jaunajai cilvēcei. Tā valdība nav pratusi uzstādīt Reiham uzdevumu ņemot vērā šo nepieciešamību. Šis ieskaits dotu tai ne tikai pareizu iekšēju struktūru; tas piešķirtu attaisnotu virzienu arī ārpolitikai. Ar šādu politiku vācu tauta varētu dzīvot kopā ar arpusvācijas tautām.

Tagad nelaimē būtu jānobriest sapratnei. Vajadzētu attīstīt gribu veidot iespējamo sociālo organismu. Pretī ār pasaulei būtu jānostājas nevis Vācijai, kuras vairs nav, bet gan **garīgai, politiskai un saimnieciskai** sistēmai savos pārstāvjos kā patstāvīgām delegācijām būtu jāved pārrunas ar tiem, kuri ir pieveikuši **to** Vāciju, kas, sajaucot trīs sistēmas, ir padarījusi sevi par neiespējamu sociālu veidojumu. Garā jau var dzirdēt praktiskus, kuri izplūst runās par to, cik sarežģīts ir šeit pieteiktais ceļš, kuri uzskata par neērtu pat tikai domāt par trīs apvienību sadarbību, jo viņi negrib neko zināt par īstajām dzīves prasībām, bet gan visu grib veidot pēc **savas** domāšanas ērtajām prasībām. Viņiem ir jāsaprot: vai nu cilvēkiem būs jāpiepūlas ar savu domāšanu pieskaņoties īstenības prasībām, vai viņi nebūs neko iemācījušies no nelaiemes, bet gan izraisīto neierobežoti pavairos.